

OLJEPRIS, REGIMETYPE & OLJEAVHENGIGHET

*HVA FORKLARER STATERS TILBØYELIGHET TIL Å VÆRE
AGGRESSORER I MELLOMSTATLIGE OLJEBASERTE
RESSURSKRIGER?*

TANCRED ALEXANDER BENEDICTOW

MASTEROPPGAVE VED INSTITUTT FOR STATSVITENSKAP

UNIVERSITETET I OSLO

DESEMBER 2012

© Tancred Alexander Benedictow

2012

Tittel: Olje, regimetype & oljeavhengighet

Undertittel: Hva forklarer staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger?

Tancred Alexander Benedictow

<http://www.duo.uio.no/>

Print: Oslokopisten

Sammendrag

Hva forklarer staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige ressurskriger hvor stater søker tilgang på andre staters oljeressurser? Det er tema og problemstilling for denne forskningsstudien.

De malthusianske og kopernikanske ressurskrig -perspektivene gir teoretisk rasjonale for at oljepris, staters posisjon i oljemarkedet og regimetype har forklaringskraft på hvilke stater som vil være mest tilbøyelige til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Formålet med forskningsprosjektet er å avdekke om det foreligger bestemte årsakssammenhenger mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. For å avdekke i hvilken grad det foreligger bestemte årsakssammenhenger skal studien bruke Charles Ragins kvalitative komparativ metode (KKM) da undersøkelsesopplegget gir mulighet til både å studere case inngående for å avdekke årsakssammenhenger og bruk av komparativ analyse til å eliminere alternative årsaksforklaringer. Studiens utvalg består av samtlige mellomstatlige kriger i tidsperioden 1965-2003 hvor objektet for aggresjon besitter over 0,3 prosent av verdens oljeressurser. På bakgrunn av studiens utvalgsriterier identifiserer studien tre relevante observasjoner. Iraks invasjon av Iran 1980. Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990 og USAs invasjon av Irak 2003. Studien finner kun en mellomstatlig oljebasert ressurskrig i perioden 1965-2003, Iraks invasjon av Kuwait 1990. Studien finner klare kausalsammenhenger mellom oljepris, Iraks regimetype og avhengighet av oljeinntekter (posisjon i oljemarkedet) og Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser 1990 for å sikre det det undertrykkende irakiske regimets politiske overlevelse. Det lave antallet mellomstatlige oljebaserte ressurskriger i tidsrommet hvor olje har hatt sin viktigste funksjon som innsatsfaktor og inntektskilde er et av studiens mest interessante funn.

Antall ord: 26 816

Forord

Felix qui potuit rerum cognoscere causas

(Fortunate is he who can understand the causes of things)

Da jeg ble kjent med renteniststater som politisk fenomen i fordypningsstudiet i internasjonal politisk økonomi forstod jeg umiddelbart at dette var et tema jeg ønsket å fordype meg i. Arbeidet med masteroppgaven har gitt meg innsikt i de mange komplekse årsakssammenhengene som bidrar til at utvikling av stater med bestemte politisk- økonomiske egenskaper og påvirker deres atferd i det internasjonale systemet. Studien har samtidig gitt meg innsikt i hvordan kilden til statsmaktens finansiering gir maktsøkende individer og grupper mulighet og insentiv til å søke og utøve makt over mennesker og samfunn, og at insentivet og effekten er likt over tid og rom, fra de spanske kongedømmene under ”århundret av gull” til det moderne Midtøsten. Som Miguel Miguel Cervantes skriver ” El no vivir de rentas, no es traot de nobles”, (Not to live from rents does not befit a nobleman).

Mange har hjulpet med i arbeidet med oppgaven. Jeg skylder dere alle en stor takk. Spesielt veileder Professor Dag Harald Claes, tusen takk for all tålmodighet og gode svar på vanskelige spørsmål. En takk skal samtidig rettes til institutt for statsvitenskap ved universitetet i Oslo. En stor takk skal også rettes til Institutt for forsvarsstudier for tildeling av masterstipend gjennom skriveprosessen. Jo Bakken og Michael ”little walt” Walter Madsen, jeg skylder dere begge en særdeles stor takk for fruktbare diskusjoner og tips.

Sist, men ikke minst skylder jeg Kari Bakke og Ole Jørgen Benedictow en stor takk for all tålmodighet og støtte. Tusen Takk. Til slutt bør det også rettes en takk til Michael Alexander Benedictow. Som et forbilde for alle har du vist at med innsats og dedikasjon finnes det ingen grenser for hvor lang man kan nå. Ditt minne vil alltid være med oss.

Samtlige feil og mangler er utelukkende min egen feil. Og det kan jeg si med stolthet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Forskningsspørsmål	1
1.2	Kausalmodell	4
1.3	Forskningsdesign.....	5
1.4	Avgrensninger, Forutsetninger& Antagelser	7
1.4.1	Avgrensninger	7
1.4.2	Forutsetninger.....	7
1.4.3	Antagelser.....	8
1.4.4	Veien videre	8
2	Teori: Hva forklarer staters tilbøyelighet til ressurskrig?	9
2.1	(X1) Oljepris & malthusianske ressurskriger	9
2.2	(X1) Oljepris & Kopernikanske ressurskriger	10
2.3	(X3) Regimetype	11
2.4	(X2) Posisjon i oljemarkedet	12
2.4.1	Oljepris og oljeimporterende stater	13
2.5	Teorien om renteniststater	14
2.5.1	Renteniststater og oljepris	15
2.5.2	Renteniststater og alternative inntektskilder	16
2.5.3	Teoretiske vurderinger og antagelser	16
3	Metode og operasjonalisering av teoretiske konsepter	18
3.1	Kvalitativ Komparativ Metode (KKM).....	18
3.2	Operasjonalisering, teoretiske konsepter og indikatorer	19
3.2.1	(X1) Oljepris	19
3.2.2	(X2) Posisjon i oljemarkedet:.....	20
3.2.3	(X3) Regimetype	20
3.2.4	(Y) Tilbøyelighet til ressurskrig	20
3.2.5	Målevaliditet og begrepsvaliditet	21
4	Undersøkelsesopplegg og gjennomføring av analyser	22
4.1	Undersøkelsesopplegg: Komparativt casestudium	22
4.1.1	Kausalitet.....	22
4.1.2	Kausalmekanismer og prosess-sporing	23

4.1.3	Validitet & Reliabilitet	24
4.1.4	Gjennomføring av undersøkelsesopplegget	25
4.1.5	Kilder og reliabilitet	25
4.1.6	Veien videre	26
5	Utvalg & Gyldighetsområde	27
5.1	Populasjon, utvalg og representativitet.....	27
5.2	Tid.....	28
5.3	Rom	29
5.3.1	Oljeproduksjon på tidspunkt for konfliktinitiering	29
5.3.2	Andel oljeressurser	30
5.4	Populasjon og utvalg	31
5.5	Gyldighetsrom	31
5.5.1	Sikkerhet til studiens utvalg	32
5.5.2	Kommentar til gyldighetsrom	33
6	Caseanalyse & Identifisering av kausalsammenhenger	35
6.1	Iraks invasjon av Iran 1980	36
6.1.1	Bakgrunn for konflikten	36
6.1.2	Historiske motsetninger.....	37
6.1.3	Shatt al-Arab kystlinjen og Algiersavtalen	38
6.1.4	Endrede militære maktforhold	39
6.1.5	Den iranske revolusjon.....	41
6.1.6	Iraks reaksjon på iransk aggresjon	42
6.1.7	Olje som motiv til Iraks invasjon av Iran?	43
6.2	USAs invasjon av Irak 2003	45
6.2.1	Bakgrunn for konflikten: Terrorangrepene 11. september.....	45
6.2.2	Bushdoktrinen og krigen mot terror	46
6.2.3	Casus belli for USAs invasjon av Irak	47
6.2.4	USA og oljerelaterte interesser i Irak.....	49
6.2.5	Forsyningssikkerhet	49
6.2.6	Industrielle interesser	50
6.2.7	Prisinteresser	51
6.2.8	Nytte-kostnad ved invasjon og okkupasjon av Irak	53
6.2.9	Olje som motiv for USAs invasjon og okkupasjon av Irak?.....	54

6.3	Iraks invasjon av Kuwait 1990	56
6.3.1	Bakgrunn for Iraks invasjon av Kuwait	56
6.3.2	Historiske forklaringer	56
6.3.3	Oljeressurser og hegemoniske ambisjoner	58
6.3.4	Økonomisk krise og oljepris	59
6.3.5	Oljeinntekter og politisk overlevelse.....	61
6.3.6	Det irakiske regimet og Saddam Husseins politiske overlevelse	63
6.3.7	Olje som motiv til Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait?	64
6.4	Kausalkjeder og kausalmekanismer	65
6.5	Oppsummering av caseanalyser	68
7	Komparasjon av observasjoner	69
7.1.1	Nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger	69
7.1.2	Modellens forklaringskraft	71
7.1.3	Validitetsbetraktninger	74
8	Konklusjon	75
8.1	Videre forskning	76
	Litteraturliste	78
1.	Vedlegg. BPs Historiske oversikt av oljepris	85
2.	Vedlegg. Kausalkjeden i utvikling og etablering av renteniststater	86

1 Innledning

“Oil is not an ordinary commodity like tea or coffee.

Oil is a strategic commodity...too important to be left to the vagaries of the markets”
- Sheik Ahmed Zaki Yamani¹

Verdens militærsystemer avhenger av tilgang på betydelige mengder naturressurser (Hveem & Malnes (1980: 1). Da Winston Churchill og den britiske marinen skiftet drivstoff fra kull til olje i 1913 ble olje en strategisk vare, og tilgang på tilstrekkelige mengder olje ble nødvendig for å vinne krig (Maugeri 2006: 23; Claes 2005: 48). I studiet av internasjonal politikk er det en grunnleggende antagelse om at strategiske ressurser utgjør et større potensial for krig enn andre ressurser (Hveem 1986: 56; Hveem & Malnes 1980: 4-5). Som strategisk ressurs for å utøve makt idet internasjonale systemet, innsatsfaktor i moderne produksjonssamfunn og inntektskilde for oljeeksporterende stater, utgjør tilgang på olje et større potensial for ressurskrig enn andre ressurser (Hveem 1986: 55; Klare 2002: 27). Som ikke- fornybar ressurs er verdens oljeressurser naturlig begrenset og for hver brukte enhet olje er verden nærmere slutten på fysisk tilgjengelig olje. Når tilbudet synker, stiger prisen.

“Mineral scarcity appears self-evident; there is only so much of the resource. Every unit used today means one less for the future. As the stock shrinks, its value rises...” Morris Adelman (1995: 11)

1.1 Forskningsspørsmål

Historisk høye oljepriser i tillegg til en stigende grad av ressursnasjonalisme² øker frykten for at kamp om tilgang på avtagende oljeressurser skal føret til mellomstatlige ressurskriger og har på nytt aktualisert ressurskriger som politisk fenomen (Hveem 2008; Maugeri 2006: 271).

Mens det er bred enighet om at viktigheten av tilgang på nødvendige mengder olje utgjør motiv til oljebaserte ressurskriger, er det større uenighet om hvilke stater som vil være mest tilbøyelige til å være *aggressor* i oljebaserte ressurskriger. Mellomstatlige konflikter «hvor tilgang og kontroll over andre staters ressurser, utgjør det primære motiv for konfliktinitiering» (Peters 2004: 201).

¹ Claes(2003a:1)

² Staters kontroll av strategiske energiresurser

I følge de malthusianske og kopernikanske ressurskrig-teoriene foreligger det bestemte kausalsammenhenger mellom oljepris og staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige ressurskriger. Ifølge den malthusianske ressurskrig -teorien indikerer oljepris i hvilken grad det eksisterer fysisk tilgjengelig olje. Høy oljepris vil ha en direkte effekt på staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å indikere knapphet på ikke-fornybare på oljeressurser. I følge den kopernikanske ressurskrig -teorien er staters tilbøyelighet til ressurskrig en konsekvens av staters regimetype og posisjon i oljemarkedet i samspill med oljepris. I følge det kopernikanske perspektivet har renteniststater, autoritære oljeeksporterende stater, sterkest tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig som følge av dens distinkte politisk- økonomiske egenskaper. På den ene siden sammenfaller de to perspektivene i synet på at oljepris påvirker staters tilbøyelighet til ressurskrig. På den andre siden strides de om hva som utgjør de bakenforliggende årsakene til ressurskrig og om staters regimetype og posisjon i oljemarkedet har forklaringskraft på staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger.

Formålet med denne forskningsstudien er å øke kunnskapen om oljebaserte mellomstatlige ressurskriger som politisk fenomen gjennom å bruke komparative casestudier til å avdekke i hvilken grad det foreligger bestemte årsakssammenhenger mellom oljepris, staters regimetype, posisjon i oljemarkedet og tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger.

På bakgrunn av overstående teoretiske og empiriske rasjonale utledes følgende forskningsspørsmål til empirisk testing:

Hva forklarer staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger?

Explanandum for forskningsstudiet er staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Explanans for forskningsprosjektet er oljepris, staters posisjon i oljemarkedet og regimetype.

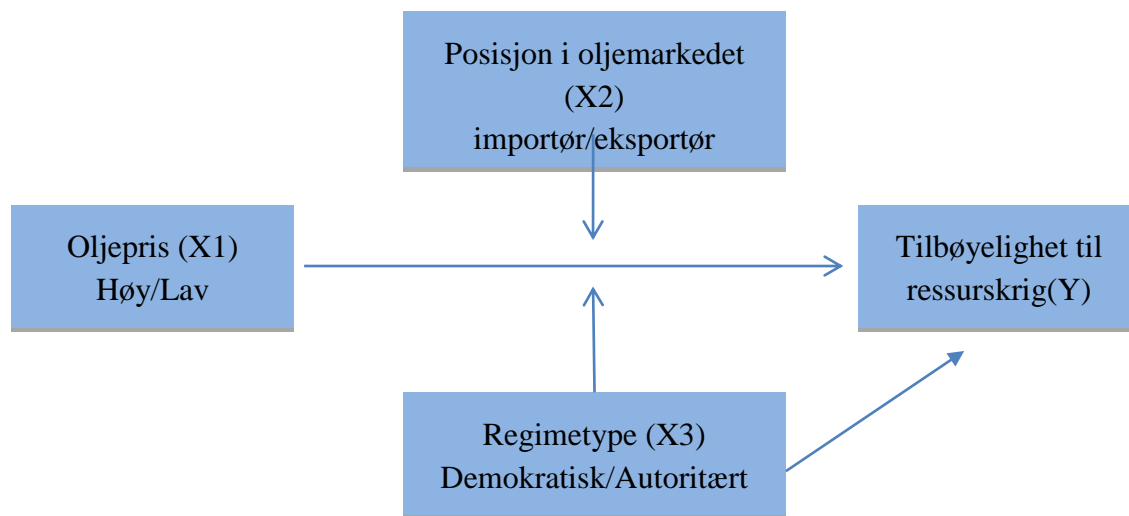
Forklaringskraften til studiens uavhengige variabler avhenger av at det kan påvises kausalitet. Hvis det ikke kan påvises kausalitet mellom noen av studiens uavhengige og avhengige variabler besitter ingen av studiens forklaringsvariabler forklaringskraft på staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellom statlige oljebaserte ressurskriger. Avdekking av årsakssammenhenger og kausalmekanismer fordrer bruk av kvalitativ metode og casestudium. Formålet er ikke å teste variablenes forklaringskraft gjennom å avdekke årsakssammenhenger

i en bestemt ressurskrig, men å analysere flere observasjoner over en tidsperiode for dermed å kunne fatte en betinget generalisering om staters tilbøyelighet til- og forekomsten av oljebaserte ressurskriger som politisk fenomen over en periode av tid. Gyldighetsrommet for studiens slutninger er samtlige oljebaserte ressurskriger i tidsperioden 1965-2003 hvor objektet for aggresjon produserer mer enn 0,31 prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering.

Forskningsspørsmålet er viktig fordi det vil øke kunnskapen om staters atferd i det internasjonale systemet og forståelsen av oljebaserte ressurskriger som politisk fenomen. Forskningsspørsmålet er derfor «viktig for den virkelige verden», og har som formål å bidra til en «bedre forståelse av et spesifikt forskningsområde gjennom bruk av vitenskapelig metode» (King, Keohane & Verba 1994: 15).

1.2 Kausalmodell

På bakgrunn av litteraturen om ressurskrig forventer jeg følgende kausalsammenhenger mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Modellen er basert på Helleviks modellering av kausalmodeller til bruk i kausalanalyse (2006: 280-281).

Figur 1:

Tilbøyelighet til ressurskrig (Y) er oppgavens avhengige variabel. Oljepris (X1) er oppgavens uavhengige forklaringsvariabel, mens posisjon i oljemarkedet (X2) og regimetype (X3) er oppgavens mellomliggende variabler.

Modellen baseres på den kausalforståelsen at staters tilbøyelighet ikke forårsakes av en årsak alene, men av et samspill av flere sammenfallende årsaksfaktorer med ulik grad av forklaringskraft. Ifølge Hellevik (2007: 279) foreligger det samspill « når sammenhengen mellom to variabler påvirkes av hva slags verdi enhetene har på en tredje variabel».

Kausalmodellen illustrerer forventningen om at oljepris vil ha en direkte effekt på staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å påvirke verdien og tilgjengeligheten til verdens oljeressurser. Det forventes også at regimetype, om stater er demokratiske eller autoritære, har en direkte effekt på staters tilbøyelighet til ressurskrig. Det antas i tillegg at det foreligger en samspillseffekt mellom oljepris og regimetype på avhengig variabel. Det forventes samtidig at

det foreligger en samspillseffekt mellom oljepris og staters posisjon i oljemarkedet og tilbøyelighet til ressurskrig. Hvor effekten av oljepris avhenger av om oljeprisen er høy eller lav og om stater avhenger av oljeimport eller oljeeksport. Til slutt antas det at det foreligger en samspillseffekt mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger. Kausalmodellen illustrerer forventningen om at oljepris kommer først i tid og påvirker staters tilbøyelighet avhengig av om deres posisjon i oljemarkedet og regimetype. Modellen illustrerer også forventningen om at det foreligger en sammenheng mellom staters oljerikdom og regimetype. Teorien om renteniststater forklarer hvordan stater rike på naturressurser oftere har autoritære politiske regimer enn relativt sett mer ressursfattige stater. Dette illustreres gjennom at posisjon i oljemarkedet rangeres som uavhengig variabel nummer to, mens regimetype rangeres som nummer tre. Av praktiske årsaker vil imidlertid regimetype presenteres før posisjon i oljemarkedet i teorikapittelet.

1.3 Forskningsdesign

Dette avsnittet skal kort redegjøre for gangen i forskningsprosjektet. Det enkelte avsnittene vil utdypes ytterligere i sine respektive kapitler.

Studien er delt i åtte deler. Mens første delen har redegjort for studiens forskningsspørsmål og forklaringsvariabler skal neste del redegjøre for gjennom hvilke mekanismer det antas oljepris, regimetype og staters posisjon i oljemarkedet påvirker staters tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Tredje del skal redegjøre for studiens metode og den praktiske gjennomføringen av undersøkelsesopplegget. Studiens undersøkelsesopplegg vil baseres på Charles Ragins kvalitative komparative metode (KKM), da undersøkelsesopplegget både tillater forskeren å studere samtlige observasjoner inngående for å avdekke kausalforhold for deretter å eliminere årsaksforklaringer gjennom komparativ analyse. Etter teorikapittelet skal studiens fjerde kapittel redegjøre for forskningsprosjektets utvalg og hvilke observasjoner som skal studeres inngående med bruk av casestudium. Studiens gyldighetsområde er samtlige oljebaserte ressurskriger i tidsperioden 1965-2003 hvor objektet for aggresjon produserer over 0,31 prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Studiens utvalg som skal analyseres med bruk av casestudium utgjøres av tre observasjoner. Henholdsvis Iraks invasjon av Iran 1980, Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990 og USAs invasjon og okkupasjon av Irak 1990.

Studiens femte del vil deretter gjennomføre tre caseanalyser for å avdekke i hvilken grad det foreligger kausalitet mellom studiens uavhengige og avhengige variabler. Etter å ha gjennomført de tre caseanalysene skal studiens syvende del anvende komparativ logikk til å eliminere årsaksforklaringer og identifisere nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger for at stater skal være aggressor i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Avsnittet vil også drøfte modellens forklaringskraft på studiens forskningsspørsmål og metodiske vurderinger tilknyttet studiens slutninger. Siste kapittel vil kort redegjøre for konklusjonen på studiens forskningsspørsmål.

Studien finner kun en observasjon med positivt verdi på avhengig variabel (ressurskrig), Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990. Studien finner grunnlag for å slutte at det foreligger kausalitet mellom oljepris, Iraks posisjon i oljemarkedet, regimetype og tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser i 1990. På bakgrunn av kun en observasjon kan denne slutningen imidlertid ikke generaliseres til andre steder og tider enn Irak anno 1990. Det lave antallet observasjoner gjør at studien trekker den slutning at det kun foreligger en svak kausalsammenheng mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og tilbøyelighet til å være aggressor i mellomstatlige ressurskriger. Det lave antallet observasjoner mellomstatlige ressurskriger i tidsperioden 1965-2003 er blant studiens mest interessante funn og viser at mellomstatlige oljebaserte ressurskriger er et sjeldent fenomen i det internasjonale systemet.

Studien benytter et rikt utvalg av forskjellige kilder. For å sikre mest mulig reliable og etterprøvbare kilder brukes Correlates of War (COW) og British Petroleum (BP) sine oversikter over henholdsvis mellomstatlige kriger og staters produksjon, import og eksport av olje til ulike tidspunkt. Freedom House brukes til å identifisere enhetens regimetyper. Caseanalysene baseres på et rikt utvalg av sekundærlitteratur og hjemmesider til relevante organisasjoner og styresmakter.

1.4 Avgrensninger, Forutsetninger & Antagelser

Dette avsnittet skal kort redegjøre for de avgrensninger, forutsetninger og antagelser som er tilknyttet forskningsprosjektet

1.4.1 Avgrensninger

Studien skal utelukkende avklare forklaringskraften til oljepris, staters posisjon i oljemarkedet og regimetype på staters tilbøyelighet til mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Oljebasert ressurskrig defineres som en mellomstatlig konflikt med over tusen drepte hvor tilgang på olje utgjør det primære motiv for konfliktinitiering. Kriger hvor kontroll over andre staters oljeressurser utgjør et middel til å vinne en krig, men ikke er det primære målet for krigen i seg selv, defineres derfor ikke som ressurskrig og utgjør dermed ikke en del av oppgavens univers.

Studien skal heller ikke avklare forklaringskraften til oljepris, regimetype eller staters posisjon i oljemarkedet på staters tilbøyelighet til mellomstatlige ressurskriger som ikke omfatter olje eller andre former for mellomstatlige kriger. Oppgavens univers omfatter heller ikke konflikter innad i stater som for eksempel borgerkriger, hvor tilgang på olje eller andre ressurser utgjør motivet for konflikten.

1.4.2 Forutsetninger

Studiens formål er ikke å teste effektene av de uavhengige variablene på avhengig variabel, men å avdekke om det foreligger kausalitet mellom studiens uavhengige og avhengige variabler. Ifølge (Gerring: 2008: 210) foreligger det kausalitet mellom avhengig og uavhengig variabel hvis endring i verdien til uavhengig variabel fører til en endring i verdien til avhengig variabel, og at årsak-virkning en kan spores tilbake til uavhengig variabel og ikke er spuriøs. Og at kausalsammenhengen kan verifiseres empirisk gjennom å identifisere kausalmekanismen som binder sammen årsak og virkning. Videre antas det at graden av kausalitet vil gjenspeiles i staters tilbøyelighet til ressurskrig, og dermed vil kunne observeres empirisk gjennom forekomsten av mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. Sterke kausalsammenhenger bør manifesteres gjennom et relativt sett høyere antall ressurskriger enn hvis det foreligger relativt sette svakere årsakssammenhenger. Hvordan kausalitet og kausalmekanismer kan avdekkes drøftes inngående i studiens metodekapittel.

1.4.3 Antagelser

Et grunnleggende konsept i utenrikspolitisk analyse er kravet om rasjonalitet, at aktøren(e) er en nyttemaksimerende og søker å oppnå sine mål på mest mulig kostnadseffektiv måte (Hovi & Rasch 1996: 75). I tråd med kravet om rasjonalitet innebærer dette å minimere kostander (risiko) og maksimere nytte. Gitt flere alternativer vil aktøren(e) «velge det mest kostnadseffektive handlingsalternativet, gitt aktørens preferanser og mål» (Hovi 2008: 18-20). Handlingsalternativer vil elimineres hvis de ikke ivaretar aktørens primære interesser eller det finnes mer kostnadseffektive handlingsalternativer. Tilbøyeligheten til ressurskonflikt avhenger altså av en nytte-kostnadsavveining, hvor aktørens tilbøyelighet til konflikt øker dersom nytten av ressurskrig overstiger kostnaden. Nyttens av ressurskrig avhenger derfor av kostnaden ved å bruke krig som virkemiddel til å sikre tilgang til olje relativt til andre virkemidler. Stater utgjør studiens grunnleggende analyseenheter. I kombinasjon med kravet om rasjonalitet innebærer dette at stater oppfattes som enhetlige aktører. Som studien vil vise er antagelsen om stater som enhetlige aktører tidvis problematisk. Dette vil drøftes kort der hvor dette vil være aktuelt.

1.4.4 Veien videre

Avsnittet har redegjort for gangen i gjennomføringen av forskningsprosjektet og de avgrensninger og forutsetninger som er tilknyttet forskningsprosjektet. Neste steg er å forklare gjennom hvilke mekanismer det antas at oljepris, staters posisjon i oljemarkedet og regimetype vil påvirke staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger.

2 Teori: Hva forklarer staters tilbøyelighet til ressurskrig?

Formålet med dette avsnittet er å forklare gjennom hvilke mekanismer oljepris, staters posisjon i oljemarkedet og regimetype påvirker staters tilbøyelighet til ressurskrig, og hvorfor det antas at oljepris vil påvirke staters tilbøyelighet forskjellig avhengig av om staters posisjon i oljemarkedet og regimetype.

2.1 (X1) Oljepris & malthusianske ressurskriger

Ifølge Thomas Malthus (1798) var ressurskriger en konsekvens av at menneskets evne til reproduksjon overgikk jordens ressursgrunnlag. Over tid ville menneskets evne til reproduksjon overgå jordens evne til å brødfø en stadig økende befolkning. Økt produksjon og vekst ville ikke føre til velstandsvekst, men bokstavelig talt bli spist opp av en økende befolkning med behov for tilgang på mat og ressurser. Misforholdet mellom menneskets evne til reproduksjon og naturressursers evne til å brødfø en stadig økende befolkning ville legge press på jordens begrensede ressurser og føre til hungersnød, epidemier og ressurskriger.

I tråd med det malthusianske eller neo-Malthusianske ressurskonfliktperspektivet hevder Michael Klare (2002: 15-17) økt befolkningsvekst og påfølgende behov for olje som energikilde vil føre til økt press på ikke-fornybare oljeressurser, økte oljepriser og at økt kamp om tilgang på avtagende fysisk tilgjengelige oljeressurser vil utvikle seg til mellomstatlige ressurskriger (Klare 2002: 1).

Det malthusianske ressurskonfliktperspektivet underbygges av Peak Oil-teorien. I følge den amerikanske geologen Marion King Hubbert (1903-1989) gikk oljeproduksjon over flere faser. I begynnelsen vil oljebrønner produsere mye olje, men når produksjonen passerte et visst punkt av de eksisterende oljeforekomstene, ville trykket i brønnen falle og oljeproduksjonen avta (Maugeri 2008: 202). Gjennom sine analyser av amerikansk oljeproduksjon spådde Hubbert riktig tidspunkt for når amerikansk oljeproduksjon ville nå toppen (Peak). Tilhengere av Peak Oil, ofte dominert av geologer, hevder høye oljepriser er en indikasjon på at verden nærmer seg Peak Oil. I tråd med Peak Oil-teorien og det neo-malthusianske ressurskrigperspektivet hevder Leder & Shapiro (2008: 2851) at høy oljepris indikerer at verden nærmer seg toppen av mulig oljeproduksjon og at knapphet på

oljeressurser styrker staters tilbøyelighet til mellomstatlige ressurskrig hvor stater søker tilgang på andre staters oljeressurser. Siden høy oljepris indikerer knapphet på fysisk tilgjengelig olje vil antas det malthusianske ressurskrig-perspektivet at oljepris vil påvirke stater likt uavhengig av regimetype og posisjon i oljemarkedet.

2.2 (X1) Oljepris & Kopernikanske ressurskriger

I følge det kopernikanske ressurskrig- perspektivet vil problemer tilknyttet ressursmangel, overforbruk og konkurranse om tilgang på ressurser bli løst av teknologiske nyvinninger, mer effektiv ressursbruk og utvikling av fornybare energikilder (Morse 2009: 42-46), derav henvisningen til Nicolas Kopernikus, av mange ansett som grunnleggeren av den moderne vitenskap (Khun 2003: 134). Den kopernikanske tilnærmingen støttes oftest av økonomer, ofte representert ved Morris Adelman, som er av den oppfatning at det eksisterer rikelig med olje for alle formål (Adelman 1995: 220):

“No mineral, including oil, will ever be exhausted. How much oil is still in the ground when extraction stops, and how much was there before extraction began, are unknown and unknowable. A geological fact of no economic interest”

Høye oljepriser indikerer ikke avtagende fysisk tilgjengelighet på olje, men kortere perioder med misforhold mellom tilbud og etterspørsel (Adelman 1993: 9). Oljeprisen vil derfor forbli høy inntil det kommer ny olje på markedet eller etterspørselen avtar (Morse 2009: 40-41). Dette vil imidlertid ta noe tid, siden prosessen hvor olje skal finnes og utvinnes er tidkrevende. Det periodevis misforholdet mellom tilbud og etterspørsel er samtidig en konsekvens av det motstridende interesseforholdet mellom selger og kjøper i et marked og at oljeeksporterende stater ikke har insentiv til å investere i leting og produksjon av ny olje så lenge prisen er lav, da dette vil kunne føre til et ytterligere fall i prisen på olje. I følge Hotellings regel vil staters avgjørelse om når de velger å utvinne olje baseres på kostnaden ved utvinne olje i dag relativt til kostnaden i morgen. Hvis stater forventer høyere pris i fremtiden vil dette gi rasjonale for å utsette oljeutvinning til et senere tidspunkt. Hvis det forventes at oljeprisen vil være relativt sett lavere i fremtiden vil dette gi insentiv til å utvinne ny olje i dag og dermed bidra til en lavere oljepris (Hannesson 1998: 85-90). Etterspørselen av olje vil være periodevis høy fordi noen former for økonomisk aktivitet, særlig bygging av infrastruktur, er mer energi -intensive enn andre (Morse 2009:44-45). Når investeringer i bygging av infrastruktur er avsluttet vil etterspørselen av olje avta og føre til et fall i

oljeprisen (Morse 2009: 41-44). De økonomiske forklaringene underbygges av den sykliske variasjonen i oljeprisen. Den sykliske variasjonen i oljeprisen illustreres på grafen på side 28. Fysisk knapphet på oljeressurser utgjør ikke i motsetning til det malthusianske perspektivet ikke noe rasjonale for oljebasert ressurskrig i det kopernikanske perspektivet. Staters tilbøyelighet til ressurskrig vil svekkes av viten om oljeprisens sykliske natur, teknologisk innovasjon, økt energieffektivitet og utvikling av fornybare energikilder og mellomstatlig samarbeid.

Siden det kopernikanske perspektivet ikke anser knapphet på fysisk olje som en sannsynlig årsak til oljebaserte ressurskriger, tillegger ikke perspektivet oljeprisen i seg selv noen sterk forklaringskraft på staters tilbøyelighet til ressurskrig. I motsetning til det malthusianske hevder det kopernikanske perspektivet oljepris har en samspillseffekt på staters tilbøyelighet til ressurskrig i samspill med staters posisjon i oljemarkedet og om de avhenger av å importere eller eksportere olje. Det kopernikanske perspektivet tillegger samtidig regimetype forklaringskraft på staters tilbøyelighet til ressurskrig og hevder det både foreligger samspill mellom oljepris og regimetype og oljepris, regimetype og staters posisjon i det internasjonale oljemarkedet og tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig. Av praktiske årsaker vil jeg forklare mekanismene som binder sammen regimetype og staters tilbøyelighet til ressurskrig først og deretter mekanismene som binder sammen samspillseffekten av oljepris og staters posisjon i det internasjonale oljemarkedet og tilbøyelighet til ressurskrig.

2.3 (X3) Regimetype

Ifølge Østerud (2005: 103) er et regime en «form for statsstyre» og omhandler «hvordan politisk makt og beslutningsaktivitet organisert». Til grunn for staters regimetype er graden maktkonsentrasjon i samfunnet og i hvilken utstrekning det foreligger begrensninger i styresmaktens evne til å utøve makt.

Teorien om den «demokratiske fred» forklarer hvordan autoritære regimers høyere maktkonsentrasjon svekker autoritære regimer behov for befolkningens samtykke for sine politiske beslutninger og derfor vil ha en relativt sterkere tilbøyelighet til å bruke konflikt som virkemiddel enn demokratiske stater, hvor styresmakter i større grad er avhengig av- og begrenset av befolkningens samtykke (Hegre 2007: 45). Demokratiske regimers lave maktkonsentrasjon gjør styresmakter avhengig av støtte blant en større andel av befolkningen

for å oppnå utøvende makt og har derfor sterkere insentiv enn autoritære regimer til *ikke* å gjennomføre upopulære politiske valg. Demokratiske institusjoner og prosesser svekker dermed demokratiske regimers tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å begrense politikeres evne til å utøve makt (Bueno de Mesquita & Smith 2011: 237).

Ifølge Bueno de Mesquita & Smith (2011: 232-239) gir autoritære regimers høyere maktkonsentrasjon samtidig økt tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å gi insentiver til bruk av «private goder». I motsetning til kollektive goder som tilfaller hele befolkningen, tilfaller private goder kun de grupper regimet avhenger av for å opprettholde makten. Jo høyere maktkonsentrasjon, desto mindre er størrelsen på antallet grupperinger og individer som sikrer regimets makt og posisjon. Autoritære regimer vil derfor ikke bare ha sterkere tilbøyelighet til ressurskrig enn demokratiske stater på grunn av den lavere begrensningen i maktutøvelse, men også fordi vinning fra ressurskriger lettere kan brukes til å sikre regimets makt gjennom tildeling av private goder. Autoritære regimer er samtidig relativt sett mindre legitime i befolkningen enn demokratiske regimer. Autoritære regimers mindre legitimitet gjør dem mer avhengige av å sikre økonomisk velferd til tilstrekkelige deler av befolkningen i kompensasjon for manglende politiske og sivile friheter (Jaffe & Manning 2000: 23). Autoritære regimers relativt sett lavere legitimitet gir grunnlag for antagelsen om at oljepris vil påvirke autoritære staters tilbøyelighet relativt sett sterkere enn demokratiske stater. Regimetype forklarer hvorfor og gjennom hvilke mekanismer staters maktkonsentrasjon påvirker staters tilbøyelighet til ressurskrig og hvorfor det antas at oljepris vil påvirke stater ulikt avhengige av om de er demokratiske eller autoritære.

2.4 (X2) Posisjon i oljemarkedet

Staters posisjon i oljemarkedet, om stater avhenger av å importere eller eksportere olje for å utøve makt i det internasjonale systemet, vil påvirke staters tilbøyelighet til ressurskrig avhengig av om oljeprisen er høy eller lav og om stater er oljeimportører eller oljeeksportører. Høy oljepris vil på den ene siden styrke oljeimporterende staters tilbøyelighet til ressurskrig, mens den vil svekke oljeeksporterende staters tilbøyelighet. På den andre siden vil lav oljepris ha motsatt effekt gjennom å svekke oljeimporterende staters tilbøyelighet, men styrke oljeeksporterende staters tilbøyelighet.

2.4.1 Oljepris og oljeimporterende stater

Oljeimporterende stater sitter i streng forstand to virkemidler til å sikre tilgang på olje. Enten import av olje gjennom markedsmekanismen eller konflikt³. I henhold til ressurskrigsteoriene og kravet om rasjonelle nyttemaksimerende aktører vil stater benytte det virkemiddelet som medfører lavest kostnader. Staters valg av virkemiddel vil avhenge av kostnaden av å importere olje gjennom markedsmekanismen relativt til kostnaden av ressurskrig. Oljeprisen vil derfor påvirke oljeimporterende staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å styrke eller svekke deres evne til oljeimport (Yergin 2011: 266).

Ifølge Gleditsch (1998: 383) og Yergin (2011: 266) vil høy oljepris kunne styrke oljeimporterende staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å svekke deres evne til å importere nødvendig mengde olje. Avtagende evne til oljeimport vil kunne tvinge oljeimporterende stater til å søke tilgang på vitale oljeressurser gjennom å svekke deres evne til økonomisk produksjon og evne til å utøve makt i det internasjonale systemet.

Den økte kostnaden av å importere olje gjennom markedsmekanismen gjør kostnaden av ressurskrig som virkemiddel lavere relativt til kostnaden av å importere olje gjennom markedsmekanismen og vil styrke oljeimporterende staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å svekke deres evne til oljeimport, evne til verdiskapning og evne til å utøve makt i det internasjonale systemet og øke marginal nytten av ressurskrig som virkemiddel (Leder & Shapiro 2008: 2851). På den andre siden vil lav oljepris svekke oljeimporterende staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å styrke deres evne til oljeimport og verdiskapning og evne til å utøve makt i det internasjonale systemet. I henhold til nytte – kostnadsfunksjonen vil lav oljepris svekke oljeimporterende staters tilbøyelighet til å bruke ressurskrig som virkemiddel gjennom å øke kostnaden av ressurskrig, relativt til oljeimport gjennom markedsmekanismen, og føre til fallende marginalnytte av ressurskrig som virkemiddel.

I motsetning til det malthusianske perspektivet hevder det kopernikanske ressurskrigsperspektivet at lave, ikke høye, oljepriser i sterkest grad styrker staters tilbøyelighet til ressurskrig – spesielt tilbøyeligheten til autoritære oljeeksporterende stater, i

³ Noen anser bytte av industri- eller høyteknologivarer mot olje som et alternativt. Det er imidlertid dette som skjer i praksis når oljeimporterende stater eksporterer varer på den ene siden og importerer olje gjennom oljemarkedet på den andre. Når oljeprisen stiger vil prisen på olje gjøre produksjonen dyrere samtidig som det vil svekke bytteforholdet. Oljeimporterende stater må dermed eksportere relativt sett flere industri- eller høyteknologivarer for hver enhet olje som skal importeres, og slik styrke oljeimporterende staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å svekke evnen til verdiskapning og oljeimport.

faglitteraturen omtalt som renteniststater (Ross 2001, 2012; Beblawi & Luciani 1987). Ifølge Jaffe & Manning (2000: 22-26) vil lave oljepriser ha en spesielt sterk effekt på renteniststaters tilbøyelighet til å søke tilgang på andre staters oljeressurser som en følge av renteniststaters distinkte politisk-økonomiske egenskaper som styrker deres tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å eliminere handlingsalternativ.

2.5 Teorien om renteniststater

Teorien om renteniststater forklarer hvordan store inntekter fra oljeeksport gir styresmakter mulighet og insentiv til å isolere seg fra egen befolkning og etablere renteniststater.

Autoritære stater med høye inntekter fra ressursrente, hvor regimet bruker inntekter fra oljeeksport til å kontrollere befolkningen gjennom korrupsjon og undertrykking⁴ (Ross 2001: 332-334). Ifølge Beblawi & Luciani (1987: 51-53) gir inntekter fra ressursrent styresmakter mulighet og insentiv til å etablere autoritære stater gjennom å frita styresmakters behov for å skattlegge befolkningen. Styresmakters manglende behov for skatteinntekter styrker regimets posisjon vis-à-vis befolkningen og snur credoet fra den amerikanske revolusjon på hodet; «no representation without taxation» (Yates 1996: 35). I tillegg til at inntekter fra oljeeksport bidrar til utvikling av autoritære stater, har høye oljeinntekter negativ effekt på utviklingen av renteniststaters økonomiske system og evne til verdiskapning. Sammen med en overpriset valuta for å styrke regimets evne til import bidrar de høye oljeinntektene til avindustrialisering av realøkonomien i en prosess senere kalt «hollandsk syke» (Yates 1996: 26-27). Som en konsekvens av renteniststatens politisk-økonomiske egenskaper gjenskaper regimet sin egen rentesøkende atferd i befolkningen (Yates 1996: 35). Borgerne deltar ikke i produksjon og verdiskapende arbeid, men søker å oppnå posisjoner hvor de kan motta deler av oljeinntektene. I motsetning til en produksjonsstat hvor statsmakten finansieres av skatt og avhenger av å tilrettelegge for verdiskapning og skatteinntekter, fungerer renteniststaten som en allokeringssstat hvor styresmaktenes viktigste funksjon er fordeling av (olje)inntektene, med det primære mål å pasifisere befolkningen og sikre grepet om maktapparatet. Som

⁴ Michael Ross (2001:332) definerer denne mekanismen for rentenistmekanismen. Mekanismen består av tre komponenter; «skatteeffekten», «allokeringseffekten» og «gruppeformasjonseffekten». Rentenist- og korrupsjonsmekanismen er en av mekanismene som binder sammen naturressurser og autoritære styresett gjennom å frita styresmakter fra å avstå makt og åpenhet gjennom å kjøpe lojalitet fra viktige grupperinger og utvikle evne undertrykkende evner til å kontrollere befolkningen (Ross 2001: 335).

⁴ Moderniseringsmekanismen er mekanismen hvor oljeinntektene brukes til å forhindre bestemte sosiale, kulturelle og økonomiske endringer som er nødvendig for utvikling av demokrati – utdanning, yrkesspesialisering og urbanisering. Dette bidrar igjen til økonomisk utvikling og presser frem demokrati (Ross 2001: 336).

styresmakter i en ikke-demokratisk allokeringsstat avhenger styresmakters legitimitet av popularitet, ikke prestasjon (Yates 1996: 34). Resultatet er renteniststater – autoritære stater med lav økonomisk diversifisering, hvor inntekter fra oljeeksport er statens og regimets eneste reelle inntektskilde og brukes til å opprettholde autoritære styresmakters kontroll over befolkningen. Renteniststaters lave økonomiske diversifisering og høye avhengighet av oljeinntekter gjør samtidig renteniststater sårbare for fall i oljepris da oljeinntekter i praksis utgjør renteniststaters eneste reelle inntektskilde.

2.5.1 Renteniststater og oljepris

Ifølge Claes (2001: 119-121) er autoritære oljeeksporterende staters relativt sterkere sårbarhet overfor volatile og s lave oljepriser en funksjon av renteniststaters politisk-økonomiske egenskaper, hvor autoritære regimer avhenger av høye oljeinntekter for å opprettholde regimemakten. Ifølge Jaffe & Manning (2000: 17-18) og Jaffe & El-Gamal (2010: 33-40) vil lave oljepriser føre til politisk ustabilitet, rentenistregimets avtagende makt og evne til å utøve makt gjennom korrupsjons- og undertrykkingsmekanismen. Trusselen om revolusjon fra en misfornøyd, undertrykt befolkning og alternative makteliter vil kunne tvinge rentenistregimet til å søke kontroll over andre staters oljeressurser for å kompensere for tapte oljeinntekter (Jaffe & Manning 2000: 21-23). Rentenistregimenes makt og evne til å utøve makt er derfor i stor grad prisgitt kontinuerlig tilgang på oljeinntekter (Jaffe & Manning 2000: 23). Lave oljepriser vil dermed styrke renteniststaters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom svekke rentenistregimers evne til å utøve makt gjennom korrupsjons og undertrykkingsmekanismen og å øke nytten av ressurskrig som virkemiddel gjennom å øke marginalnyten av ressurskrig som virkemiddel. Høyer oljepriser vil på den andre siden styrke rentenistregimens evne til å utøve makt gjennom korrupsjons og undertrykkingsmekanismen, øke den relative kostnaden av ressurskrig som virkemiddel og føre til avtagende marginalnytte av ressurskrig som virkemiddel og dermed svekke rentenistregimers tilbøyelighet til ressurskrig. Spørsmålet blir da, hvis inntekter er rentenistregimers motiv for å søke tilgang på andre staters oljeressurser, hvorfor kan ikke rentenistregimer øke sitt inntektsgrunnlag med å skattlegge befolkningen eller diversifisere økonomien? Ifølge Karl (1997: 13-14) er Renteniststaters politisk-økonomiske egenskaper og påfølgende sårbarhet for lave oljepriser en konsekvens av kilden til statsmaktens finansiering og hvordan renteniststater er muliggjort av- og en funksjon av rentenistøkonomien (Karl 1997: 13-14). Den sterke sammenhengen mellom staters politisk-

økonomiske egenskaper og kilden til statsmaktens finansiering fikk Edmund Burke til å observere at «The revenue of the state is the state» (Karl 1997: 202)⁵.

2.5.2 Renteniststater og alternative inntektskilder

Det eksisterer ingen determinisme som tilsier at rentenistregimer ikke kan eller vil skattlegge befolkningen, men rentenistregimers makt og posisjon avhenger av at de ikke, eller i minst mulig grad, skattlegger befolkningen. Dette fordi renteniststatenes makt og popularitet avhenger av at rentenistregimene ikke skattlegger befolkningen, skattlegging av befolkningen historisk sett byttes mot maktavståelse og begrensning i regimets evne til å utøve makt. (Ross 2001: 332). Maktavståelse og økonomisk diversifisering vil svekke autoritære regimers kontroll over staten statsmakten gjennom å bidra utvikling av alternative næringer og interesser som over tid vil undergrave regimets politiske og økonomiske maktgrunnlag (Ikenberry & Deudney 2009: 80-83). Som en konsekvens av renteniststaters politiske og økonomiske egenskaper er det samtidig svært lite å skattlegge. Brorparten av befolkningen får allerede sine inntekter fra staten. Som følge av avindustrialiseringen og den høye valutaen eksisterer det svært få, om noen, verdiskapende næringer å skattlegge (Yates 1996: 33). Krig vil da være et rasjonelt virkemiddel for å sikre inntekter og regimets fortsatte makt. Krigens kostander vil i hovedsak bæres av befolkningen, mens vinningen vil tilfalle regimet. Krig vil derfor fremstå som et rasjonelt virkemiddel, til tross for at det eksisterer andre, mer økonomiske alternativer for samfunnet som helhet. En insentivstruktur som strider mot oppfattelsen av staten som en enhetlig aktør. Teorien om renteniststater gir derfor rasjonale for at renteniststaters distinkte politisk-økonomiske egenskaper gir autoritære oljeeksporterende stater sterkere tilbøyelighet til ressurskrig enn andre stater gjennom å eliminere handlingsalternativ – spesielt i samspill med lave oljepriser.

2.5.3 Teoretiske vurderinger og antagelser

De malthusianske og kopernikanske ressurskrigsperspektivene forespeiler ingen deterministisk sammenheng mellom oljepris og staters tilbøyelighet til ressurskrig, men en probabilistisk

⁵ I følge Karl (1997: 33-35) er den første historiske observasjonen av en renteniststat det spanske kongedømme i tidsperioden (1492-1649) hvor ressursrenten utgjordes av gull og sølv fra koloniene i sør Amerika. De store inntektene fra gull og sølv fikk mange av de samme effektene på det spanske samfunnet som inntekter fra oljeeksport fikk på oljeeksporterende stater i Midtøsten over et halvt årtusen senere. I boken *Don Quixote* fra 1600 tallet beskriver Miguel Cervantes viktigheten av ressursrente for adelen og de ulike kongefamiliene; «El no vivir de rentas, no es trato de nobles», (Not to live from rents does not befit a nobleman).

sammenheng. Utelatelsen av forklaringer som eksplisitt baseres i metodologisk individualisme gjør det nærliggende å anta at det foreligger en relativt sterke årsakssammenhenger mellom oljepris, regimetype, posisjon i oljemarkedet og staters tilbøyelighet til ressurskrig, da teoriene implisitt forfekter at forklaringsvariablene vil påvirke staters tilbøyelighet likt uavhengig av individuelle lederes situasjonsfortolkning.

I tråd med metodologisk kollektivismen legger de to ressurskrigteoriene sterk forklaringskraft på strukturelle variabler (oljepris, posisjon i oljemarkedet og regimetype), som styrker staters tilbøyelighet til ressurskrig gjennom å begrense individers handlingsrom og handlingsalternativer. Den teoretiske antagelsen om at det foreligger relativt sterke kausalsammenhenger mellom oljepris og staters tilbøyelighet til ressurskrig gir studien grunnlag for å utlede noen eksplisitte forventninger om sammenhengen mellom oljepris og staters tilbøyelighet til ressurskrig. Hvis det foreligger en sterk kausalsammenheng mellom modellens uavhengige og avhengige variabel bør dette gjenspeiles i at en liten endring i verdien til den uavhengige forklaringsvariabelen vil føre til en endring i verdien til avhengig variabel. Kausalsammenhengen bør dermed kunne observeres empirisk gjennom at antallet observasjoner sammenfaller med verdien til uavhengig variabel og en påfølgende observerbar endring i verdien til avhengig variabel.

Teorikapittelet har redegjort for gjennom hvilke mekanismer de antatte årsakssammenhengene mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype påvirker staters tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig. Neste steg i studien er å redegjøre for undersøkelsesopplegget som skal brukes til å avdekke i hvilken grad det foreligger kausalitet mellom studiens uavhengige og avhengige variabler. Avsnittet vil først redegjøre for valg av metode før det skal forklare hvordan undersøkelsesopplegget skal gjennomføres i praksis.

3 Metode og operasjonalisering av teoretiske konsepter

Formålet med dette avsnittet er å redegjøre for studiens valg av metode og operasjonalisering av studiens teoretiske konsepter og indikatorer.

3.1 Kvalitativ Komparativ Metode (KKM)

I arbeidet med å avdekke og sammenligne bestemte årsakssammenhenger skal studien benytte Charles Ragins (1987, 2000) kvalitative komparative metode (KKM). Ragin utviklet KKM på bakgrunn av behovet for en metode som tok tilstrekkelig hensyn til det motsetningsfulle forholdet mellom kompleksitet og ønsket om generalisering. Studien skal bruke Ragins KKM da det er den best egnede metoden som lar forskeren studere samtlige aspekter av casene samtidig som den tillater forskeren å avdekke komplekse årsakssammenhenger, noe som ikke er mulig i samme grad med bruk av kvantitative metoder. Med bruk av KKM anses hver case som en konfigurasjon, en kombinasjon av casets ulike faktorer og attributter (Ragin 2000: 66). For denne studien innebærer bruk av KKM at staters tilbøyelighet til ressurskrig må studeres som en konfigurasjon av oljepris og staters regimetype og posisjon i oljemarkedet. Caseanalysene skal dermed avdekke i hvilken grad de ulike konfigurasjonene kan forklare staters tilbøyelighet til ressurskrig. De tre forklaringsvariablene gir totalt åtte konfigurasjoner av oljepris, regimetype og posisjon i oljemarkedet fordelt på to oljeprisscenarioer – et med høy oljepris og et med lav. Etter å ha gjennomført de ulike caseanalysene skal KKM brukes til å identifisere nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger for at stater skal være aggressorer i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger, gjennom å sammenligne casenes verdier på studiens uavhengige og avhengige variabler.

Ifølge King, Keohane og Verba (1994: 29) øker en modells forklaringskraft med i hvilken grad den kan forklare et utfall med færrest mulig variabler. I utformingen av enhver modell vil det alltid være en avveining mellom hensynet enkelhet og kompleksitet og modellens evne til å hjelpe forskeren i å utlede fruktbare slutninger. Viktigheten av å inkorporere både hensynet til kompleksitet (årsaksfaktorer) og enkelhet gjør det nødvendig å gjøre noen forenklinger. Målet om å avdekke om det foreligger bestemte årsakssammenhenger gjør at modellen må utelate noen forklaringsvariabler (individ og systemnivå) for å begrense antall

variabler og kompleksiteten til en håndterbar størrelse. Siden studiens formål er å avdekke om det foreligger bestemte årsakssammenhenger mellom studiens uavhengige og avhengige variabler, og ikke å teste marginaleffektene av studiens uavhengige variabler på avhengig variabel, velger jeg å dikotomisere samtlige variabler. De metodologiske implikasjonene av dikotomiseringen drøftes i påfølgende avsnitt.

Tabell 1: Samtlige teoretisk mulige kombinasjoner av studiens uavhengige variabler

	Kombinasjon	Oljepris (X1)	Økonomisk system (X2)	Regime (X3)	Ressurskrig (utfall) (Y)
Malthus	1	Høy	Importør	Autoritær	n/a
	2	Høy	Importør	Demokratisk	n/a
	3	Høy	Eksportør	Autoritær	n/a
	4	Høy	Eksportør	Demokratisk	n/a
	5	Lav	Eksportør	Autoritær	n/a
	6	Lav	Eksportør	Demokratisk	n/a
	7	Lav	Importør	Autoritær	n/a
Kopernikus	8	Lav	Importør	Demokratisk	n/a

3.2 Operasjonalisering, teoretiske konsepter og indikatorer

Formålet med dette avsnittet er å redegjøre for operasjonaliseringen av studiens variabler, teoretiske konsepter og valg av indikatorer.

3.2.1 (X1) Oljepris

Som indikator på oljepris brukes den faktiske oljeprisen hentet fra British Petroleums (BP) (2012a) historiske oversikt. Som det fremgår av kausalmodellen og teorikapittelet kommer oljeprisen først i tid. Det er dermed oljeprisen i tidsperioden frem til tidspunktet for konfliktinitiering som vil ha forklaringskraft på enhetens tilbøyelighet til å søke tilgang på andre staters oljeressurser. Det er dermed prisnivået på olje frem til konfliktinitiering som er relevant for om oljeprisen kan defineres som høy eller lav. Siden hva som operasjonaliseres som henholdsvis høy eller lav oljepris vil være basert på en fortolkning og dermed kan svekke studiens reliabilitet, er utfordringen å definere mest mulig objektive kriterier for hvordan oljeprisen kan defineres som høy eller lav. Oljeprisen vil defineres som høy eller lav relativt til oljeprisen gjennom hele tidsrommet for studiens gyldighetsområde. Grafen på side 28 viser

oljeprisen i nominelle og reelle priser i tidsperioden 1865-2011. For å sikre høyest mulig grad av etterprøvbarhet og reliabilitet vil den gjennomsnittlige oljeprisen for hvert år legges til som vedlegg. Både grafen og vedlegget med den historiske oversikten er hentet fra British Petroleum (2012a).

3.2.2 (X2) Posisjon i oljemarkedet:

Som indikator på staters posisjon i oljemarkedet, om stater avhenger av å importere eller eksportere olje, for å utøve makt i det internasjonale systemet, brukes netto oljeimportør eller oljeeksportør hentet fra BPs historiske oversikt. (BP 2012b). Stater som avhenger av netto oljeimport operasjonaliseres som oljeimportører, mens stater som avhenger av netto oljeeksport operasjonaliseres som oljeeksportører. Indikatoren skiller også mellom kilden til styresmaktens finansiering, om styresmakter som finansieres av skatt eller ressursrente.

3.2.3 (X3) Regimetype

Som indikator på regimetype brukes Freedom House (2012) sin historiske oversikt. Freedom House deler staters regimetype i tre typer. Frie, delvis frie og ikke frie. Frie stater gis verdien demokrati (lav), mens delvis frie og ikke frie gis verdien autoritært (høy). Verdiene høy/lav sammenfaller med de teoretiske antagelsene om at autoritære stater vil ha sterkere tilbøyelighet til (ressurs)krig enn demokratiske stater. Indikatoren skiller heller i styresett; om stater er parlamentariske, republikker eller monarkier, eller styrt etter religiøse eller verdslige ideologier.

3.2.4(Y) Tilbøyelighet til ressurskrig

Tilbøyelighet til ressurskrig operasjonaliseres til ressurskrig/ikke ressurskrig med positiv verdi (1) hvis observasjonen har positivt utfall på avhengig variabel (mellomstatlig oljebasert ressurskrig), eller negativ verdi (0) på avhengig variabel hvis observasjonen ikke er en mellomstatlig oljebasert ressurskrig

3.2.5 Målevaliditet og begrepsvaliditet

Ifølge Skog (2010: 89) er begrepsvaliditet viktigheten av at de operasjonaliserte indikatorene måler de teoretiske konseptene og begrepene på en mest mulig tilfredsstillende måte, eller som King, Keohane & Verba skriver; « at man måler det man ønsker å måle» (1994: 25).

Samtlige av modellens tre forklaringsvariabler, oljepris, posisjon i oljemarkedet og regimetype, har indikatorer med høy målevaliditet i henholdsvis faktisk oljepris, om stater er oljeimportører eller eksportører og om stater er demokratiske eller autoritære. Indikatorene har samtidig lett tilgjengelige kilder med høy grad av reliabilitet.

Dikotomiseringen og målenivåene av studiens uavhengige og mellomliggende variabler utelater variasjon og begrenser studiens evne til å si noe om marginaleffekten av oljepris, på staters tilbøyelighet til ressurskrig, marginaleffekten av staters avhengighet av oljeimport eller oljeeksport på staters tilbøyelighet, eller marginaleffekten av regimetype på staters tilbøyelighet til ressurskrig. Studien kan dermed ikke si noe om effekten av i hvilken grad oljepris, posisjon i oljemarkedet eller regimetype påvirker staters tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig. Det svekker imidlertid ikke studiens evne, og formål, om å avdekke om det foreligger kausalitet bestemte årsaksmekanismer mellom oljepris, posisjon i oljemarkedet, regimetype og staters tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig.

Avsnittet har redegjort for studiens valg av metode og operasjonalisering av studiens teoretiske konsepter og valg av indikatorer. Neste avsnitt skal redegjøre for hvordan undersøkelsesopplegget i praksis skal anvendes til å avdekke i hvilken grad det kan påvises kausalitet mellom modellens uavhengige og avhengige variabler.

4 Undersøkelsesopplegg og gjennomføring av analyser

Formålet med dette kapittelet er å redegjøre for den praktiske gjennomføringen av studiens undersøkelsesopplegg.

4.1 Undersøkelsesopplegg: Komparativt casestudium

Ifølge George & Bennett (2005: 21) er casestudier ideelt for avdekking av komplekse årsakssammenhenger og kausalmekanismene som binder sammen årsak og virkning. Komparativt casestudium er samtidig best egnet til å identifisere nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger for at utfall skal inntreffe gjennom å eliminere årsaksforklaringer gjennom komparativ analyse. Charles Ragins KKM skal derfor først brukes til å avdekke i hvilken casenes verdi på avhengig variabel og om det kan påvises kausalitet mellom variablene i modellen, for deretter å identifisere nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger (årsaksfaktorer) gjennom å sammenligne casenes verdier på modellens uavhengige og avhengige variabler.

4.1.1 Kausalitet

Ifølge Lund (2002: 106) omhandler indre validitet i hvilken grad det kan påvises en kausalsammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel. I likhet med George & Bennett (2005: 21) hevder Gerring (2008: 173-174) casestudier er best egnet til å avdekke og fatte mest mulig fruktbare slutninger om komplekse årsakssammenhenger og mekanismer da det gir forskeren bedre mulighet til å gå lenger inn i materien og avdekke i hvilken grad det foreligger kausalitet mellom uavhengig og avhengig variabel. Noe som gir casestudier høyere grad av indre validitet enn statistiske stor N studier.

I følge Gerring (2008: 212) foreligger det kausalitet (årsak- virkning) mellom uavhengig og avhengig variabel hvis en endring i verdien til uavhengig variabel fører til endring i verdien til avhengig variabel, og at virkningen kan spores tilbake til uavhengig variabel og ikke er spuriøs. Første steg i å avdekke kausalitet mellom uavhengig og avhengig variabel er dermed

å avdekke i hvilken grad kildematerialet eksplisitt eller implisitt stadfester eller beskriver årsak-virkning mellom variablene i modellen.

4.1.2 Kausalmekanismer og prosess-sporing

For å sikre høyest mulig grad av indre validitet om det antatte kausalforholdet bør forskeren verifisere kausalsammenhengen mellom uavhengig og avhengig variabel gjennom å identifisere kausalmekanismen(e) – «veien eller tråden som binder sammen årsak og utfall» (Gerring 2008: 173-174). Identifisering av kausalkjeder og kausalmekanismer er samtidig viktig for kvalitative studier som ønsker å si noe om årsakssammenhenger som vil kunne være relevant for andre caser og legge grunnlag for videre forskning (Gerring 2008: 20). Ifølge King, Keohane & Verba (1994: 86-87) defineres arbeidet med å avdekke kausalmekanismer ofte for «prosess-sporing», mønstermatching eller «historisk analyse», da den beste måten å avdekke kausalmekanismer på er å følge tidslinjen og mønsteret i kausalkjeden til de ulike historiske årsaksforklaringene for slik å identifisere de ulike mekanismene som binder sammen årsak og utfall (George & Bennett 2005: 210).

For å sikre studien høyest mulig grad av indre validitet om kausalforholdet mellom studiens uavhengige og avhengig variabel vil studien derfor anvende mønstermatching å verifisere kausalforholdet gjennom å avdekke kausalkjeden og kausalmekanismene som binder sammen årsak og virkning.

Den indre validiteten og reliabiliteten til i hvilken grad det foreligger kausalitet styrkes av jo flere uavhengige kilder som sammenfaller i sin beskrivelse av bestemte årsaksforhold og gangen i de bestemte årsaksforholdene. Neste steg er derfor å redegjøre for hvordan casestudiene skal gjennomføres i praksis og hvordan kildematerialet skal brukes for å sikre høyest mulig etterprøvbarehet og reliabilitet. Hvis kausalmekanismene som avdekkes sammenfaller med de teoretisk forventede kausalmekanismene vil dette gi stryke studiens indre validitet.

4.1.3 Validitet & Reliabilitet

Identifisering av de ulike årsaksforklaringene og kausalforholdene mellom variablene avhenger av en fortolkningsprosess av i hvilken grad kildematerialet implisitt eller eksplisitt stadfester eller beskriver kausalsammenheng mellom modellens uavhengige og avhengige variabel. En prosess som vil kunne true både studiets slutningsvaliditet og reliabilitet. Analysen avhenger dermed av å følge retningslinjer som sikrer analysene og studien som helhet høyest grad av slutningsvaliditet.

Ifølge Elster (2007:19-20) styrkes forklarings holdbarhet hvis de er utledet på bakgrunn av en akseptert teori, er mulig å etterprøve og dersom alternative årsaksforklaringer kan avvises. I hvilken grad analysen kan identifisere tilgang på en annen stats oljeressurser som det primære motiv for konfliktinitiering avhenger av graden av støtte forklaringen har i kildematerialet, om den samsvarer med teorien, er logisk konsistent og om alternative årsaksforklaringer kan avvises eller kun tildeles sekundær forklaringskraft.

I tråd med Elster eksisterer det flere motiver for å søke kontroll over en annen stats oljeressurser som *ikke* er gjensidig utelukkende. Det er fullt mulig for en stat å søke kontroll over en annen stats oljeressurser for både å øke sin makt og styrke sin posisjon i det internasjonale systemet uavhengig av oljepris, posisjon i oljemarkedet eller regimetype, men analysen kan likevel feiltolke kildematerialet og trekke den feilslutning at det foreligger kausalitet mellom modellens forklaringsvariabler og tilbøyeligheten til ressurskrig. For å sikre høyest mulig grad av sikkerhet om i hvilken grad det foreligger kausalitet, avhenger analysen av et rikest mulig kildemateriale som gir forskeren best mulig grunnlag til å trekke slutninger om tilstedeværelsen av kausalitet i årsaksforholdet mellom uavhengig og avhengig variabel.

Studiens definisjon på ressurskrig forutsetter at tilgang på en annen stats oljeressurser skal utgjøre *det primære motiv til konfliktinitiering*. Om observasjonene besitter eller negativt positivt utfall på avhengig variabel avhenger av i hvilken grad sekundærlitteraturen avdekker om tilgang på en annen stats oljeressurser utgjør det primære eller sekundære mål for konfliktinitiering, eller at tilgang på olje eventuelt ikke utgjorde motiv for konfliktinitiering. Analyser hvor det påvises positiv verdi på avhengig variabel skal videre identifisere og forklare de ulike årsakssammenhengene for konfliktinitiering og i hvilken grad kildematerialet stadfester eller beskriver kausalitet mellom modellens forklaringsvariabler.

4.1.4 Gjennomføring av undersøkelsesopplegget

Caseanalysene skal gjennomføres ved å bruke ulike kilder til å redegjøre for de forskjellige motiv og årsaksforklaringer som vektlegges som de primære årsakene til konfliktinitiering. Hvis kildematerialet gir grunnlag for å anta at tilgang på olje utgjøre det primære motiv til konfliktinitiering og alternative forklaringer kan avvises eller kun gis sekundær forklaringskraft, er neste steg i analysen å avdekke i hvilken grad det kan påvises kausalitet mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og tilbøyelighet til konfliktinitiering. Påvises det kausalitet må kausalforholdet verifiseres gjennom å bruke mønstermatching til å følge gangen i årsakskjeden og identifisere kausalmekanismene som binder sammen årsak og virkning. Etter å ha identifisert casenes verdier på modellens uavhengige og avhengige variabler skal analysen identifisere nødvendige og tilstrekkelige betingelser gjennom å eliminere alternative årsaksforklaringer.

4.1.5 Kilder og reliabilitet

For å sikre høyest mulig validitet til studiens slutninger ville et optimalt undersøkelsesopplegg inkludert muligheten for metodetriangulering gjennom å kombinere eliteintervju av beslutningstagere med dokumentstudier og sekundærlitteratur. Da kunne oljeprisens forklaringskraft på beslutningen om å gå til krig blitt verifisert eller forkastet gjennom å sammenligne beslutningstageres uttalelser på tidspunktet for konfliktinitiering og eliteintervjuene blitt kontrollert opp mot faktiske hendelser og interne dokumenter som ikke var ment for offentligheten.

Manglende mulighet til å utføre eliteintervju og tilgang på interne dokumenter gjør at caseanalysene utelukkende vil baseres på sekundærlitteratur og informasjon fra myndigheters elektroniske hjemmesider. Sikkerheten og troverdigheten til hvorvidt krigene er ressurskonflikter eller ikke, og i hvilken grad det foreligger kausalitet mellom oljepris beslutningen om ressurskonflikt avhenger av at studien bruker et bredest mulig antall kilder. Selv om bruk av sekundærkilder ikke er optimalt for analysen, vil sekundærkilder gi tilfredsstillende informasjon til studiens formål. Sekundærkildene og studien drar fordel av at samtlige caser er historiske hendelser og at studien i mindre grad avhenger av eliteintervjuer hvor beslutningstagere ikke alltid har insentiv til å være ærlige om sine motiver. Kildene er strategisk valgt i den forstand at de er de best egnede tilgjengelige kildene til gjennomføring av caseanalysene.

4.1.6 Veien videre

Kapitlet har redegjort for gjennomføring av studiens undersøkelsesopplegg som skal brukes til å avdekke i hvilken grad det kan påvises bestemte årsakssammenhenger mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger. Neste steg i studien er å redegjøre for studiens utvalg, og gyldighetsområde. Avslutningsvis vil kapitlet redegjøre for hvilke observasjoner som skal studeres inngående med bruk av caseanalyser.

5 Utvalg & Gyldighetsområde

Formålet med kapittelet er å redegjøre for studiens utvalg og gyldighetsområde. Jeg vil først redegjøre for studiens utvalgsmekanismer, for deretter å klargjøre studiens gyldighetsområde. Til slutt vil jeg redegjøre for hvilke observasjoner som skal studeres inngående med bruk av studiets undersøkelsesopplegg.

5.1 Populasjon, utvalg og representativitet

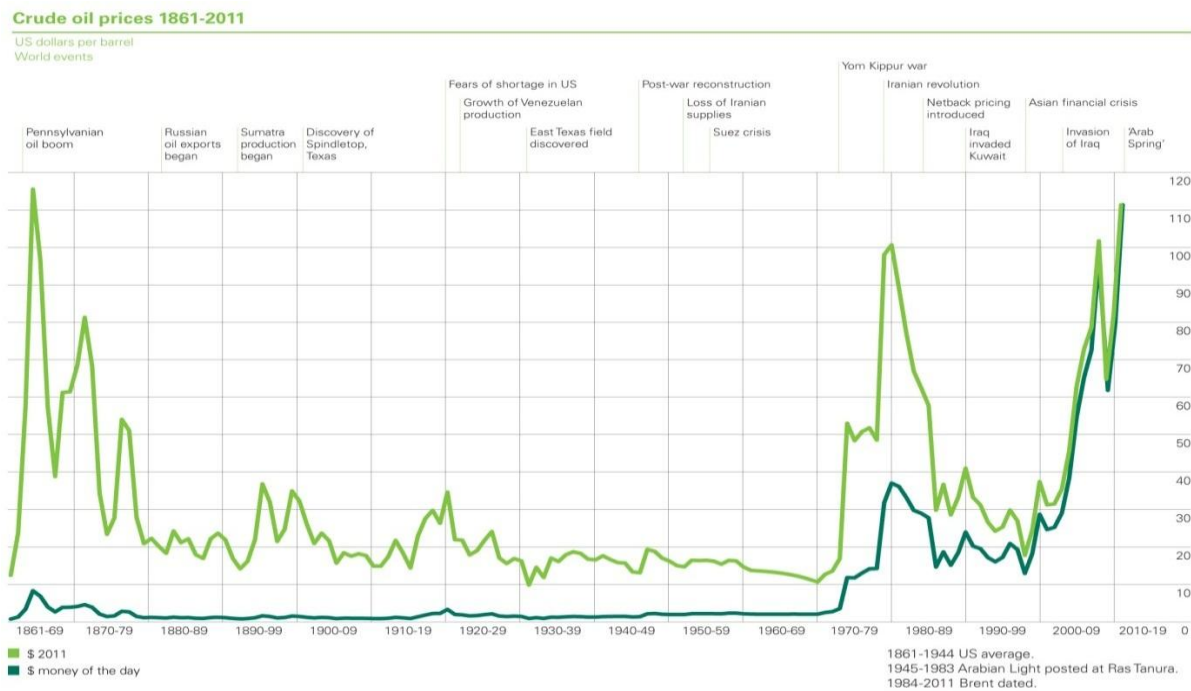
Ønsket om å generalisere studiens slutninger til en større populasjon av case innen samme politiske fenomen gjør at studiens utvalg må baseres modellens uavhengige variabel. Utvalg på uavhengig variabel sikrer studien mot skjevhet i utvalget da det tillater variasjon i verdien til avhengige variabel og at eventuell korrelasjon mellom uavhengig og avhengig variabel ikke vil svekke studiens evne til å fatte valide slutninger (King, Keohane & Verba 1994: 137).

Studiens mål om å avdekke tilstedeværelsen av kausalforhold avhenger av et kvalitativt forskingsopplegg som lar forskeren gå dypere inn i hver enkelt case for å identifisere komplekse årsakssammenhenger og kausalmekanismer (Gerring 2008: 173-174). Bruk av kvalitativ metode er imidlertid så tidkrevende at det er umulig for studien å studere den totale populasjonen. Forskningsprosjektet avhenger derfor av å begrense studiens utvalg til en håndterbar mengde observasjoner. King, Keohane og Verba (1994: 128-129) anbefaler bruk av strategiske utvalgsriterier i forskningsprosjekter i liten N studier da dette øker sannsynligheten for at forskeren inkluderer relevante observasjoner forskeren ellers kunne gått glipp av med et tilfeldig trukket utvalg. Videre anbefaler de forskeren å velge utvalget på bakgrunn av kriterier som øker sannsynligheten for å inkludere flest mulig relevante observasjoner. På bakgrunn av den antatte kausalsammenhengen mellom oljepris og staters tilbøyelighet til å søke tilgang på andre staters oljeressurser, vil det i være naturlig å anta at staters tilbøyelighet til og forekomstene av ressurskriger er størst når prisen er på sitt høyeste eller laveste.

I henhold til King, Keohane & Verbas kriterier trekkes derfor utvalget på bakgrunn av det tidsrommet som inkluderer størst mulig variasjon i verdien til uavhengig variabel. Variasjon i verdien til uavhengig variabel øker sannsynligheten for at utvalget inkluderer observasjoner med både positiv og negativ verdi på avhengig variabel, noe som i tilfelle tillater forskeren å

identifisere nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger gjennom å eliminere alternative årsaksforklaringer.

5.2 Tid

Figur 2: Oljeprisen i nominelle og reelle priser for tidsperioden 1861-2010 (BP 2012).

Som det fremgår av grafen er oljeprisen stabilt lav frem til begynnelsen på 1970- tallet for deretter å øke sterkt i både pris og volatilitet. Samtidig fremgår det at oljeprisen er syklisk. Oljeprisen fra begynnelsen av 1970- tallet er spesielt interessant for studien, da den sikrer sterkest variasjon i verdiene til uavhengig variabel – både i pris og volatilitet. Tidsrommet utgjør samtidig en stor del av tidsepoken hvor olje for alvor ble en kritisk innsatsfaktor i moderne industrisamfunn etter andre verdenskrig. Den relativt sett lavere oljeprisen frem til omtrent midten av 1970-tallet illustrerer poenget om at viktigheten av olje som innsatsfaktor økte til et nytt nivå på begynnelsen av 1970-tallet. Som en konsekvens av den økte oljeprisen, økte samtidig antallet oljeeksportører – stater som igjen påvirkes av oljeprisen og på sin side avhenger av inntekter fra oljeeksport. Den relativt sett lavere oljeprisen frem til 1970- tallet indikerer nettopp det faktum at olje var mindre ettertraktet på dette tidspunktet. Den økte verdien og viktigheten av olje i tidsperioden øker derfor sannsynligheten for at tidsrommet skal inkludere et størst mulig utvalg av relevante observasjoner.

5.3 Rom

Studien avhenger videre av å identifisere det relevante utvalget fra den totale populasjonen; samtlige oljebaserte ressurskriger i tidsrommet 1965-2011. Som kilde på samtlige mellomstatlige kriger (populasjonen utvalget skal identifiseres fra) brukes Correlates of Wars (COW 2011) datasett over mellomstatlige kriger i tidsrommet 1965-2005. COWs historiske oversikt har ingen registrerte observasjoner etter 2003. Studiens gyldighetsområde begrenses dermed til tidsrommet 1965-2003.

COW definerer krig som en «mellomstatlig konflikt mellom to eller flere parter som medfører over tusen drepte over et år» og samtlige parter er stater (Sarkees 2010: 1). Kriger som er registrert flere enn en gang som følge av at konflikten på ett eller flere tidspunkt oppnår over tusen drepte registreres kun den første registrerte hendelsen. Gjentatte hendelser som elimineres er utelukkende oppbluss av den samme konflikten med samme parter. Den totale populasjonen i tidsperioden 1965-2003 utgjøres av 28 observasjoner (mellomstatlige kriger). Antallet observasjoner er for stort til å sikre relevant utvalg gjennom kvalitativt å studere samtlige observasjoner. Studien kan imidlertid eliminere ikke-relevante observasjoner fra utvalget gjennom å eliminere observasjoner hvor objektet for aggresjon ikke produserer olje på tidspunktet for konfliktinitiering. Der hvor det ikke produseres olje vil det ikke kunne være noen oljebasert ressurskrig.

5.3.1 Oljeproduksjon på tidspunkt for konfliktinitiering

Jeg velger å bruke oljeproduksjon og ikke beviste oljereserver som elimineringskriterium da faktisk oljeproduksjon forteller hvor det eksisterer tilgjengelig olje på tidspunktet for konfliktinitiering og ikke hvor det *vil kunne utvinnes olje* på bakgrunn av oljepris og eksisterende teknologi med 90 prosents sikkerhet (Maugeri 2006: 212).

Det faktum at staters oljeproduksjon i høy grad sammenfaller med størrelsen på staters oljereserver sikrer studien mot å utelukke relevante observasjoner. Sammenfallet mellom faktisk oljeproduksjon og beviste reserver skyldes at de største og lettest utvinnbare oljeressursene er de som finnes først (Adelman 1993: 220-221). Hvis stater besitter store oljereserver som ikke er økonomisk gunstig eller teknologisk mulig å utvinne, vil aggressorer i mellomstatlige ressurskriger søke tilgang på andre oljeressurser som er lettere tilgjengelige for å øke nytten av ressurskrig som virkemiddel gjennom å begrense kostnadene.

Hvis stater velger å bruke ressurskrig som virkemiddel til å sikre tilgang på olje vil det mest rasjonelle være å sikre tilgang på oljeressurser som er tilgjengelig på tidspunktet for konfliktinitiering og ikke en gang i fremtiden. Okkupasjon av en annen stats territorium for å starte og opprettholde utvinning av staters oljeressurser på ubestemt tid medfører høye menneskelige, politiske og økonomiske kostnader. De høyere kostnadene gjør det mer rasjonelt for konfliktinitiatoren å søke tilgang til oljeressurser som allerede produseres, er lettere tilgjengelig og medfører lavere kostnader.

5.3.2 Andel oljeressurser

I tråd med forutsetningen om en rasjonell utenrikspolitikk, avhenger rasjonaliteten av ressurskrig som virkemiddel av at nytten overstiger kostnaden. Rasjonaliteten av ressurskrig som virkemiddel vil derfor øke med størrelsen på objektets oljeressurser. Hvis kostnaden ved ressurskrig overstiger nytten, vil det være mer økonomisk og politisk rasjonelt enten å importere olje gjennom markedsmekanismen eller å bytte industrivarer, høy-teknologi, våpen eller inngåelse av sikkerhetsallianser mot tilgang på olje (Jaffe & El-Gamal 2010: 16). Ettersom oljeprisen stiger, svekkes bytteforholdet og nytten og tilbøyeligheten til ressurskrig som virkemiddel vil stige. Spørsmålet blir da om det er staters relative eller absolutte oljerikdom som gjør dem attraktive mål for aggressorstater som søker tilgang på olje. Selv om rasjonaliteten av ressurskrig tilsier at stater vil søke kontroll over størst mulig oljeressurser vil det samtidig kunne være vanskeligere å oppnå tilgang på disse, da staters evne til å finansiere militære kapabiliteter til avskrekking vil stige med deres oljerikdom og evne til å finansiere utvikling av militære kapabiliteter som en følge av inntekter fra oljeeksport, eller avtagende behov for oljeimport (Struver & Wenegast 2011: 6; Struver 2010: 13).

I egenskap av sin relative oljerikdom øker oljeeksporterende staters posisjon i det internasjonale systemet. Aggresjon mot relativt sett viktigere oljeeksportører vil derfor ha større mulighet for å møte reaksjoner fra stater som avhenger av oljeimport (Struver 2010:22-24). Oljeimportørers avhengighet av oljeeksportører øker incentivet til å inngå strategiske allianser hvor tilgang på olje byttes mot våpen eller støtte mot aggressorer (Struver 2010: 23). Det eksisterer derfor et teoretisk rasjonale for at marginalnyten av størrelsen på staters oljeressurser synker når objektets oljeressurser overstiger en ukjent størrelse eller verdi.

På bakgrunn av sammenhengen mellom staters oljerikdom og rasjonaliteten av ressurskrig som virkemiddel må utvalget som inkluderes være størst mulig. For å inkludere et størst

mulig antall mulige relevante observasjoner eliminerer jeg samtlige kriger hvor objektet for aggresjon besitter mindre enn en prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Dette sikrer at utvalget nesten inkluderer samtlige oljeproduserende stater i det internasjonale systemet og oljeproduserende stater uavhengig av absolutt eller relativ oljeproduksjon. Som kilde på staters andel av verdens oljeproduksjon og oljereserver brukes British Petroleum's historiske oversikt (2012c)

5.4 Populasjon og utvalg

Tabell 2: Viser den totale populasjonen. Samtlige mellomstatlige kriger i tidsperioden 1965-2003. De tre gjenværende relevante observasjonene som skal studeres mer inngående er uthevet.

Mellomstatlige kriger 1965-2005	Tidspunkt	Konfliktinitiator/aggressor	Objekt for aggresjon	Andel av verdens totale oljeproduksjon
1. Second Kashmir War	1965	Pakistan	India	0,19 prosent
2. Six Day War	1967	Israel	Jordan, Egypt, Syria	0,29 prosent (Egypt)
3. Second Laotian War Phase 2	1968-1973	Vietnam	Laos og Thailand	Ingen produksjon
4. War of Attrition	1969-1970	Egypt	Israel	Ingen produksjon
5. Football War	1969	El Salvador	Honduras	Ingen produksjon
6. War of the Communist Coalition	1970-1971	Vietnam	Kambodsja, Sør- Vietnam	Ingen produksjon
7. War for Bangladesh	1971	Pakistan	India	0,29 prosent
8. Yom Kippur War	1973	Egypt, Syria	Israel	Ingen produksjon
9. Turco- Cypriot War	1974	Tyrkia	Kypros	Ingen produksjon
10. War Over Angola	1975-1976	Sør- Afrika	Angola	0,28 prosent
11. Second Ogaden War of phase	1977-1979	Somalia	Etiopia	Ingen produksjon
12. Vietnamese- Cambodian Border War	1975-1979	Kambodsja	Vietnam	Ingen produksjon
13. Ugandan- Tanzanian War	1978-1978	Uganda	Tanzania	Ingen produksjon
14. Sino- Vietnamese Punitive War	1979	Kina	Vietnam	Ingen produksjon
15. Iran- Iraq War	1980-1988	Irak	Iran	2,35 prosent
16. Falklands War	1982	Argentina	Storbritannia	Falklandsøyene (Ingen produksjon)
17. War over Lebanon	1982	Israel	Libanon	Ingen produksjon
18. War over the Aouzou Strip	1986-1987	Libya	Tsjad	Ingen produksjon
19. Gulf War	1990-1991	Irak	Kuwait	1,47 prosent
20. War of Bosnia Independence	1992	Jugoslavia (Serbia)	Bosnia/Kroatia	Ingen produksjon
21. Azeri- Armenian War	1993-1994	Armenia	Aserbajdsjan	0,31 prosent
22. Cenepa Valley War	1995	Ecuador	Peru	0,18 prosent
23. Badme Border War	1998-2000	Eritrea	Etiopia	Ingen produksjon
24. War for Kosovo	1999	USA, Storbritannia m. flere	Jugoslavia (Serbia)	Ingen produksjon
25. Invasion of Afghanistan	2001	USA m. flere	Afghanistan	Ingen produksjon
26. Invasion of Iraq	2003-2011	USA m. flere	Irak	1, 75 prosent

5.5 Gyldighetsrom

Gyldighetsrommet for studiens tid og rom utgjøres dermed av samtlige oljebaserte ressurskriger hvor objektet for aggresjon besitter minimum en prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering mellom 1965-2003. Den totale populasjonen utgjøres av 26 mellomstatlige kriger. Av de 26 observasjonene produserer kun ni av enhetene som er objekt for aggresjon olje på tidspunktet for konfliktinitiering, mens tre av de ni observasjonene produserer mer enn en prosent av verdens totale oljeproduksjon på

tidspunktet for konfliktinitiering. Dette sikrer studien en høy dekningsgrad da studien analyserer 33 prosent av samtlige observasjoner som kan utgjøre mellomstatlige oljebaserte ressurskriger i studiens relevante tidsrom. De tre observasjonene hvor objektet for aggresjon besitter over en prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering skal dermed analyseres mer inngående for å avdekke om noen av de tre observasjonene har positiv verdi på avhengig variabel og i så fall i hvilken grad det foreligger kausalitet mellom oljepris, aggressors politisk-økonomiske egenskaper og tilbøyeligheten til å søke tilgang på andre staters oljeressurser.

5.5.1 Sikkerhet til studiens utvalg

Det lave antallet observasjoner kan være en konsekvens av at studiens utvalgsriterier utelater relevante observasjoner. Det lave antallet observasjoner kan være en konsekvens av at utvalgsriteriet er satt til en prosent av verdens oljeproduksjon. For å øke sikkerheten til det lave antallet observasjoner og sikre studien mot skjevhet i utvalget utvides gyldighetsrommet til å inkludere stater som produserer en halv prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. På tross av utvidelsen identifiseres ingen nye relevante observasjoner. Neste observasjon i populasjonen hvor objektet for aggresjon produserer olje på tidspunktet for konfliktinitiering er Aserbajdsjan (1993-94) med 0,31 prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering.

Det eksisterer samtidig en annenmulig metodologisk forklaring på det lave antallet potensielle mellomstatlige oljebaserte ressurskriger. COWs definisjon av krig forutsetter minimum 1000 drepte. En mulig forklaring på det lave antallet ressurskriger kan derfor være at det er mange mellomstatlige ressurskonflikter, hvor antallet drepte ikke overstiger 999 drepte og ikke blir registrert som kriger. UCDP/PRIO definerer væpnede konflikter som en uoverensstemmelse mellom to eller flere parter som medfører minimum 25 drepte per år (Gleditsch 2002: 617). For å sikre at det lave antallet observasjoner ikke skyldes bruk av krig og ikke konflikt som utvalgsriterium bruker jeg UCDP/PRIOS datasett over mellomstatlige konflikter til å kontrollere for det lave antallet observasjoner. Jeg beholder det samme kriteriet om at objektet for aggresjon produserer minimum en halv prosent (0,5) av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Datasettet besitter ingen informasjon om aggressor/objekt for aggresjon, men besitter andre variabler som kan brukes til å eliminere bort ikke- relevante observasjoner.

Jeg eliminerer dermed bort konflikter på bakgrunn av følgende kriterier. 1. Konflikter som utkjempes før og etter tidsperioden 1965-2003. 2. Konflikter med over 1000 døde. 3. Konflikter hvor partene ikke er stater. 4. Konflikter som ikke omhandler territorium. 5. Konflikter som allerede er representert i den totale populasjonen gjennom COWs oversikt. 6. Konflikter som er registrert mer enn en gang. 7. Stater som produserer mindre enn en halv prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Etter å ha eliminert bort konflikter på bakgrunn av kriteriene gjenstår en konflikt, konflikten mellom Nigeria og Kamerun i 1996. Formålet med bruken av UCDP/PRIOs datasett var å sikre sikkerheten til at det lave antall observasjoner ikke var en konsekvens av utvalgsriteriene, ikke å gjennomføre noen analyse av konflikten mellom Nigeria og Kamerun. Den lave andelen potensielle mellomstatlige ressurskonflikter styrker sikkerheten til de lave antallet observasjoner og studiens utvalg.

Det er imidlertid mulighet for at det kan være utkjempet oljebaserte ressurskriger i tidsrommet 1965-2003 som studien ikke registrerer. Dette vil i så fall være ressurskriger innen samme gyldighetsområde hvor objektet for aggresjon besitter mindre enn en 0.31 prosent av verdens oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Robusthetstesten underbygger utvalgets høye dekningsgrad og muligheten til å trekkeslutninger om forekomsten av mellomstatlige oljebaserte ressurskriger i tidsperioden 1965-2003, og i hvilken grad oljepris, regimetype og staters posisjon i oljemarkedet kan forklare staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger i samme tidsperiode.⁶

5.5.2 Kommentar til gyldighetsrom

Kapittelet har redegjort for studiens utvalgsmekanismer, populasjon og utvalg. Studiens utvalg utgjør over 30 prosent av de teoretisk mulige observasjoner av mellomstatlige oljebaserte ressurskriger, og gir dermed studien god mulighet til å si noe om forklaringskraften til oljepris, staters posisjon i oljemarkedet og regimetype på staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger i tidsperioden 1965-2003. Neste

⁶ Det foreligger en mulig alternativ forklaring på det lave antallet observasjoner. I følge Michael Ross (2012: 145) og Collier & Hoeffler (2004: 580-588) er oljerike stater mer utsatt for politisk ustabilitet og intra-satlige konflikter som borgerkrig relativt til andre stater. Ifølge Basedau, Mahler & Shabafrouz (2011: 7) utgjør borgerkriger en mulighet for stater til å sikre tilgang på nødvendige oljeressurser gjennom enten å kjøpe olje via en av partene eller å bytte olje motvåpen eller økonomisk og politisk støtte. Det lave antallet vil tilfelle kunne forklares med at stater sikrer seg tilgang på olje gjennom å involvere seg med parter i intra-statlige konflikter som et langt mer kostnadseffektivt alternativ sammenlignet med mellomstatlig konflikt. Avdekking av dette ligger går imidlertid utover studiens problemstilling og tema.

steg i studien er å bruke casestudier til analysere de tre observasjonenes verdier på studiens uavhengige og avhengige variabler og om det kan påvises bestemte kausalsammenhenger mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og staters tilbøyelighet til å søke tilgang på andre staters oljeressurser.

6 Caseanalyse & Identifisering av kausalsammenhenger

Studiens utvalg består av tre observasjoner. For å avdekke observasjonenes verdi på studiens uavhengige og avhengige variabler og om det foreligger kausalitet mellom variablene i modellen skal de tre observasjonene analyseres i henhold til undersøkelsesopplegget. Det tre casene som skal analyseres er: 1. Iraks invasjon av Iran 1980. 2. Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990. 3. USAs invasjon og okkupasjon av Irak 2003.

Tabell 3: Studiens utvalg

Mellomstatlige kriger 1965-2005	Tidspunkt	Konfliktinitiator/aggressor	Objekt for aggresjon	Andel av verdens totale oljeproduksjon
1. Iran- Irak krigen	1980-1988	Irak	Iran	2,35 prosent
2. Gulfkrigen	1990-1991	Irak	Kuwait	1,47 prosent
3. Invasjonen av Irak	2003-2011	USA m. flere	Irak	1,75 prosent

Av praktiske årsaker vil Iraks invasjon av Iran 1980 presenteres først, deretter USAs invasjon av Irak 2003, og til slutt Iraks invasjon av Kuwait 1990. Etter å ha analysert de tre krigene finner caseanalysene én observasjon med positiv verdi på avhengig variabel: Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990. Studien besitter dermed en observasjon med positiv verdi på avhengig variabel og to med negativ verdi på avhengig variabel.

Caseanalysene vil først presentere de ulike historiske forklaringene på konfliktene for deretter å eliminere de historiske motiv- og årsaksforklaringene gjennom i hvilken grad de besitter forklaringskraft på konflikten som studeres. Hvis de historiske forklaringene gir grunnlag for å anta at tilgang på olje er det primære motivet til konfliktinitiering og andre forklaringer kan avvises eller kun gis sekundær forklaringskraft vil analysen drøfte i hvilken grad de kildematerialet stadfester eller beskriver kausalitet mellom variablene for deretter å identifisere kausalkjeden og kausalmekanismene som binder sammen årsak og virkning.

6.1 Iraks invasjon av Iran 1980

Den 22. september 1980 invaderte Irak Iran i det som skulle bli den lengste konvensjonelle krigen i det tjuende århundre (Karsh 2009: 83). Krigen gikk gjennom fem faser. Den første fasen var den irakiske invasjonen, 22. september og okkupasjonen av Shatt al-Arab kystlinjen og deler av Khuzestan, en region med en betydelig sunni-arabisk befolkning (Karsh 1988: 92). Irak benyttet en begrenset militærstrategi og krigføring, som forhindret en tidlig irakisk seier og mulighet til å oppnå sine politiske mål med konflikten (Karsh 2009: 84). Den andre fasen var en ett år lang stillstandsperiode hvor ingen av statene maktet å gjøre fremskritt. Den tredje fasen regnes fra Irans motoffensiv i 1982, som presset irakiske tropper ut i fra iranske territorier og tilbake til Irak, hvor konflikten låste seg i en fem år lang stillstand. I den fjerde fasen slo irakiske tropper tilbake og presset iranske militære tropper tilbake til Iran og fortsatte sin militære offensiv videre inn i landet. Den femte og siste fasen av krigen ble avsluttet med våpenhvile i 1988 (Swearingen 1988: 408).

Krigen bar preg av forsøk på utmattelseskrig fra begge parter, og inkluderte bruk av kjemisk krigføring og strategisk bombing av byer og oljeinstallasjoner (Swearingen 1988: 408). De anslåtte tapene utgjorde mer enn en million døde, en million flyktninger og tusenvis av krigsfanger (Swearingen 1988: 407). De enorme menneskelige kostandene ble etterfulgt av enorme økonomiske kostnader. Det anslås at krigen kostet hver av partene nærmere en milliard dollar i måneden og over tre hundre milliarder dollar totalt (Swearingen 1988: 408). På tidspunktet for Iraks invasjon av Iran 1980 og årene i forkant var oljeprisen historisk høy og den høyest registrerte oljeprisen for studiens tidsrom (BP 2012a). Freedom House (2012a) definerer Iraks regimetype som autoritær (ikke- fritt) for hele studiens tidsrom.

6.1.1 Bakgrunn for konflikten

Ifølge Pipes (1983: 1) er to aspekter av konflikten enkle å forklare – hvem som startet krigen og tidspunktet, september 1980.

Med unntak av offisielle irakiske uttalelser, er det bred enighet om at Irak initierte konflikten da de sendte tropper til Iran 2. september, eskalerte konflikten gjennom å oppheve Shatt al-Arab avtalen 17. september, etterfulgt av en full militær invasjon 22. september (Pipes 1983: 1). September, en høstmåned hvor de klimatiske forholdene lå til rette for militær invasjon,

utgjorde et ideelt tidspunkt for konfliktinitiering. Høye sommertemperaturer og kalde vintertemperaturer vanskeliggjør militære operasjoner. Det kjølige høstklimaet er derfor langt bedre egnet til å gjennomføre militære operasjoner (Pipes 1981: 1). Samtidig hadde verdens to supermakter, USA og Sovjetunionen, fokus på andre hendelser, hvor amerikanerne var opptatt med henholdsvis valgkamp og gisseltakingen av amerikanske ambassadeansatte i Iran, mens Sovjetunionen var opptatt med Afghanistan (Pipes 1983: 1).

Men hvorfor angrep Irak Iran? Oljeprisen hadde vært historisk høy i nesten et tiår og styrket det irakiske regimets kontroll over befolkningen med en sterk økning i levestandarden og sikret det autoritære irakiske regimet politisk stabilitet og evne til å utøve makt i det internasjonale systemet (Pipes 1982 1-2). Hva var så viktig at Saddam var villig til å ofre oljeinstallasjoner, oljeinntekter, politisk ustabilitet og tap av internasjonale allierte?

6.1.2 Historiske motsetninger

Den økte spenningen mellom de to statene i perioden opp mot september 1980 ble av flere forklart med historiske, etniske og religiøse motsetninger. (Pipes 1983: 1; Karsh 1990: 1; Swearingen 1988: 412). Mens noen anser konflikten som en fortsettelse av gamle motsetninger fra pre-islamsk tid mellom achamesniske og babylonske riker eller den arabisk-muslimske ødeleggelse av det persiske riket og påfølgende konvertering til islam, forklarer andre årsaken til konflikten med det religiøse skismaet mellom sunni- og shiamuslimer (Karsh 2009: 7; Pipes 1983: 3). De historiske, religiøse og etniske forklaringene avvises av både Pipes (1983: 2) og Karsh (1990: 257) som årsak til konflikten. De påpeker at de historiske motsetningene ikke forklarer de lange fredelige perioden mellom de to statene og folkene, og samtidig undervurderer mye av den felles historien de to folkene deler.

Efraim Karsh (2009: 1) hevder på sin side at selv om de generelle etniske, religiøse og historiske motsetningene forklarer hvorfor krigen både er mulig og sannsynlig, forklarer de ikke utbruddet av denne spesielle konflikten. Pipes (1983: 1), Karsh (1990: 257) og Swearingen (1988: 413) forklarer konflikten med bakgrunn i Iraks avhengighet av Shatt al-Arab kystlinjen det endrede maktforholdet mellom statene som følge av den iranske revolusjon og de to regimenes kamp om politisk overlevelse.

6.1.3 Shatt al-Arab kystlinjen og Algiersavtalen

17. september 1980 uttalte Iraks leder Saddam Hussein at gjentatte iranske brudd på irakisk suverenitet hadde gjort Algiersavtalen mellom de to statene ugyldig. Algiersavtalen fra 1975 omhandlet territorialgrenser og rettigheter til Shatt al-Arab kysten mellom de to statene, Iraks eneste utløp mot havet og den persiske gulf (Karsh 2009: 22).

Spesielt fem argumenter støtter tolkningen om tilgang på Shatt al-arab-kysten som motiv for konflikten. 1) Irak og Iran hadde over århundrer vært i kamp om Shatt al-Arab-kystlinjen og territorier rundt kystlinjen (Swearingen 1988: 408; Karsh 1990: 258; Pipes 1983: 8). 2) Den siste grenseavtalen om kystlinjen, Algiersavtalen (1975), var et stort nederlag og ydmykelse for Irak. Avtalen innebar at irakiske styresmakter var nødt til å gi Iran økt kontroll over kystlinjen i bytte mot at Iran skulle slutte å støtte kurdiske opprørere Iraks største oljeproduserende region (Swearingen 1988: 408; Karsh 1990: 264). 3) Saddam Husseins unilaterale opphevelse av avtalen og 4) krav på fullstendig irakisk kontroll over kystlinjen i bytte mot oljeregionen Khuzistan, som irakiske styrker hadde tatt kontroll over undre krigens begynnelse (Swearingen 1988: 408). 5) Irakiske myndigheters rettferdiggjøring av okkupasjonen av Khuzistan som et strategisk verktøy for å anerkjenne Iraks territorielle rettigheter og reforhandling av Algiersavtalen fra 1979 (Swearingen 1988: 408). Ifølge Claudia Wright (1981: 287)⁷ var Iraks invasjon av Iran i praksis territorialforhandlinger med militære virkemidler:

“[The war] is an extension of the politics of border negotiations by means of military siege”

De mange historiske grenseendringene og konfliktene om kystlinjen underbygger troverdigheten til kystområdet generelt og Algiersavtalen spesielt som årsak til konflikten. Den første formelle avtalen om kystlinjen går tilbake til 1535 og det ottomanske og persiske riket. Etter avtalen mellom det persiske og ottomanske riket har det vært ytterligere 17. avtaler om kystlinjen, med den omstridte Algiersavtalen som den siste (Swearingen 1988: 408). Frem til Algiersavtalen 1974-75 var rettighetene til kystlinjen nedfelt i Shatt al-Arab-avtalen fra 1937. Avtalen var klart mest gunstig for Irak, som gjenspeilet det tidligere maktforholdet mellom de to statene hvor Irak, støttet av Storbritannia, var den sterkeste part. Fra slutten av første verdenskrig til 1932 utgjorde Irak en del av det britiske imperiet og utgjorde frem til

1958, da det Hashemitiske kongedømmet ble kastet i et militærkupp, en av Storbritannias viktigste regionale støttespillere (Karsh 1990: 260). I tillegg til et Irak støttet av Storbritannia hadde Iran sin største geopolitiske og sikkerhetspolitiske utfordring i sin lange grense mot Sovjetunionen. Irans evne til å påtvinge Algiersavtalen gjenspeiler det nye maktforholdet mellom de to statene som en følge av Storbritannias tilbaketrekning fra regionen og støtte til Irak samtidig som Iran forbedret sitt forhold til Sovjetunionen (Karsh 1990: 259-260).

Etter at Iran tvang Irak til å akseptere Algiersavtalen, tilfalt størstedelen av kystlinjens territorialrettigheter Iran, og Iraks tilgang til gulfen ble dermed i praksis bestemt av Sjahens godvilje (Karsh 1988: 86). Samtidig stadfestet Algiersavtalen Iran som den sterkeste makten i gulfen og gjorde Sjahens Iran til en status quo makt. I geografisk utstrekning er Shatt al-Arab-kystlinjen liten, men tapet var kostbart for Irak av to årsaker. For det første hadde tapet av tilgang på kystlinjen, som konsekvens av algiersavtalen, en sterk psykologisk effekt samtidig som den, for Irak, utgjorde eneste utløp mot havet og den persiske gulf (Swearingen 1988: 411; Karsh 1990: 258; Pipes 1983: 6).

Manglende tilgang til den persiske gulf, gjennom Shatt al-Arab-kystlinjen, svekket Iraks makt samtidig som det styrket regionens andre potensielle hegemon, Iran. Behovet for kystlinjen gir motiv, men forklarer fortsatt ikke tidspunktet for konflikten i seg selv.

6.1.4 Endrede militære maktforhold

Efraim Karsh (1990: 257; 1988: 83; 2009: 19) vektlegger endrede maktforhold mellom Irak og Iran og i den persiske gulfregionen som forklaring på tidspunktet for konflikten. Siden det moderne Midtøsten ble til etter det ottomanske rikets oppløsning etter første verdenskrig, var Iran den fremtredende og ubestridt mektigste gulfstaten, og overlegen Irak på samtlige indikatorer på makt (Karsh 2009: 16).

Iran er tre ganger større enn Irak, det samme forholdet som befolkningsforskjellen i 1980, med Irans 39 millioner innbyggere mot Iraks 13 millioner, i tillegg til Irans 2.000 kilometer lange kystlinje, som er 50 ganger større enn Iraks (Karsh 2009: 17). I tillegg var de etniske motsetningene i Irak enda dypere og motsetningsfylte enn Irans. Irak var i tillegg geopolitisk underlegne Iran. Ikke bare manglet Irak kystlinje, men Irak var også omringet av seks stater, hvorav to var større og mektigere. I tillegg lå Iraks strategisk og økonomisk viktigste byer, Baghdad og Basra er henholdsvis kun 120 og 30 kilometer fra Iran (Karsh 2009:

Shatt al-Arab-kystlinjen, Iraks eneste utløp til gulfen, kan enkelt kontrolleres fra Irans mer enn 50 ganger større kystlinje samtidig som Teheran og andre strategiske byer ligger rundt syv hundre kilometer inne på det iranske fastlandet (Karsh 2009: 17). I tillegg finansierte sjahen en utvikling og modernisering av det iranske militæret gjennom 1970- tallet.

Samtidig hadde det iranske militæret, i motsetning til det irakiske militæret, i praksis kun én grense som skulle forsvares – grensen mot Sovjetunionen (Karsh 1990: 259). Dette stod i kontrast til det irakiske forsvaret som måtte forsvare grenser til tre stater; Iran, Tyrkia og Syria. To av statene, Iran og Tyrkia, var mektigere enn Irak mens uenigheter med det syriske regimet over vannrettigheter fra Eufrat og Syrias innblanding i borgerkrigen i Libanon gjorde at de to statene var på randen av krig på 1970-tallet (Karsh 2009: 19).

Iraks geografiske plassering og militære underlegenhet satte landet og regimet i en utsatt og sårbar posisjon. Den islamske revolusjonen i Iran endret imidlertid den strategiske balansen i Iraks favør og økte incentivet til invasjon av Iran (Karsh 1988: 98). For å styrke sin posisjon og kontroll over maktapparatet etablerte det revolusjonære prestestyret sine egne styrker, revolusjonsgarden, mens de rensket militæret for høyere offiserer som ble ansett som sjahvennlige (Karsh 2009: 19; 1988: 89). Utrenskningene av det iranske militæret svekket dramatisk landets militære og evne til å forsvare seg, da mer enn halvparten av landets høyere offiserer ble fjernet, og i krigens begynnelse hadde Irak flere soldater i hæren enn Iran (Karsh 2009: 19; 1988: 89). Endringene i de militære maktforholdene gav Irak et kvantitativt militært overtak og utgjorde et mulighetens vindu til forkjøpskrig mot det iranske regimet (Karsh 2009: 21; 1988: 91). Mens behov for kystlinje, Shatt al-Arab, og Iraks midlertidige militære overtak gir både motiv og mulighet var det en annen forklaring, den islamske revolusjonen i Iran og det iranske regimets mål og politikk, som har sterkest forklaringskraft på tidspunktet for Iraks invasjon Karsh (2009: 14; 1990: 265). Ifølge Karsh (1990: 257) og Pipes (1983: 1) endret den iranske revolusjon Iran fra status quo- makt til en revisjonistisk makt. Samtidig førte høye oljepriser og politisk stabilitet til at det irakiske regimet ikke ønsket en konflikt som kunne undergrave det autoritære regimets makt over den skjøre irakiske staten. På den andre

6.1.5 Den iranske revolusjon

Den iranske revolusjon i 1979 fjernet status quo mellom de to statene som ble oppnådd med Algiersavtalen, og endret det strategiske forholdet mellom de to statene (Karsh 2009: 12; 1990: 265). Revolusjonen og innføringen av den islamske republikken endret Iran fra en status quo makt til en revisjonistisk makt som med en militant militær doktrine søkte å endre ikke bare hele det politiske Midtøsten, men hele det internasjonale systemet som var påtvunget statene av «undertrykkende stormakter» (Karsh 2009: 12; 1990: 265). Det internasjonale systemet av stater skulle bli erstattet med en islamsk verdensorden hvor nasjonalstater skulle opphøre og bli underlagt den verdensomspennende muslimske umma (Karsh 2009: 12). Revolusjonen skulle ledes av Iran og Ayatollah Ruhollah Khomeini, som skulle «eksportere revolusjonen helt til verden var samstemte om at det kun er en gud og Mohammed var guds sendebud» (Karsh 2009: 12).

Ayatollah Khomeini gjorde ikke sine ord til skamme. Den iranskfrontede og -finansierte revolusjonen spredte seg med opptøyer fra Saudi Arabia, Bahrain og Kuwait i løpet av en tremåneders periode fra november 1979 til februar 1980 (Karsh 2009: 13). Spesielt to årsaker gjorde Irak til objektet for størstedelen av Irans kampanje for å undergrave gulfregimene og deres mulighet til å begrense iransk makt. I sin søken etter å spre revolusjonen og øke Irans makt i regionen og verden ble prestestyrer konfrontert med den samme geostrategiske utfordringen Sjahan møtte ti år tidligere – Iraks posisjon som det største hinderet for Irans søken mot regionalt hegemoni (Karsh 2009: 13; 1990: 265).

Veien til å endre status quo i gulfen til det iranske presteregimets favør måtte starte med å fjerne det største hindret, det irakiske baathregimet og dets leder Saddam Hussein (Karsh 1990: 265; 2009: 13). For det andre utgjorde shiamulsimer over seksti prosent av den irakiske befolkningen. Regimet i Iran både håpet og brukte shiabefolkningen til å undergrave det irakiske sekulære baathregimet (Karsh 2009: 13; 1990: 266). Som en av Irans ledere uttalte:

*“We have taken the path of true Islam and our aim in defeating Saddam Hussein lies in the fact that we consider him the main obstacle to the advance of Islam in the region”*⁸

Uttalelsen viser ikke bare at Irak og baathregimet ble ansett som en trussel mot iransk makt, men også at dets leder Saddam Hussein utgjorde en trussel mot regimet, samtidig som det

⁸ Karsh (2009: 13)

revolusjonære iranske regimet oppfordret offentlig den irakiske befolkningen til å styrte Saddam og baathregimet. Den militante og aggressive iranske atferden stod i sterk kontrast til det irakiske regimes fredelige tilnærming. Det irakiske regimet hadde ikke forsøkt å utnytte den politiske ustabiliteten i Iran til å oppnå politiske eller territoriale gevinster, men forsøkt å oppnå gode relasjoner med det nye revolusjonære regimet gjennom flere vennligsinnede uttalelser (Karsh 2009: 13; 1990: 266). Teheran gjengjeldte imidlertid ikke Iraks fredelige tilnærming og økte sin finansiering av kurdiske og shiamuslimske opprørere i tillegg til en ytterligere opptrapping av konflikten med angrep mot fremtredende irakiske tjenestemenn som utenriksminister Tariq Aziz (Karsh 1990: 266; 2009: 13).

6.1.6 Iraks reaksjon på iransk aggresjon

Irans kampanje for å fjerne det irakiske baathpartiet fortsatte, og gav det irakiske regimet få alternativer enn å gå til mottiltak. Over hundre tusen shiamuslimer ble utvist fra Irak og shiamuslimske organisasjoner ble undertrykket, samtidig som regimet finansierte kurdiske opprørere i Iran (Karsh 2009: 13). Eskaleringen fortsatte med militære sammenstøt på landenes felles grense. Den iranske aggresjonen satte det irakiske baathregimet i en svært vanskelig situasjon. På den ene siden opplevde Irak på dette tidspunktet sterk økonomisk vekst og økende velstand som en følge av høye oljepriser i perioden 1979-1980, hvor inntektene fra oljeeksport hadde økt fra en milliard dollar i 1972 til rundt 33 milliarder dollar årlig i perioden før krigen med Iran. Inntektene ble brukt til diverse utviklingsprogrammer og økning i levestandard til flere grupper for å sikre politisk stabilitet og økt popularitet for baathregimet. En krig med Iran ville svekke baathpartiets popularitet, ha høye økonomiske kostnader og føre til misnøye og svekket politisk stabilitet (Karsh 2009: 14). Det iranske revolusjonsregimet utgjorde en eksistensiell trussel mot det irakiske bathpartiet, og utviste en svært annerledes atferd enn det tidligere sjahregimet.

På tross av stor militærmakt og hegemoniske ambisjoner ble sjahen ansett som en farlig, men rasjonell aktør, hvis interesser var motstridende med Irak og det irakiske regimets interesser. På den andre siden var sjahen blitt en status quo-makt i gulfen og utgjorde ikke en trussel mot baathpartiet og dets lederskap, som stod i sterk motsetning til det revolusjonære presteregimets aggressive og militante ideologi og mål om å fjerne baathpartiet (Karsh 2009: 14). For baathpartiets leder og president, Saddam Hussein, utgjorde det iranske revolusjonsregimet en uakseptabel trussel. Gjennom flere år som leder, og som *de facto* leder

under baathpartiets tidligere president al-Bakr, hadde Saddam Hussein renset ut all intern motstand mot hans styre og gjort Iraks innenriks- og utenrikspolitiske mål til ett – hans (politiske) overlevelse.

Saddam Hussein ble leder av baathpartiet i 1979 og hans mål om politisk makt og overlevelse rettferdiggjorde bruk av alle midler og konkluderte med at den eneste måten å nøytralisere trusselen fra det iranske presteregimet på var å utnytte Irans midlertidige svakhet som følge av revolusjonen og invaderte Iran i september 1980 (Karsh 2009: 14; 1990: 267).

6.1.7 Olje som motiv til Iraks invasjon av Iran?

Ingen av de historiske motiv- og årsaksforklaringene forklarer hverken eksplisitt eller implisitt Iraks invasjon av Iran med ønsket om tilgang på Irans oljeressurser. De historiske forklaringene på konflikten beskriver Iraks behov for kystlinje og det irakiske regimets mål om politisk overlevelse som de sterkeste formålsforklaringer på konflikten. Tidspunktet forklares ut ifra det endrede maktforholdet mellom statene som følge av den iranske revolusjon og prestestyrets gjentatte forsøk på å fjerne det irakiske baathregimet. Tilgang på olje fremstår ikke som noe motiv for konflikten hverken primært eller sekundært.

Observasjonen gis dermed negativ verdi på modellens avhengige variabel.

På den andre siden stadfester de historiske sekundærkildene en klar årsakssammenheng mellom oljepris, Iraks regimetype, posisjon i oljemarkedet og tilbøyelighet til konflikt. Både Pipes (1983: 1) og Karsh (2009: 74) beskriver hvordan høye oljepriser *svekket* det irakiske regimets tilbøyelighet til å initiere konflikt med Iran. Karsh beskriver videre mekanismene som bandt sammen oljepris og den avtagende tilbøyeligheten til konflikt, hvor høye oljeinntekter som følge av den høye oljeprisen svekket tilbøyeligheten gjennom å bidra til økonomisk vekst, politisk stabilitet og dermed styrket det autoritære baathregimets posisjon overfor befolkningen. Et regime Karsh senere beskriver som et sterkt upopulært og undertrykkende regime.

Kausaleffekten mellom oljepris, det irakiske regimets politisk-økonomiske egenskaper og tilbøyeligheten til konflikt tilsvarer de teoretisk forventede effektene av høy oljepris på konflikttilbøyeligheten til en autoritær oljeeksportør. Til tross for at caset har negativ verdi på avhengig variabel stadfester sekundærlitteraturen kausalitet mellom oljepris og regimetype på staters tilbøyelighet til konflikt hvor høye oljeinntekter svekker autoritære oljeeksporterende

staters tilbøyelighet til konflikt gjennom å styrke regimets posisjon overfor befolkningen. Utvalgets første observasjon har dermed gitt modellen og de antatte kausalsammenhengene, mellom oljepris, regimetype, staters økonomiske system og tilbøyelighet til konflikt, delvis forklaringskraft, men kun på tilbøyelighet til krig, og ikke til ressurskrig.

6.2 USAs invasjon av Irak 2003

Den 19. mars 2003 initierte USA og dets allierte «Operation Iraqi Freedom» for fjerne det irakiske baathregimet ledet av President Saddam Hussein. Etter de innledende krigshandlingene okkuperte USA Irak frem til 2012. De offisielle årsakene til konflikten var ifølge koalisjonen Saddam Hussein og Iraks «manglende vilje til å gi slipp på sine masseødelegglesesvåpen, og at Iraks biologiske og kjemiske våpen utgjorde en alvorlig, overhengende og uakseptabel trussel mot verdensfreden» (Kagan & Kristol. 2004:59-61). På tidspunktet for USAs invasjon av Irak 2003 var oljeprisen på sitt høyeste siden 1979- 1985, og den høyeste på 15 år med unntak av 2001 (BP 2012b). Oljeprisen gis dermed verdien høy på tidspunktet for USAs invasjon av Irak i 2003. Freedom House (2012b) definerer USA som fritt for hele tidsrommet som er relevant for studien

6.2.1 Bakgrunn for konflikten: Terrorangrepene 11. september

Bakgrunnen til konflikten kan spores tilbake til to bakenforliggende årsaker. Den unipolare maktfordelingen i det internasjonale systemet med USA som den overlegent mektigste staten som en følge av Sovjetunionens sammenbrudd og avslutningen av den kalde krigen (Krauthammer 1990: 23-24; Kagan 2004: 113) og det nye trusselbildet i internasjonal politikk som følge av terrorangrepene mot USA 11. september 2001. Terrorangrepene mot USA 11. september 2001 endret det sikkerhetspolitiske trusselbildet. Den nye overhengende trusselen var at terrorgrupper skulle anvende kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen. Den amerikanske administrasjonen anså undertrykkende regimer i Midtøsten som den største årsaken til fremveksten av terror. Samtidig var det frykt for at regimer skulle spre masseødelegglesesvåpen til terrorgruppene og at disse senere skulle anvende disse mot USA eller dets allierte (Kagan & Kristol 2004: side 59-60). Det irakiske regimets tidligere bruk av kjemiske og biologiske våpen mot egen befolkning og aggressive atferd i det internasjonale systemet gav frykt for at terrorgrupper skulle komme i besittelse av Iraks masseødelegglesesvåpen. En dypere forklaring på konflikten ligger i den amerikanske administrasjonens forståelse av terrorgrupper i Midtøsten som reaksjon på undertrykkende regimer. Hvis man fjernet undertrykkende regimer ville man samtidig fjerne en av de viktigste årsakene til fremveksten av terrorgrupperinger fra Midtøsten (Melby 2009: 17).

6.2.2 Bushdoktrinen og krigen mot terror

Den tjuende september, ni dager etter terrorangrepene, informerte president George Bush en samlet kongress om administrasjonens reaksjon på terrorhandlingene og krigen mot terrorisme. Krigen mot terrorisme var kombinert med en ny militærstrategisk doktrine om forebyggende eller preventiv⁹ krigføring, senere kjent som Bushdoktrinen (Melby 2009: 13-21). Bushdoktrinens offensive tilnærming var en konsekvens av den nye terrortrusselen. Mens troverdige defensive avstrekings- og oppdemningsstrategier fungerte som strategi mot Sovjetunionen under den kalde krigen, krevde kampen mot terror en mer offensiv tilnærming (Østerud 2003: 20). Terrorgrupper hadde ikke et tilsvarende territorium og andre politiske, ideologiske og militære virkemidler. Terrorgrupper ville derfor ikke la seg avskrekke av defensive strategier ment mot territorialstater, men krevde en pro-aktiv framgangsmåte som innebar å komme terrorgrupper i forkjøpet, før de fikk tak i masseødelegglesesvåpen (Østerud 2003: 21). Undertrykkende regimers medvirkende årsak til terror gjorde regimeendring til en strategi som skulle begrense fremveksten av terrorgrupper (Melby 2009: 17).

Bushdoktrinens positive syn på bruk av militærmakt og muligheten til å bruke denne skyldtes store endringer i maktfordelingen i det internasjonale systemet som følge av Sovjetunionens sammenbrudd. Sovjetunionens sammenbrudd og avslutningen av den kalde krigen endret strukturen i det internasjonale systemet fra bipolar til en multipolar verdensorden med USA som den eneste supermakten militært, politisk, økonomisk og kulturelt (Østerud 2003:16; Krauthammer 1990: 24). USAs ubestridte maktposisjon, relativt til resten av statene i det internasjonale systemet økte muligheten og insentivet til at USA kunne nå sine utenriks- og sikkerhetspolitiske målsetninger uten bruk av allierte (Melby 2009: 13). Denne maktpolitiske realiteten bidro ifølge Melby (2009: 18) til et annet kjennetegn på bushdoktrinen – fokuset på unilateralisme og amerikansk alenegang.

Formålet med krigen mot terror var å føre en politisk, ideologisk og militær kamp mot terrorgrupper og stater som aktivt eller passivt støttet terrorgruppers mål og utgjorde en trussel mot USA og deres alliertes sikkerhet (Kagan & Kristol 2009: 59-61). Bushdoktrinen, basert på administrasjonens ny-konservative ideologi, anså terror og terrorgrupper, spesielt fra Midtøsten, for en reaksjon på regionens undertrykkende regimer og sosioøkonomiske stagnasjon (Kagan & Kristol 2009: 63). Gjennom demokratispredning ville man bli kvitt

terrorens politiske, sosiale og økonomiske årsaker og legge grunnlaget for et nytt og stabilt Midtøsten (Melby 2009: 15-16). Regimeskiftet i Irak skulle være første steget i å endre Midtøsten og begynnelsen på kampen mot terror. Regimeskiftet i Irak og Midtøsten skulle være starten på en endring av det internasjonale systemet og normen i det internasjonale systemet (Melby 2009: 15). Ønsket om å endre normene i det internasjonale systemet illustreres ved administrasjonens syn på autoritære ikke-demokratiske regimer som illegitime og at regimetyper var av tilsvarende, hvis ikke større, betydning i internasjonalpolitikk enn maktfordelingen i det internasjonale systemet (Melby 2009:19). Dette fordi undertrykkende regimer ble ansett som en del av årsaken til fremveksten av radikal islamistisk terror, samtidig som man fryktet at disse statene ville kunne støtte eller samarbeide med terrorgruppene, enten med våpen, trening eller finansiering. Ifølge Melby (2009: 15) endret i stor grad Bushdoktrinen USA fra å være en status quo makt, til en makt som ønsket å endre normene i det internasjonale statssystemet.

6.2.3 Casus belli for USAs invasjon av Irak

16. Oktober 2002, nesten nøyaktig ett år etter terrorangrepene, uttalte president George Bush at «USAs offisielle politikk overfor Irak var regimeskifte», men gav Iraks leder en mulighet til å fortsette som leder, hvis han [Saddam Hussein] etterkom samtlige av FN og det internasjonale samfunnets krav, som vedtatt i resolusjon 1441, som blant annet innebar på nytt å slippe inn våpeninspektører og destruere militære offensive våpen og avslutte produksjon av nye våpen, ville dette være å anse som regimeendring (White House Press Release 2002a).

I perioden frem til invasjonen 19. mars 2003 gjentok president Bush flere ganger rasjonale for invasjon, men gjentok også Saddam Hussein og baathregimets mulighet til å bli sittende ved makten hvis de etterkom kravene som beskrevet i FN sikkerhetsrådsresolusjon 1441. Kravene var, på nytt, at Irak måtte slippe inn våpeninspektørene, oppgi sine kjernefysiske, biologiske og kjemiske våpen. I talen fortsatte legitimeringen av regimeskiftet i Irak, i tillegg til brudd på FN resolusjon 1441 og aggressive atferd mot andre stater (UN: Resolution 1441).

Målet var å sikre at det irakiske regimet, som utgjorde en sterk trussel mot verdenssamfunnet, ikke hadde eller forsøkte å utvikle kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen som kunne brukes, eller kunne trues med å bruke, mot andre stater, eller overføres til ikke-statlige

terrorgrupper som i sin tur kunne benytte våpnene mot USA og dets allierte eller andre stater (White House Press Release: 2002b).

Samtidig ble det irakiske regimets gjentatte brudd på menneskerettigheter en del av den offentlige retorikken. Det offisielle amerikanske rasjonale for invasjonen av Irak inneholdt dermed flere begrunnelser: Irak utgjorde en overhengende trussel mot verdenssamfunnet, Irak hadde og/eller forsøkte å produsere masseødeleggende våpen, Irak brøt FN sikkerhetsrådsresolusjon 1441 og regimets gjentatte aggressive atferd mot andre stater og grove undertrykking av Iraks befolkning. Ifølge Kagan & Kristol 2004: 59) var «Liberating the Iraqi people from Saddam`s brutal, totalitarian dictatorship would by itself have been sufficient reason to remove Saddam».

En sammenfatning av de offisielle argumentene for invasjonen av Irak viser en bred argumentasjon som omfatter alt fra menneskerettigheter, overhengende eksistensiell trussel mot USA og dets allierte, støtte til terrorgrupper og opprettholdelse av fred, sikkerhet og stabilitet i den Persiske gulf. Den viktigste oljeproduserende og eksporterende regionen i verden. Nettopp det faktum at den offisielle argumentasjonen for invasjonen var så bred, ble av mange oppfattet som vinglete og en indikasjon på at administrasjonen skjulte sine egentlige hensikter med invasjonen, spesielt siden regionen var av strategisk interesse for USA som verdens største oljeimportør (Noreng 2003: 9).

Hvorfor Irak? Hvorfor skulle Irak bli første stoppested for Bushdoktrinen og krigen mot terror når det var åpenbart at det var andre arabiske stater som Saudi Arabia, Egypt og Jemen, som i langt i større grad var knyttet til terrorgrupper og terroristene som gjennomførte terrorhandlingene 11. september? (Østerud 2003: 24). Den brede og til tider sterkt varierende argumentasjonen for invasjonen, kombinert med Iraks tilsynelatende svake tilknytning til terrorgrupper, i alle fall relativt til andre stater i regionen, gjorde at mange mistenkte tilgang til Iraks oljeressurser som motiv og mål for invasjonen og okkupasjonen av gulfstaten. Blant de som anså USAs invasjon og okkupasjon av Irak som en ressurskrig var Johan Galtung, som hevdet formålet med krigen var tilgang på og en kolonialistisk plyndring av Iraks oljeressurser (Galtung 2003) Hvis tilgang på olje var motiv for konflikten – i hvilken grad er invasjon og okkupasjon av Irak er rasjonelt og formålstjenlig virkemiddel?

6.2.4 USA og oljerelaterte interesser i Irak

Ifølge Claes (2003b: 37) kan USAs oljerelaterte interesser i Irak deles i tre:

Forsyningssikkerhet, prisinteresser og industrielle interesser. Forsyningssikkerhet omhandler fysisk tilgang på olje, stabile produksjonsforhold, samt sikker transport og import fra produsentland til konsumentland. Det andre aspektet ved amerikanske interesser, oljepris, omhandler amerikanske myndigheters ønske om en oljepris som ikke er høyere enn amerikanske forbrukere evner å finansiere. Til sist er det industrielle interesser, tilgang slik at amerikanske oljeselskaper skal kunne delta i leting og produksjon av olje. Så i hvilken grad hvilken grad vil en invasjon og okkupasjon av Irak være en rasjonell handling for å ivareta en eller flere av de tre overstående amerikanske oljeinteressene?

6.2.5 Forsyningssikkerhet

I tråd med det malthusianske ressurskrig-perspektivet og Peak Oil-skolen argumenterte Galtung og likesinnede for at verden nærmet seg slutten på fysisk tilgjengelig olje og at det påfølgende motivet for den amerikanske invasjonen var å sikre tilgang på Iraks olje for å opprettholde forsyningssikkerheten gjennom tilgang på Irakiske oljeressurser. Hvis motivet var å sikre tilgang på siste rest av verdens avtagende oljeressurser og/eller opprettholde forsyningssikkerheten vil bruk av krig som virkemiddel for å sikre tilgang på irakisk olje kun være et rasjonelt virkemiddel *hvis* verdens fysiske oljeressurser nærmet seg slutten og verden faktisk var i en situasjon med avtagende fysiske oljeressurser slik Peak Oil indikerer.

På tidspunktet for den amerikanskledete invasjonen av Irak var det ingen indikasjoner på at verden nærmet seg Peak Oil; tvert om. Den beste indikatoren på avtagende fysisk tilgjengelighet på olje er kostnaden ved å erstatte nåværende oljeproduksjon med nye reserver. I tidsperioden frem til invasjonen av Irak var eksisterte og store deler av verdens oljereserver eksisterer i områder med *fallende* utskiftingskostnader (Claes 2005: 49). Dette indikerer at det eksisterer rikelig med olje for alle formål og at kostnadene ved en militær okkupasjon av Irak for å sikre tilgang på landets oljeressurser ikke vil være politisk eller økonomisk rasjonelt med tanke på de enorme kostnadene dette medfører da vil være langt mer kostnadseffektivt for amerikanske myndigheter, bedrifter og forbrukere å heller importere olje via det internasjonale oljemarkedet. Så i hvilken grad kan konflikten forklares ut ifra amerikanske vanskeligheter med å få importert olje fra oljemarkedet, eller sagt på en

annen måte; i hvilken grad kan eksportører nekte å selge olje til USA for dermed å utløse militæraggresjon fra USA for å sikre tilgang på olje?

Som en konsekvens av nasjonaliseringen av internasjonale oljeselskaper på begynnelsen av 1970- tallet ble olje kjøpt på langtidskontrakter direkte mellom kjøper og selger og styrket eksportørens forhandlingsposisjon for en kort tidsperiode. På midten av 1980- tallet vokste det imidlertid frem et spotmarked hvor olje ikke lenger ble direkte kjøpt og solgt mellom kjøper og selger. Etter hvert utviklet spottmarkedet seg til et papirbasert marked hvor olje selges og kjøpes over børs (Claes 2005: 50-51).

Utviklingen av det internasjonale papirbaserte oljemarkedet gjør det mer eller mindre umulig for en eksportør og nekte enn utvalgt stat å kjøpe olje. Olje kjøpes ikke lenger direkte mellom selger (produsent) og kjøper (importør), men gjennom et internasjonalt, i stor grad, papirbasert oljemarked. Hvis en stat ikke ønsker å selge olje til en stat må produsenten kunne følge eierskapet til kjøpere av papirer på kontrakter om levering av olje på et fremtidig tidspunkt. Noe som er vanskelig på grunn av papirhandelen hvor eierskapet til oljeleveranser endres mange ganger på kort tid og gjør det nesten umulig for eksportør å vite stoppested for oljen. En slik form for boikott av bestemte kjøpere var til og med umulig å gjennomføre i praksis under det gamle systemet på kontrakter mellom kjøper og selger. Noe oljeeksportørene fra Midtøsten opplevde under boikotten under Yom Kippur- krigen, en periode med langt færre oljeeksportører enn i dag (Claes 2003b: 38; Claes 2005: 52). Invasjon og okkupasjon av Irak fremstår derfor ikke som et rasjonelt virkemiddel for å sikre tilgang på olje da det ikke eksisterte noen fysisk eller praktisk knapphet på oljeressurser. Da hverken forsyningssikkerhet eller logistiske argumenter gir gode motiv- forklaringer på okkupasjonen av Irak gjenstår kun industri- eller presseinteresser som de to eneste gjenværende alternativene til olje som motiv for den amerikanskledete okkupasjonen av Irak.

6.2.6 Industrielle interesser

Den andre påstanden var at USAs invasjon av Irak var motivert av amerikanske myndigheters ønske om sikre amerikanske oljeselskaper mulighet til å produsere og selge irakisk olje for deretter å dele profitten med amerikanske myndigheter.

For at påstanden skal ha forklaringskraft er det en forutsetning at det kan påvises at amerikansk oljeindustri besitter så mye makt at det kan presse både den administrasjonen og

kongressen til å gjennomføre en politikk den ikke nødvendigvis ønsker og hviler dermed på et i utgangspunktet svakt grunnlag. Dette betyr imidlertid ikke at industrielle interesser ikke kan ha forklaringskraft på beslutningen om å okkupere Irak. Muligheten for at industrielle interesser påvirket beslutningen skal derfor drøftes kort.

USAs styresmakter var hele tiden bestemte på at Iraks oljeressurser og inntektene fra disse tilhørte det irakiske folk og fullt ut var irakisk eiendom (Claes 2003b: 44). Påstanden baserer seg for det første på den i utgangspunktet lite sannsynlige betingelsen om at amerikanske industrielle oljeinteresser utøver så stor makt over amerikanske folkevalgte og over andre interesser, at de kan presse amerikanske myndigheter til å benytte militære virkemidler for å sikre amerikanske oljeselskaper gunstige kontrakter i Irak. For det andre er det svært lite trolig at den amerikanske oljenæringen besitter så stor innflytelse at oljeselskapene vil kunne tvinge styresmaktene til å gjennomføre en politikk som ikke bare er økonomisk ekstremt kostbar, men som i tillegg vil koste mange amerikanske soldater livet og svekke styresmaktenes mulighet til gjenvalg gjennom å gjennomføre en unødvendig og upopulær krig. Spesielt i en periode hvor det eksisterer langt mer økonomisk og politisk rasjonelle alternativer og mange amerikanske forbrukere hadde fått økt kjøpekraft gjennom 1990- tallet. Ifølge Claes (2003: 45) er rasjonale samtidig sviktende fordi amerikanske oljeselskapers oljeproduksjon i utlandet i svært liten grad vil tilføre amerikanske myndigheter inntekter, da aktivitetene i liten grad bidrar med skatteinntekter, verdiskapning eller sysselsetting i USA. Il likhet med forsyningssikkerhet fremstår ikke industrielle interesser som en overbevisende forklaring på hvorfor USA gjennomførte en svært økonomisk og kostbar invasjon og okkupasjon av Irak.

6.2.7 Prisinteresser

Siden industrielle interesser eller direkte fysisk kontroll over Iraks olje i seg selv ikke fremstår som et rasjonelt, bærekraftig motiv for invasjonen, er det fortsatt et gjenværende alternativ. Kan invasjonen forklares med ønsket om å kontrollere irakiske oljeressurser for å påvirke oljeprisen i tråd med amerikanske interesser? I tråd med Claes (2003b: 49-52), hva er i så fall USAs oljeprisinteresser og i hvilken grad er invasjon og okkupasjon av Irak et rasjonelt og formålstjenlig middel for å påvirke oljeprisen i ønsket retning?

På bakgrunn av sin posisjon i oljemarkedet som oljeimportør ønsker USA en lav oljepris, mens eksportører ønsker en høy pris. Samtidig har begge parter en felles interesse i en oljepris

som hverken er for høy eller for lav. Høy pris gir energiimporterende stater insentiv til utvikling av alternative energikilder som vind- og vannkraft, og samtidig kunne skape inflasjon og avtagende produksjon i importland, hvilket vil svekke etterspørselen og oljeprisen over tid (Morse 2009: 48-51). Det beste for begge parter er en stabil oljepris, ikke for høy eller lav, som sikrer jevn økonomisk vekst og etterspørsel, og forutsigbarhet til både kjøper og selger. Dette gir selgeren stabile og forutsigbare inntekter, mens oljeimportører ønsker tilgang til stabile mengder olje til overkommelige priser (Yergin: 2011: 266).

På den ene siden er USA verdens største oljeimportør, som gir store grupper i det amerikanske samfunnet interesse av lavest mulig oljepris. På den andre siden var USA på tidspunktet for invasjonen verdens nest største oljeprodusent. En for lav oljepris vil tale mot amerikanske oljeprodusenters interesser, da oljeproduksjon i USA har høye kostnader, spesielt sammenlignet med lave produksjonskostnader i Midtøsten (Claes 2003b: 39). Hvis målet for invasjonen var å kontrollere irakiske oljeressurser med det formål å øke produksjonen av irakisk olje i et volum som ville føre til et langsiktig fall i oljeprisen for å blidgjøre amerikanske konsumenter, ville dette samtidig stride mot amerikanske produsenters interesser.

I likhet med oljeeksportører ligger ikke USAs primære prisinteresse i en *for* lav oljepris, ei heller en for *høy* oljepris. Mens en lav oljepris svekker inntektene til oljeeksporterende stater, vil en for høy pris gi energiimporterende stater insentiver til å investere i oljeproduksjon i nye områder og gi OPEC, det oljeprissettende kartellet, flere konkurrenter og mindre markedsandel. Samtidig gir det energiimporterende stater insentiv til å investere i energibesparende og fornybar energi (teknologi). Oljeeksportører og -importører har dermed, i tillegg til den grunnleggende motstridende prisinteressen som eksisterer mellom selger og kjøper, en felles interesse av en «akseptabel», ikke for høy, pris (Claes 2003b: 50).

Det vil da være mer rasjonelt å arbeide med OPEC for å sikre en akseptabel oljepris enn å intervenere militært for å sikre oljeressurser. En militær intervensjon vil i sin tur også kunne presse opp oljeprisen, noe invasjonen gjorde (se graf side 28).

Hvis motivet med intervensjonen var å presse oljeprisen ned, ville dette for det første kreve investering av betydelige summer over mange år for å øke Iraks produksjonskapasitet til å kunne presse oljeprisen nedover. Ifølge Claes (2005: 52) ville de nødvendige investeringene i irakisk produksjonskapasitet komme i størrelsesorden 30-40 milliarder dollar, i tillegg til

kostnadene til den militære okkupasjonen. Samtidig må regnstykket inkludere effekten av den amerikanskledete invasjonen, som økte oljeprisen med rundt ti dollar per fat – en økt utgift på 73 milliarder årlig for amerikanske forbrukere (Claes 2005: 52). En potensiell fremtidig avkastning på de totale kostnadene ved invasjonen av Irak ville være så usikre og så langt frem tid at krig ikke fremstår som et formålstjenlig virkemiddel sett i henhold til målet virkemiddelet er ment å tjene.

Ifølge Nasim Taleb (2010:xxiv) er det nesten umulig å spå en nøyaktig oljepris tre måneder frem i tid, langt mindre i ti, tjue eller tretti år lenger frem i tid. Langt mindre til en ønsket pris for en bestemt importør. I overensstemmelse med Taleb, illustrerer Anthony Cordesman (2002: 24) vanskelighetene med å bruke militære virkemidler til å påvirke oljemarkedet i en ønsket retning med tilgang på Iraks oljeressurser:

“Let’s get real. We have no idea what the oil market is going to be. We don’t know how quickly Iraq can be back online. We don’t know what level of surplus production will exist. We don’t know how OPEC will respond. [...] Trying to shape world oil prices on the basis of a war in Iraq is sort of like trying to sculpt an iceberg with the Titanic”

Hovedtesen til Cordesman er at strukturen i oljemarkedet gjør det vanskelig, om ikke umulig, for en aktør å påvirke markedet etter sine interesser med militære virkemidler, selv for verdens ledende militærmakt. Militærmakt og bruk av militære virkemidler fremstår ikke som et rasjonelt eller hensiktsmessig virkemiddel for å oppnå amerikanske oljeprisinteresser.

På et teoretisk og praktisk grunnlag fremstår det derfor ytterst tvilsomt at motivet og målet for USAs invasjon av Irak var å oppnå fysisk kontroll over irakiske oljeressurser for å bruke disse til å presse oljeprisen i en ønsket retning da dette anses som tilnærmet umulig. Samtidig er det ikke bare teoretisk, men i særdeleshet praktisk, umulig å vite konsekvensene av både mål, endring av oljepris i ønsket retning og bruk av militære virkemidler for å oppnå dette.

6.2.8 Nytte-kostnad ved invasjon og okkupasjon av Irak

Kostnaden ved Irakkrigen ble før invasjonen i 2003 antatt til å være i størrelsesordenen 100-150 milliarder dollar (Noreng 2003: 29), dersom man ser bort fra kostnader til gjenoppbygging. Nobelprisvinner i økonomi Joseph Stiglitz anslår i boken *The Three Trillion War* (2008) de direkte og indirekte kostnadene ved Irakkrigen til *tre trillioner dollar*. Til sammenligning var USAs oljeimport i størrelsesordenen 90-120 milliarder dollar årlig i årene

frem til invasjonen, mens Iraks oljeeksport til sammenligning lå rundt en verdi på 16-18 milliarder dollar (Noreng 2003: 29). Settes kostnadene ved Irak -krigen opp mot verdien på Iraks oljeeksport, som kun utgjør en brøkdel av USAs oljeimport, fremstår konflikten som meningsløs og lite formålstjenlig, tatt kostnadene og alternativkostnadene i betraktning (Noreng 2003: 29). Den økte forsyningssikkerheten, på grunn av økt antall tilbydere av olje og den relativt gunstige prisen på olje for amerikanske forbrukere, gjør det lite formålstjenlig å invadere og okkupere Irak for å oppnå fysisk kontroll over olje som kan skaffes til veie gjennom markedsmekanismen – som både er enklere og billigere sammenlignet med invasjon og okkupasjon.

Gitt at målet er å få mer irakisk olje på markedet for enten å styrke forsyningssikkerheten, sikre amerikanske oljeselskaper tilgang på produksjon av irakisk olje eller svekke oljeprisen gjennom å styrke tilbudssiden, ville det mest økonomisk og politisk rasjonelle alternativet vært å heve embargoen på irakisk olje og la amerikanske oljeselskaper få muligheten til å få kontrakter på utvinning av irakisk olje da dette vil medføre langt færre kostnader og være et langt mer kostnadseffektivt virkemiddel.

6.2.9 Olje som motiv for USAs invasjon og okkupasjon av Irak?

Sett i forhold til de enorme kostnadene invasjonen og okkupasjonen av Irak har påført USA fremstår ingen av de teoretiske oljepolitiske motivene som tilstrekkelige for at invasjonen av Irak skal være et rasjonelt virkemiddel.

Stephen Walt, professor i statsvitenskap ved Harvard, skriver i tidsskriftet Foreign Policy (2012: 2) at: «Invasjonen og okkupasjonen av Irak, ikke var fremmet av hverken det militæret, utenriksdepartementet eller oljeselskaper, men av en liten gruppe ny-konservative individer i den amerikanske administrasjonen»¹⁰, og at denne gruppen individer allerede under Bill Clintons presidentperiode arbeidet for at et regimeskifte i Irak skulle bli offisiell amerikansk politikk. Gruppen maktet likevel ikke å overbevise Bill Clinton om å gjennomføre regimeendring i Irak, og overbeviste heller ikke President George Bush eller visepresident Dick Cheney om å gjennomføre regimeendring i Baghdad før etter terrorhandlingene 11. september 2001 (Walt 2012: 2). De mest tilfredsstillende forklaringene USAs invasjon og

¹⁰ Min oversettelse

okkupasjon av Irak ligger i det nye trusselbildet i internasjonalpolitikk etter 11. september og bushadministrasjonens ny -konservative ideologi. Observasjonen gis dermed negativ verdi på avhengig variabel (Ikke oljebasert ressurskrig).

6.3 Iraks invasjon av Kuwait 1990

Den 2. august 1990 invaderte og annekterte Irak Kuwait. Den irakiske okkupasjonen av Kuwait varte i syv måneder, fra 4. august til 28. februar 1991. Så mye som halvparten av den kuwaitiske befolkningen, både kuwaitere og gjestearbeidere, flyktet fra landet som følge av invasjonen og okkupasjonen (Freedman og Karsh 1994: 67; Yergin 2011: 9). Iraks invasjon og den syv måneder lange okkupasjon av Kuwait førte til Operasjon Ørkenstorm, den amerikanskledede intervensjonen som frigjorde Kuwait fra Iraks okkupasjon (Yetiv 2004: 67). På tidspunktet for og årene før den irakiske invasjonen og okkupasjonen av Kuwait var den nominelle oljeprisen på det laveste nivået siden midten av 1970-tallet og den laveste relativt til perioden etter invasjonen og frem til 2003 (BP 2012c). Oljeprisen gis derfor verdien lav på tidspunktet for Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990.

6.3.1 Bakgrunn for Iraks invasjon av Kuwait

Ifølge Saddam Hussein var anneksjonen av Kuwait ikke bare legitim, men en nobel handling som fjernet restene av vestlig kolonialisme (Freedman og Karsh 1994: 42). Ifølge irakiske styresmakter utgjorde Kuwait en del av det gamle Irak, tatt fra dem da britene opprettet nye grenser i regionen etter første verdenskrig, med det formål å svekke Irak gjennom å begrense Iraks historiske rett på Kuwaits territorium og olje (Yergin 2009: 752). Iraks annektering av Kuwait eller «re-integrering i det irakiske moderlandet» var derfor kun korrigering av en historisk feil påtvunget Irak (Freedman og Karsh 1994: 42). Tanken om Kuwait som en historisk del av Irak har vært et tema for irakiske ledere siden Iraks selvstendighet i 1932. Etter britenes grensedragninger etter det ottomanske rikets sammenbrudd i 1921, bestod det moderne Irak av de tre provinsene Bagdad, Mosul og Basra. (Freedman og Karsh 1994: 42; Yergin 2009: 753), men i hvilken grad var Iraks historiske hevd på Kuwait rettmessig?

6.3.2 Historiske forklaringer

De faktiske historiske forhold er til dels sterkt motstridende med Iraks historiske legitimering av hevd på Kuwait. Kuwaits historie som politisk enhet går tilbake til 1756, lenge før det moderne Irak. Da etablerte al Sabahfamilien Kuwait som et autonomt sjeikdømme etter å ha

vært underlagt det ottomanske riket i flere hundre år (Freedman og Karsh 1994: 42). Grensene britene satte mellom de to statene i 1922 var basert på de samme grensene det ottomanske riket godkjente i 1913. De faktiske historiske forhold var at grensedragningen gav Irak to tredjedeler av *Kuwaits* territorium. Kuwait var den store taperen av grensesettingen, ikke Irak. Og i motsetning til Saddam Husseins påstander var det på dette tidspunktet i 1922 ikke påvist olje i Kuwait (Yergin 2009: 753).

Etter inngåelsen av en bilateral avtale i 1899 hadde Storbritannia ansvaret for Kuwaits utenriks- og sikkerhetspolitikk. Avtalen ble ytterligere formalisert i 1913 etter en avtale mellom Storbritannia og det ottomanske riket, der det ottomanske riket anerkjente sjeiken av Kuwaits autonomi og rett til å føre en selvstendig utenrikspolitikk. Avtalen styrket Kuwaits autonome styre og underbygget Kuwait som en egen politisk enhet. På dette tidspunktet, og frem til 1921, var ikke Irak, i motsetning til Kuwait, en selvstendig politisk enhet. De tre områdene som senere skulle utgjøre det moderne Irak var separate provinser under det ottomanske riket, som etter det ottomanske rikets fall resulterte i tyrkiske territorialkrav på den oljerike provinsen Mosul. I likhet med Iraks krav på Kuwait, legitimerte Tyrkia sine krav på Mosul med historiske henvisninger og viktigheten av å rette feil etter vestlig kolonialisme (Freedman og Karsh 1994: 42).

I tillegg til Kuwaits lengre historie som selvstendig politisk enhet, er Kuwaits befolkning langt mer etnisk og religiøst homogen enn Iraks. Irak, et land preget av store og sterke etniske og religiøse motsetninger, hvor kurdere, som utgjør 20 prosent av befolkningen, og sjiamuslimer, som utgjør majoriteten, har blitt undertrykket av den sunnimuslimske minoriteten (Freedman og Karsh 1994: 43). Ifølge Iraks første leder, kong Faisal, gjorde Iraks manglende homogene befolkning og sterke interne motsetninger Irak sårbart for borgerkrig (Freedman og Karsh 1994: 42). Til tross for det moderne Iraks relativt korte historie som politisk enhet og heterogene befolkning, var ikke Saddam Hussein den første irakiske lederen som fremsatte krav om at Kuwait burde tilhøre Irak.

Til tross for at irakiske ledere anerkjente den britisk-ottomanske avtalen som sikret Kuwait retten til å føre sin egen utenriks- og sikkerhetspolitikk, fremsatte Iraks daværende kong Ghazi krav på territorier som tilhørte Kuwait, deriblant Warba og Bubianøyene, og senere at Kuwait som helhet skulle innlemmes og underlegges Irak (Freedman og Karsh 1994: 43).

Kravene om Kuwaits innlemmelse og underleggelse av Irak ble videreført av Abd al-Karim Qassem i 1958, som hadde styrtet kongen gjennom statskupp samme år. Da Kuwait offisielt ble selvstendig stat i 1961, gjentok Qassem kravene på nytt, som førte til at Kuwait ba om, og fikk, britisk militærstøtte i juli 1961 (Freedman og Karsh 1994: 43). Til tross for at Irak anerkjente Kuwaits uavhengighet i 1963, ble de to statene aldri enige om grensene mellom de to statene. Irak nektet gjennom hele 1960-, 70- og 80-tallet å underskrive grenseavtaler hvor Irak ikke fikk kontroll over Warba og Bubianøyene. Øygruppene var et viktig geopolitisk mål for å øke Iraks kystlinje og utløp til Persiagulfen, som også utgjorde et viktig rasjonale for Iraks invasjon av Iran i Irak-Irankrigen 1980-88. Til tross for det tidligere fokuset på øygruppene ble Iraks krav på øygruppene aldri noe uttalt krav eller mål før etter invasjonen av Kuwait i 1990 (Freedman og Karsh 1994: 44). Det irakiske regimets svake historiske hevd på kuwaitisk territorium svekker de historiske og territorielle forklaringene som motiv og årsak til Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 2. august 1990.

Ifølge Freedman og Karsh (1994: 45) hadde Iraks ønske om å annektere Kuwait lite å gjøre med de to gulfstatenes historie, men mest å gjøre med det lille sjeikdommes enorme oljeforekomster og landets 120 mil geopolitisk viktige kystlinje. Spørsmålet er da om motivet for kontroll over Kuwaits oljeressurser kun var basert på Iraks hegemoniske ambisjon eller om det eksisterer andre motiv for å søke tilgang og kontroll på Kuwaits oljeressurser, og i hvilken grad oljeprisen hadde noen effekt på motivet og tidspunktet for invasjonen.

6.3.3 Oljeressurser og hegemoniske ambisjoner

Ifølge Parra (2010: 295) var Iraks invasjon en «klassisk ressurskrig» hvor motivet var tilgang på Kuwaits oljeressurser og den rikdom og makt kontroll over Kuwaits oljeressurser ville tilføre det irakiske regimet. Freedman og Karsh (1994: 438) deler Parras syn på tilgang på Kuwaits oljeressurser som det primære motiv for invasjonen og annekteringen av Kuwait.

“Had it not been for oil, Kuwait might not have been invaded in the first place”

Ifølge Yergin (2009: 752) og Karsh og Rautsi (1991: 3) var tilgangen på Kuwaits oljeressurser motivert av Saddam Hussein og det irakiske regimets hegemoniske ambisjoner, forsøkt legitimert gjennom henvisning til Iraks historiske krav på kuwaitisk territorium. Kontroll over Kuwaits oljeressurser ville gitt Irak enorme oljeinntekter, makt i OPEC og evnen til ytterligere å utvikle sin militærmakt. Med irakiske tropper på grensen til Saudi-

Arabia fryktet det internasjonale samfunn annekteringen av Kuwait kun var begynnelsen, og at Iraks hegemoniske ambisjoner videre skulle føre til annektering og kontroll over Saudi-Arabias oljeressurser i tillegg. Med kontroll over Kuwaits oljereserver ville Irak kontrollere over 20 prosent av verdens oljereserver og over 20 prosent av verdens oljeproduksjon (Karsh 1991: side; Yergin 2011: 146). Og med det å gjøre Irak til verdens udiskutabelt mektigste oljeprodusent. Ikke bare ville Irak kunne oppnå regionalt hegemoni, men bli en revisjonistisk stormakt med mulighet til å bli en av verdens største militærmakter. Med kontroll over regionen og verdens desidert største oljeressurser ville Irak kontrollere oljeeksport fra regionen og alene være prissetter på det internasjonale oljemarkedet. Kontroll over oljeressursene og de enorme oljeinntektene ville samtidig muliggjøre finansiering av militære evner til å bli en potensiell global stormakt med evne til å utøve makt utover regionen (Yergin 2009: 754). På tidspunktet for invasjonen hadde Irak allerede verdens fjerde største stående hær (Yergin 2009: 752). Det var frykten for dette scenarioet, ikke skulle annekteringen av Kuwait i seg selv, men at Irak utvide annekteringen med Saudi-Arabia, og de konsekvenser dette vil medføre for den regionale og globale maktbalansen, som førte til den USA ledete operasjon ørkenstorm som frigjorde Kuwait fra irakisk okkupasjon (Yergin 2011: 146). Selv om det eksisterer bred enighet i litteraturen om tilgang på Kuwait oljeressurser utgjorde det primære motivet for Iraks invasjon og annektering av Kuwait, forklarer ikke det hegemoniske rasjonale tidspunktet for konfliktinitieringen. Hvis tilgang og kontroll over Kuwaits, og potensielt Saudi-Arabias, oljeressurser utgjorde et virkemiddel i Iraks hegemoniske ambisjoner, hvorfor søkte ikke Irak kontroll over disse på et tidligere tidspunkt? Mens det er åpenbart at tilgang på Kuwaits oljeressurser var det primære motivet for invasjonen, hva kan forklare tidspunktet?

6.3.4 Økonomisk krise og oljepris

Ifølge Karsh (2009: 89) og Parra (2010: 295) var årsaken til tidspunktet for invasjonen Iraks prekære økonomiske situasjon, i hovedsak forårsaket av den åtte år lange krigen med Iran kombinert med lave og til dels veldig lave oljepriser.

Da den åtte år lange krigen med Iran var over i 1988 hadde Irak gått fra å være en stat med økende levestandard og relativ stabilitet, på bakgrunn av høye oljeinntekter på 1970- og 80-tallet (Pipes 1983: 1), til å være et land i økonomisk ruin. Tohundretusen irakere drept, firehundretusen skadet og syttitusen irakere var holdt som krigsfanger i Iran (Karsh 2009: 89).

I 1980 hadde høye oljepriser gitt Irak i overkant av 35 milliarder dollar i utenlandsk valuta. Etter krigens slutt i 1988 hadde Irak en gjeld på 80 milliarder dollar, det dobbelte av landets bruttonasjonalprodukt (Karsh 2009: 89). Den store utenlandsgjelden kombinert med lave oljeinntekter, svekket produksjonskapasitet som følge av krigen med Iran og lav oljepris vanskeliggjorde import av viktige varer. Gjenoppbygningen av Irak var anslått til å koste 230 milliarder dollar. Hvis hver eneste dollar fra oljeinntektene utelukkende gikk til gjenoppbygning ville gjenoppbygningen ta minst tjue år med Iraks oljeinntekter i 1990 (Karsh 2009: 89).

I tillegg til de direkte kostnadene av krigen hadde Irak tatt opp store økonomiske lån fra sine arabiske nabostater for å finansiere krigføringen mot Iran. De arabiske statene finansierte villig den irakiske krigføringen da de anså Irak som en buffer mot et revolusjonært og ekspanderende Iran. Kuwaits geografiske nærhet til Iran gav sjeikdømmet ekstra insentiv til å støtte Iraks krigføring, som resulterte i at Kuwait var en av Iraks største økonomiske bidragsytere gjennom den åtte år lange konflikten med Iran. I tillegg til store økonomiske lån tillot Kuwait Irak å benytte Kuwaits kystlinje som utløp til gulfen (Freedman og Karsh 1994: 45). Da krigen med Iran var over bidro de store lånene til å forverre Iraks gjeldsbyrde og bidro dermed ytterligere til forverring av en allerede prekær økonomisk situasjon.

Samtidig ble effekten av de enorme menneskelige og økonomiske kostnadene av krigen med Iran forsterket av den tids meget lave oljepris på midten av 1980-tallet. Den lave oljeprisen var forårsaket av en kombinasjon av lav etterspørsel, overproduksjon og interne motsetninger i OPEC (Ehteshami og Nonneman 1991: 71). Iraks i utgangspunktet prekære økonomiske situasjon ble gradvis forverret i takt med den lave oljeprisen. Freedman og Karsh (1994: 46) beskriver hvordan 95 prosent av regimets inntekter ble utgjort av inntekter fra oljeeksport, og siterer Iraks utenriksminister Tarik Aziz om effekten av den lave oljeprisen til det irakiske regimets økonomiske situasjon:

“For every single dollar drop in the price in a barrel of oil, our loss amounts to \$1 billion a year”

For å styrke regimets økonomiske posisjon ønsket det irakiske regimet at de andre statene skulle heve oljeprisen gjennom å kutte i produksjonen, mens Irak på den andre siden samtidig skulle få økte produksjonskvoter på grunn av sin delikate økonomiske situasjon (Ehteshami og Nonneman 1991: 72; Freedman og Karsh 1994: 40). Irak fikk imidlertid ikke medhold for

sine ønsker og i februar 1990 overproduserte Saudi-Arabia, De Forente Arabiske Emirater og Kuwait til sammen 1.6 millioner fat olje hver dag. Den pågående overproduksjonen førte til at oljeprisen falt fra 19 til 14 dollar i løpet av tre måneder (Ehteshami og Nonneman 1991: 72).

6.3.5 Oljeinntekter og politisk overlevelse

Freedman og Karsh (1994: 37-39) forklarer Iraks konstante fokus på økning av oljeprisen med egenskaper ved Iraks økonomiske system og posisjon i oljemarkedet. På tidspunktet for konflikten med Kuwait utgjorde oljeinntekter nærmere 95 prosent av det irakiske regimets inntekter. Inntekter fra oljeeksport utgjorde i praksis det irakiske regimets eneste reelle inntektskilde. Det irakiske regimet hadde i praksis kun tre reelle muligheter for økte inntekter (Freedman og Karsh (1994: 39).

Den første var å øke Iraks markedsandeler av det internasjonale oljemarkedet gjennom økt oljeproduksjon, et alternativ som var utelukket på grunn av Iraks manglende produksjonskapasitet som følge av krigen med Iran og manglende midler til å investere i økt produksjonskapasitet. Hvis Irak på den andre siden skulle hatt muligheten til å investere i økt produksjonskapasitet ville ikke inntektene ha tilfalt regimet før på et fremtidig tidspunkt, et alternativ som var utelukket da det irakiske regimet trengte penger på kort sikt. Sm Hosni Mubarak, megler i striden mellom Irak og Kuwait, sa til den kuwaitiske sjeikfamilien om Saddams intensjoner: «It seems he needs some money» (Freedman og Karsh 1994: 50). Som Mubarak understreket til den kuwaitiske sjeikfamilien, hadde Saddam dårlig tid. Heving av oljeprisen gjennom produksjonskutt av andre OPEC-stater var dermed den andre løsningen på Iraks prekære økonomiske situasjon. Dette krevde imidlertid at de andre OPEC-statene måtte komme til enighet om produksjonskutt og at de faktisk overholdt produksjonskvotene.

Den tredje mai 1990 ble OPEC-statene enige om en avtale som innebar produksjonskutt for samtlige medlemmer. Kuwait og De forente arabiske emirater måtte til sammen kutte oljeproduksjonen med i underkant av en halv million fat olje hver dag. De forente arabiske emirater og Kuwait fortsatte imidlertid, på tross av vedtaket, å overprodusere i størrelsesorden en halv million fat olje daglig. På dette tidspunktet stod de to statene alene for over 75 prosent av all overproduksjon i OPEC (Ehteshami og Nonneman 1991: 72). Hvis Saddam og det irakiske regimet ikke maktet å styrke regimets økonomiske situasjon ved å øke oljeprisen via

OPEC, var det tredje alternativet, ifølge Freedman og Karsh (1994: 41), å gå direkte til de små gulfstatene og kreve kompensasjon for tapte inntekter.

Som en konsekvens av Kuwait og De forente arabiske emiraters overproduksjon i perioden 1981-1990 hadde Irak tapt 89 milliarder dollar. Irak hadde tapt ytterlige 2.4 milliarder dollar på Kuwaits produksjon fra Rumailiafeltet (Freedman & Karsh 1994: 48). På dette tidspunktet var det kun ett OPEC-medlem som produserte mer olje enn de gitte OPEC-kvotene, nemlig Irak (Yergin 2009: 752). Som kompensasjon for tapte inntekter krevde Saddam Hussein at all irakisk gjeld som følge av krigen med Iran skulle ettergis og at Irak i tillegg skulle bli gitt ytterligere 30 milliarder dollar i støtte. Saddam var også klar på at det ikke var en forespørsel i tradisjonell forstand og at han ville få pengene på den ene eller andre måten;

“hvis de [gulfstatene] ikke gir meg midlene, vet jeg hvordan jeg skal få dem”¹¹

Iraks anklager mot Kuwait omfattet ikke lenger bare overproduksjon over OPEC-kvotene, men samtidig at Kuwait stjal irakisk olje fra Rumailiafeltet, et oljefelt på grensen mellom de to statene. Ifølge irakiske styresmakter benyttet Kuwait avansert teknologi til å utvinne olje fra feltet som tilhørte Irak. Til tross fra irakisk press, fortsatte Kuwait å produsere olje fra feltet uten noen avtale med Irak, hvilket bidro til å forsure forholdet mellom de to statene. Tre dager senere stod det 100.000 irakiske soldater på grensen til Kuwait, og fem dager senere invaderte og annekterte Irak Kuwait (Freedman og Karsh 1994:55).

Sekundærlitteraturen forklarer tidvis inngående hvordan Iraks annektering av Kuwait var en konsekvens av flere sammenfallende årsaker. Den sterkeste årsaksforklaringen tillegges Iraks prekære økonomiske situasjon, forårsaket av den åtte år lange krigen med Iran, Iraks økonomiske system og høye avhengighet av oljeinntekter, samt den påfølgende forverringen av regimets økonomiske og politiske situasjon som følge av den tidvis veldig lave oljeprisen. Sekundærlitteraturen tilskriver både oljeprisen og Iraks økonomiske system med høy avhengighet av inntekter fra oljeeksport som sterke forklaringer på Iraks økonomiske krise og påfølgende invasjon og annektering av Kuwait. På bakgrunn av kildematerialet fremstår dermed det primære motivet for tilgang på Kuwaits oljeressurser som et virkemiddel for å sikre det irakiske regimet sårt tiltrengte økonomiske ressurser i form av kontroll over Kuwaits oljeressurser, men gitt oljeprisens sykliske variasjon, hvorfor var det irakiske regimet så avhengige av økonomiske midler at regimet ikke kunne vente til oljeprisen ville stige?

¹¹ Min oversettelse av Freedman og Karsh (1994: 45).

6.3.6 Det irakiske regimet og Saddam Husseins politiske overlevelse

Ifølge Karsh & Rautsi (1991: 286-292) var det primære formålet med okkupasjonen av Kuwait tilgang på landets oljeressurser for sikre Saddam Hussein og det irakiske regimets politiske overlevelse.

Det totalitære og undertrykkende irakiske regimet avhenget desperat av inntekter for å opprettholde sin makt og evne til å utøve makt gjennom korrupsjon og evne til undertrykking (Freedman og Karsh 1994: 40). Krigen med Iran og den alvorlige økonomiske situasjonen hadde ikke bare resultert i en krigstrett og misfornøyd befolkning, men også svekket Iraks posisjon i det internasjonale systemet. For å styrke det irakiske regimets posisjon vis-à-vis egen befolkning og landets posisjon i det internasjonale systemet måtte Iraks økonomiske situasjon endres – og det raskt (Karsh og Rautsi 1991: 291). Iraks politiske og økonomiske situasjon satte Saddam Husseins regime i et dilemma. Hans politiske overlevelse avhengte av høye inntekter for å finansiere politi, militærvesen og lojaliteten fra viktige grupperinger, mens han hverken var i stand til å kutte de nødvendige utgiftene eller sikre de nødvendige inntektene (Freedman og Karsh 1994: 40).

Iraks inntekter var langt fra å dekke landets behov og regimets politiske overlevelse. I perioden etter Iran -krigen utgjorde landets oljeinntekter 13 milliarder dollar i året – så vidt nok til å dekke forsvarsbudsjettet alene (Freedman og Karsh 1994: 39). Hvis ikke Irak fikk reforhandlet og restrukturert utenlandsgjelden ville over halvparten av inntektene gå til nedbetaling av gjeld som tilfalt de arabiske gulfstatene. Dette ville bety full stopp i livsviktig import av matvarer til en årlig verdi av tre milliarder dollar, våpen til fem milliarder dollar og gjeldsnedbetaling på 5 milliarder dollar. Irak trengte i perioden før invasjonen av Kuwait 10 milliarder dollar ekstra i inntekter årlig for å dekke det løpende underskuddet alene, før noen midler kunne brukes på gjenoppbygning. Irak var på randen av en økonomisk og finansiell katastrofe – en økonomisk krise som svekket Saddam Husseins regime og politiske overlevelse mot så vel indre som ytre fiender (Karsh og Rautsi 2002: 286-291).

I 1990 hadde regimet kun nok valuta igjen til tre måneders import. Saddam Hussein og regimets politiske overlevelse var truet og regimet trengte løsninger på Iraks økonomiske problemer for å sikre regimets posisjon (Freedman og Karsh 1994: 39). For å begrense sosial uro som følge av den økonomiske situasjonen og behovet for å redusere utgifter, tvangssendte

Saddam Hussein ut nær to millioner fremmedarbeidere, begrenset muligheten til å sende penger ut av landet og tok initiativ til privatiseringsprogrammer. Dette skulle skape økonomisk vekst og sikre arbeidsplasser til de nær to millioner hjemvendte irakiske soldatene etter krigen med Iran (Freedman og Karsh 1994: 39).

Ifølge Karsh og Rautsi (1991: 3) var Iraks et hensynsløst og undertrykkende system hvor politisk makt var det sikreste virkemiddelet til overlevelse i et politisk system basert på Stalins Sovjetsystem hvor tilgang og opprettholdelsen politisk makt er det primære mål (Karsh og Rautsi 1991: 176-177). Undertrykking av fiender, opposisjon og befolkning var virkemiddelet. Virkemidlene som sikret politisk overlevelse genererte ytterligere fiender og forsterket igjen behovet for regimets evne til undertrykkelse. Det irakiske regimets evne til undertrykking og politisk overlevelse var på sin side prisgitt kontinuerlig tilgang på høye oljeinntekter (Karsh og Rautsi 1991: 202). Sekundærlitteraturen stadfester dermed en eksplisitt kausalsammenheng mellom Iraks regimetype og tilbøyeligheten til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser, med det formål å sikre regimets økonomiske finansiering og evne til å utøve makt over befolkningen.

6.3.7 Olje som motiv til Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait?

Sekundærlitteraturen sammenfaller i at tilgang på Kuwaits oljeressurser, som en konsekvens av Iraks prekære økonomiske situasjon og regimets avhengighet av inntekter på kort sikt for å sikre sin politiske overlevelse, var det primære motiv for Iraks invasjon og annektering av Kuwait i 1990. Iraks hegemoniske ambisjoner tillegges også forklaringskraft på motivet om tilgang på Kuwaits oljeressurser, men dette forklarer imidlertid ikke tidspunktet for Iraks invasjon og annektering av Kuwait. Den historiske forklaringen som motiv til invasjonen av Kuwait tillegges liten eller ingen forklaringskraft på invasjonen og annekteringen av Kuwait. Den sterkeste forklaringskraften tillegges motivet om tilgang på kuwaitiske oljeressurser, som var forårsaket av Iraks økonomiske krise, lav oljepris og Iraks økonomiske og politiske system som gjorde regimet avhengig av kontinuerlig tilgang på oljeinntekter for å opprettholde sin politiske overlevelse. Observasjonen defineres som en oljebasert ressurskonflikt og har positiv verdi på modellens avhengige variabel. Av de ulike forklaringsvariablene tillegges oljepris den sterkeste forklaringskraften, men utfallet beskrives

gjennomgående som en virkning av flere sammenfallende årsaker. Blant dem Iraks regimetype og høye avhengighet av oljeinntekter.

6.4 Kausalkjeder og kausalmekanismer

Sekundærlitteraturen beskriver klare årsakssammenhenger og årsakskjeder mellom det irakiske regimets stadig forverrede økonomiske og politiske situasjon og den økte tilbøyeligheten til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser. Samtlige av sekundærkildene sammenfaller i sine beskrivelser av at Iraks tilbøyelighet på å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser økte som en konsekvens av lave oljepriser og at det irakiske regimet avhengte av å styrke den økonomiske situasjonen i Irak for å sikre sin politiske overlevelse. Den sterke effekten av oljeprisen forklares med Iraks posisjon i oljemarkedet og høye avhengighet av inntekter fra oljeeksport for å utøve makt.

Det irakiske regimets politiske overlevelse var avhengig av tilgang på økonomiske midler for å berolige en misfornøyd befolkning som ønsket å fjerne det undertrykkende regimet. I takt med den fallende oljeprisen, økte presset fra befolkningen og svekket regimets posisjon i den grad at tilgang på Kuwaits oljeressurser var siste løsning for regimets politiske overlevelse. Den indre validiteten til kausalsammenhengene og kausalmekanismene styrkes av at samtlige av sekundærkildene beskriver den samme kausalkjeden og de samme kausalmekanismene mellom Iraks økonomiske situasjon, oljepris, Iraks regimetype og regimets tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser.

Både Daniel Pipes (1983: 1) & Karsh (2009: 79) beskriver i sine analyser av Iraks invasjon av Iran i 1980 hvordan den høye oljeprisen *svekket* Iraks tilbøyelighet til konflikt med Iran gjennom å bidra til økonomisk og politisk stabilitet. Og gjør med det studiens første beskrivelsen av kausalsammenhengen mellom oljepris og tilbøyelighet til konflikt. Til tross for at det irakiske regimets styrkede posisjon svekket tilbøyeligheten til konflikt, var konflikten med Iran uunngåelig – en konflikt som i ettertid svekket det irakiske regimets økonomiske og politiske posisjon og styrket regimets tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser for å sikre regimets politiske overlevelse (Karsh 2009: 79). Den økonomiske situasjonen, forårsaket av krigen med Iran og lave oljepriser, utgjorde de bakenforliggende årsakene til Iraks invasjon av Kuwait, Freedman og Karsh (1994: 61):

“We do not believe that Saddam would have resorted to such a desperate measure if Iraq’s economic condition had not been so dire”

Karsh og Rautsi (2002: 286-291) beskriver den tilsvarende kausalkjeden, kausalmekanismene og årsakssammenhengene i hendelsesforløpet som ledet til Iraks okkupasjon av Kuwait. Hvor de viktigste årsaksforklaringene er Iraks svekkede økonomiske situasjon som følge av krigen med Iran og lave oljepriser:

“Upon his ascendancy in 1979 Iraq was a regional economic superpower, boasting some \$ 35 billion in foreign exchange reserves. Twenty-three years later, it had been reduced to dire poverty and billions in foreign debt. [...] By way of deflecting the Iranian threat, he created an economic monster that was about to destroy him. By way of fighting this economic monster, he managed to implicate himself in a far more complex and costly action in Kuwait”

Den økonomiske situasjonen ble ikke forårsaket av oljeprisen eller kostanden av krigen med Iran alene, men en kombinasjon av begge årsakene. Det foreligger ingen mulighet til å vite hvilken grad de to årsakene ville vært tilstrekkelige hver for seg. Sekundærlitteraturen er imidlertid klar på at effekten av den lave oljeprisen bidro til Iraks svekkede økonomiske og politiske situasjon, og gjennom den styrket tilbøyeligheten til konflikt og det irakiske regimets beslutning om å søke tilgang Kuwaits oljeressurser (Karsh 2009: 89- 90):

“By 1990, Saddam Hussein had realized that even though the war might have ended, the struggle for his political survival had entered a new and equally dangerous phase [...] the risk of the Iraqi people rising against him should I fail to deliver the promised fruits over the “historic victory”[...] An immediate economic breakthrough had thus become, literally, a matter of life and death, and who was better poised to provide this breakthrough than wealthy Kuwait?”

Ifølge Gause (2010: 90) økte befolkningens misnøye og kuppforsøk mot det irakiske regimet i takt med den fallende oljeprisen. Den økonomiske situasjonen var på dette tidspunktet så dramatisk at regimets politiske overlevelse stod på spill. Kausalsammenhengen mellom oljeprisen, Iraks økonomiske situasjon og okkupasjon, styrkes ifølge Gause (2010: 92) av at det er sterke indikasjoner på at beslutningen om å okkupere Kuwait ble tatt relativt nært opp til tidspunktet for invasjonen, og i sammenheng med den nedadgående økonomiske situasjonen. Gause forklarer invasjonen som en konsekvens av det irakiske regimets svekkede økonomiske og politiske situasjon og beskriver i likhet med Freedman og Karsh en direkte sammenheng mellom oljeprisen og Iraks tilbøyelighet til konflikt:

“In January 1990 prices pushed over \$20 per barrel, but then had fallen below \$16 per barrel by May 1990[...] Iraq’s public pressure on Kuwait started after May 1990”

I takt med at de lave og tidvis fallende oljeprisene ytterligere svekket regimets posisjon økte det irakiske regimets aggresjon og tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser.

Tilgangen på Kuwaits oljeressurser utgjorde ifølge Karsh (2009: 89), Parra (2010: 295) og Maugeri (2006: 147) redningen for det irakiske regimet. Den sterke effekten av oljeprisen på nødvendigheten av å sikre tilgang på Kuwaits oljeressurser og den økonomiske situasjonen som en forklaring på okkupasjonen, underbygges av det irakiske regimets sterke ønske og behov for økte oljepriser – og det faktum at de lave oljeprisene delvis forårsaket av kuwaitisk overproduksjon som var å anse som «økonomisk krigføring mot Irak» (Freedman og Karsh 1994: 46).

Intensivering av det irakiske regimets gjentatte krav om økte oljepriser gjennom produksjonskutt samtidig som oljeprisen falt, vitner om effekten av oljeprisen på Iraks økonomiske situasjon og med den regimets økte behov for- og tilbøyelighet til okkupasjon av Kuwaits oljeressurser. Litteraturen beskriver et samspill mellom oljeprisen, Iraks regimetype og avhengighet av inntekter fra oljeeksport og tilbøyeligheten til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser. Av de ulike kausalsammenhengene gir sekundærlitteraturen sterkest forklaringskraft til oljeprisen på Iraks invasjon. Det fremgår samtidig at tilbøyeligheten var en konsekvens av det undertrykkende politiske regimets behov for oljeinntekter for å sikre sin politiske overlevelse og at inntekter fra oljeeksport utgjorde regimets eneste reelle inntektskilde.

6.5 Oppsummering av caseanalyser

Tabellen viser de tre observasjonenes verdi på avhengig variabel.

Tabell 4

Mellomstatlige kriger 1965-2005	Tidspunkt	Konfliktinitiator/aggressor	Objekt for aggresjon	Andel av verdens totale oljeproduksjon
1. Iran- Irak krigen	1980-1988	Irak	Iran	2,35 prosent
2. Gulfkrigen	1990-1991	Irak	Kuwait	1,47 prosent
3. Invasjonen av Irak	2003-2011	USA m. flere	Irak	1,75 prosent

Mellomstatlige ressurskriger 1965-2005				
1. Gulfkrigen	1990-1991	Irak	Kuwait	1,47 prosent

Etter å ha analysert samtlige mellomstatlige kriger i tidsperioden 1965-2003 hvor objektet for aggresjon produserer over 0,31 prosent av verdens oljeressurser på tidspunktet for konfliktinitiering finner oppgaven en mellomstatlig oljebasert ressurskrig i tidsperioden 1965-2003 – Iraks invasjon av Kuwait i 1990. Studien besitter dermed kun én observasjon med positivt utfall på avhengig variabel og to observasjoner med negativt utfall på avhengig variabel. Analysen av Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990 påviste kausalitet mellom samtlige av modellens tre forklaringsvariabler på Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser.

I tråd med det komparative forskingsopplegget er neste steg i analysen å identifisere nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger for at stater skal være aggressorer i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger gjennom å sammenligne observasjonenes verdier på modellens uavhengige og avhengige variabler..

7 Komparasjon av observasjoner

Formålet med dette avsnittet er å avdekke nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger for at stater vil være aggressorer i oljebaserte ressurskriger gjennom å sammenligne casenes verdier på studiens uavhengige og avhengige variabler. Deretter skal avsnittet drøfte modellens forklaringskraft på staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger.

7.1.1 Nødvendige og tilstrekkelige forutsetninger

Da utvalget kun består av tre observasjoner har ikke studien grunnlag for å si noe om forklaringskraften til andre kombinasjoner av studiens tre forklaringsvariabler på avhengig variabel utover de tre kombinasjonene som utgjør studiens utvalg. Gjennom å sammenligne verdiene til observasjonen med positivt utfall på avhengig variabel, med de to observasjonene med negativt utfall på avhengig variabel, skal studien identifisere studien eliminere faktorer og egenskaper som ikke har forklaringskraft på staters tilbøyelighet til å være aggressor i oljebaserte ressurskriger.

Tabell 5: Tabellen viser enhetens verdi på samtlige variabler på tidspunktet for konfliktinitiering

Case	(X1) Oljepris	(X2) Posisjon i oljemarkedet	(X3) Regimetype	(Y) Ressurskrig (utfall)
USA-Irak	Høy	Importør	Demokratisk (Lav)	Negativt (0)
Irak-Iran	Høy	Eksportør	Autoritær (Høy)	Negativt (0)
Irak- Kuwait	Lav	Eksportør	Autoritær (Høy)	Positivt (1)

Som det fremgår av tabellen har hverken høy oljepris, avhengighet av oljeimport eller demokratisk styresett forklaringskraft på staters tilbøyelighet til ressurskriger i noen av observasjonene. Iraks egenskap som aggressor i de to påfølgende observasjonene, som inkluderer både et positivt og et negativt utfall på avhengig variabel, gir studien mulighet til å holde to av tre uavhengige variabler kontrollert. Dette gir anledning til å drøfte i hvilken grad variasjonen i oljepris, den tredje uavhengige variabelen, er en tilstrekkelig årsak til å forklare de to casenes forskjellige verdi på avhengig variabel.

Gjennom hele tidsperioden som er relevant for studiens gyldighetsområde har Irak hatt samme posisjon i oljemarkedet (avhengighet av inntekter fra oljeeksport) og tilsvarende verdi på regimevariabelen (Autoritær). Iraks konstante verdi på to av tre uavhengige variabler gjennom hele tidsperioden gjør at studien kan utelukke *endring* i verdien på noen av de to variablene som forklaring på Iraks tilbøyelighet til ressurskrig. Iraks egenskaper som autoritær oljeeksportør er konstant for begge observasjonene og er dermed ikke tilstrekkelige til å forklare utfallet, men fremstår som nødvendige, forutsetninger for Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser.

Med utgangspunkt i tabellen fremstår oljeprisen som en som en tilstrekkelig årsak da verdien på oljepris er den eneste forskjellen på de to observasjonene som besitter positivt og negativt utfall på avhengig variabel. Det er spesielt to problemer med å tillegge oljepris egenskapen som tilstrekkelig eller utløsende årsak. Selv om kildematerialet i klartekst stadfester en kausalsammenheng mellom, den lave oljeprisen og Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser, tillegges ikke oljeprisen egenskapen som en tilstrekkelig forutsetning alene, men som en av to faktorer, sammen med kostnadene av krigen med Iran, som sammen var tilstrekkelige til å svekke økonomiske og politiske situasjon i en så sterk grad at det irakiske regimets så tilgang på Kuwaits oljeressurser som eneste løsning. Det andre problemet er at påstanden om oljepris som tilstrekkelig årsak kun kan testes kontrafaktisk. Det er umulig å teste om oljeprisen ville vært en tilstrekkelig årsak i seg selv uten kostnadene av krigen med Iran, eller om kostnadene med krigen med Iran kunne ha vært tilstrekkelig i seg selv. Slik litteraturen beskriver de to årsakene til Iraks økonomiske situasjon og påfølgende invasjon og okkupasjon av Kuwait fremstår ikke oljeprisen som tilstrekkelig i seg selv, men mer som en utløsende årsak. På tross av at litteraturen stadfester en klar kausalsammenheng mellom oljepris og tilbøyelighet en til okkupasjonen av Kuwait, er det umulig å si noen noe om invasjonen ville kommet på et tidligere tidspunkt hvis oljeprisen hadde vært lavere, eller om invasjonen hadde kommet senere eller ikke i det hele tatt hvis oljeprisen hadde høyere. En slik slutning blir samtidig ytterligere problematisk i en kontrafaktisk resonering fordi det samtidig fremgår av analysen at Iraks hegemoniske ambisjoner utgjorde et sekundært motiv til konflikten.

Det foreligger ingen måte å teste om krigen ikke ville ha forekommet hvis oljeprisen hadde vært høyere, eller om krigen hadde kommet på et tidligere eller senere tidspunkt hvis oljeprisen hadde vært lavere eller høyere. Teoretisk sett vil oljeprisen kunne ha vært

tilstrekkelig, uten kostnadene av konflikten av Iran, hvis oljeprisen over tid hadde vært tilstrekkelig lav til å bidra til en tilsvarende prekær økonomisk situasjon som oljeprisen og kostnadene av krigen med Iran til sammen. Dette ville imidlertid ikke ha påført Irak de mange sivile lidelsene og ødeleggelsene av infrastruktur og oljeinstallasjoner som krigen med Iran gjorde og dermed ikke ført til en tilsvarende folkelig misnøye med det irakiske regimet. Det irakiske regimet ville da ikke hatt en tilsvarende utfordring mot sin politiske overlevelse og sannsynligvis et mindre behov for – og lavere tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser. Oljepris fremstår derfor ikke som noen tilstrekkelig årsak i seg selv, men som en nødvendig forutsetning for Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser i samspill med Iraks egenskaper som autoritære oljeeksportør. De mange komplekse og sammenfallene årsakssammenhengene over betydelige tidsperioder gjør det i svært vanskelig å avdekke hvilke av årsakene som kan tillegges å være tilstrekkelig for å forklare utfallet. Neste del av avsnittet er å drøfte modellens forklaringskraft på staters tilbøyelighet til å være aggressorer i oljebaserte ressurskriger.

7.1.2 Modellens forklaringskraft

På den ene siden har studiet avdekket og påvist at det eksisterer kausalitet mellom samtlige av de tre uavhengige variablene på Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser. På den andre siden er ikke modellen tilstrekkelig til å gi en fullstendig forklaring på staters tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig da det på tidspunktet for Iraks invasjon og okkupasjonen av Kuwait var flere enheter som hadde tilsvarende verdier på modellens tre uavhengige variabler som Irak, men negativt utfall på avhengig variabel¹². Dette innebærer at det foreligger variasjon med forklaringskraft på staters tilbøyelighet til ressurskrig som ikke er inkludert i modellen.

Den manglende variasjonen kan være en konsekvens av to årsaker. Målenivået til modellens uavhengige variabler som ikke inkluderer informasjon om i hvilken grad oljeprisen er høy eller lav, i hvilken grad stater er autoritære, eller i hvilken grad stater avhenger av å eksportere olje, at modellen mangler variabler eller en kombinasjon av begge de to

¹² En ikke uttømmende liste over stater som delte Iraks verdier på samtlige uavhengige variabler, men negativ verdi på avhengig variabel identifiseres gjennom å sammenligne OPECs (2011: 10-11) oversikt over OPEC medlemmers og hvilke av disse som også deler Iraks verdier på regimevariabelen med Freedom House sin historiske oversikt.

alternativene. For å kontrollere for de hypotetiske forklaringene vil jeg se bort i fra modellens målenivå og drøfte om den manglende variasjonen er en konsekvens av modellens målenivå.

Oljeprisen kan vanskelig oppfattes som en utløsende årsak da oljeprisen hadde vært lavere i ved flere anledninger på midten av 1980- tallet enn i perioden rett før invasjonen av Kuwait. En mulighet er imidlertid at det foreligger et time-lag som gjør at lav oljepris overtid vil kunne fungere som en utløsende. Et argument som avviser oljeprisens funksjon som tilstrekkelig årsak, i kombinasjon med autoritært styresett og avhengighet av oljeimport, er det faktum at det over samme tidsperiode var flere stater som delte Iraks egenskaper som autoritært styresett og avhengighet av oljeinntekter. Hvis de to politisk økonomiske egenskapene i samspill med nøyaktig tilsvarende oljepris over hele tidsrommet skulle vært tilstrekkelig for at et utfall skulle finne sted skulle det ha vært flere mellomstatlige oljebaserte ressurskriger, noe som ikke er tilfelle. Siden forklaringen ikke kan være oljepris må den enten ligge i målenivået til de to andre uavhengige variablene, eller at det foreligger forklaringsvariabler som ikke er inkluderte i modellen.

Flere av statene i regionen har samme verdier på Freedom House sin regimevariabel (Freedom House 2012c) som Irak, så operasjonaliseringen av regimetype kan ikke forklare den manglende variasjonen, med mindre det er Freedom House sin indeks som ikke inkluderer variasjon med viktig forklaringskraft. Siden dette tillater oss å eliminere oljepris og regimetype som forklaring kan vi holde disse kontrollert for å se om forklaringen kan være i hvilken grad stater avhenger av oljeeksport siden modellen kun skille mellom stater er importører eller eksportører og i hvilken grad de avhenger av oljeeksport. Freedman & Karsh (1994: 50) beskriver hvordan nærmere 95 prosent av det irakiske regimets oljeinntekter kom fra oljeeksport. 95 prosent er utvilsomt et høyt tall, men ifølge Ross (2012: 32) ikke et uvanlig høyt tall for autoritære oljeeksporterende stater. Selv om det ikke kan utelukkes, svekker dette sannsynligheten for at forklaringen ligger i den høye avhengigheten av oljeinntekter eller variabelens målenivå. Hvis marginaleffekten av avhengighet av oljeeksport på et par prosent skulle vært utslagsgivende er det naturlig forvente at dette burde manifestert seg i et større andel ressurskriger.

Samtidig er størrelsen på staters oljeinntekter og oljeinntekter som andel av styresmaktens inntekter vanskelig å stadfeste med høy sikkerhet a største delen av de oljeeksporterende statene er autoritære stater som ikke gir tilstrekkelig åpenhet om sine økonomiske forhold (Ross (2012: 28). I mangel av eller som en følge av svært mangelfull informasjon om stater

avhengighet av oljeinntekter vil reliabiliteten til denne slutningen nødvendigvis være svak og avhengighet av oljeinntekter kan derfor ikke utelukkes som tilstrekkelig årsak.

Som nevnt i teorikapittelet inkluderer ikke modellen forklaringsvariabler på system og individnivå. En forklaring på systemnivå vil ikke være tilfredsstillende da fordelingen av makt i det internasjonale systemet ville ha påvirket samtlige stater likt, også de som delte Iraks politisk- økonomiske egenskaper på tidspunktet. Det kan ikke utelukkes at systemnivå kan ha forklaringskraft på hvorfor konflikten var mulig eller sannsynlig på tidspunktet som en følge av Sovjetunionens sammenbrudd og avtagende evne til å støtte Irak økonomisk eller begrense Iraks evne til å utøve makt i regionen, men en forklaring på systemnivå vil ikke kunne forklare hvorfor ikke forekomsten av ressurskriger var høyere på dette tidspunktet da det var et flertall enheter med relativt like verdier som Irak på de uavhengige variablene.

Den siste alternative forklaringen er dermed individnivå. Forklaringer på individ nivå vil samtidig være spesielt relevant for atferden til autoritære stater siden den høye maktkonsentrasjonen gir individuelle leder sterkere beslutningsmakt enn i stater med en relativt sett lavere maktkonsentrasjon. En forklaring på individnivå vil forklare hvor Irak var den eneste aggressoren i en ressurskrig på dette tidspunktet fordi Saddam Hussein som individuell leder tolket situasjonen annerledes enn andre statsledere i regionen. Med Saddam Husseins historie som en sjeldent brutal og undertrykkende diktator, (Rautsi & Karsk 2002: 3), og utfordringene tilknyttet med tanke på kostnadene av krigen med Iran, er det plausibelt å anta at Saddam Hussein som individ har forklaringskraft på hvorfor Irak er den eneste enheten med positivt utfall på avhengig variabel. I en slik forklaring vil Saddam Hussein som individ være den tilstrekkelige forutsetningen, eller årsaksforklaringen, på hva som forklarte staters (Iraks) tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig. Hensynet til enkelhet i modellen, og ressurskrig- teoriens utelatelse av individnivå som forklaring på staters tilbøyelighet til ressurskriger, er dermed årsaken til at modellen ikke har forklaringskraft på staters tilbøyelighet til å være aggressorer i mellomstatlige ressurskriger. Den sterke antagelsen om forklaringskraften til Saddam Hussein som individ på okkupasjonen av Kuwait illustrerer viktigheten av å inkludere individnivå som en forklaringsvariabel i modeller i studiet av politiske fenomener. Viktigheten av individnivå belyser samtidig svakheten av antagelsen om at stater til enhver tid agerer som enhetlige rasjonelle aktører. Spesielt i autoritære stater hvor den høye maktkonsentrasjonen gir individuelle ledere høy beslutningsmakt og gjennomføre en politikk som vil påføre største delen av samfunnet enorme økonomiske og menneskelige

kostnader, men fortsatt vil være politisk og økonomisk rasjonell for å sikre regimets politiske overlevelse.

7.1.3 Validitetsbetraktninger

Studiens mål var å avdekke om det forelå bestemte årsakssammenhenger mellom oljepris, staters regimetype, posisjon i oljemarkedet og tilbøyelighet til oljebasert ressurskrig med overføringsverdi til andre caser innen samme politiske fenomen, men i hvilken utstrekning kan et studiums slutninger generaliseres til andre steder og tider med på kun en observasjon med positiv verdi på avhengig variabel?

I følge George & Bennett(2008: 31) kan casestudier gi grunnlag til betingede generaliseringer med overføringsverdi til «*wel defined types or subtypes of cases*». I tråd med George & Bennetts definisjon av betinget generalisering vil studiens slutninger ha overføringsverdi til andre tilfeller av oljebaserte ressurskriger og antyde noe om gangen i kausalkjeden og kausalmekanismene som binder sammen oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og tilbøyelighet til ressurskrig. Overføringsverdien til en betinget generalisering avhenger samtidig av at beslutningstagere til andre steder og tider vil fortolke situasjonen tilsvarende som beslutningstagerne under Iraks invasjon av Kuwait i 1990. Dette beror igjen på at beslutningstagere på andre steder og tider vil stå overfor mange av de samme forutsetningene og utfordringene. De mange komplekse og sammenfallende årsakssammenhengene som forårsaket Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait i 1990, viser imidlertid hvor vanskelig det vil være å gi denne observasjonen overføringsverdi til andre steder og tider. Casets viktigste overføringsverdi vil være avdekkingen av samspillet og kausalmekanismene mellom oljepris, regimetype og staters posisjon i oljemarkedet og staters tilbøyelighet til ressurskrig.

Samspillet av de ulike årsakssammenhengene kan antyde noe om hvordan nyttemaksimerende beslutningstagere vil respondere på variasjon i oljepris gitt staters regimetype og posisjon i oljemarkedet. I streng forstand vil altså ikke studiens slutninger om årsakssammenhengene mellom oljepris, regimetype og staters posisjon i oljemarkedet generaliseres til andre tider og stedet enn til Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990. På bakgrunn av studiens høye dekningsgrad kan imidlertid studien med en relativt høy grad av sikkerhet trekke den slutning at det i tidsperioden 1965-2003 kun har vært utkjempet en mellomstatlig oljebasert ressurskrig hvor objektet for aggresjon produserer mer enn 0,31 prosent av verdens oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Noe som i seg selv må sies å være et svært interessant funn.

8 Konklusjon

Formålet med forskningsstudien var å øke kunnskapen om mellomstatlige oljebaserte ressurskriger som politisk fenomen gjennom å avdekke om det kunne påvises kausalsammenhenger mellom oljepris, staters posisjon i oljemarkedet, regimetype og tilbøyelighet til å være aggressorer i mellomstatlige oljebaserte ressurskriger i tidsperioden 1965-2003 hvor objektet for aggresjon produserte mer enn 0,31 prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering.

Etter å ha studert et utvalg av tre observasjoner inngående finner studien grunnlag for å konkludere med at det foreligger flere sammenfallende kausalsammenhenger mellom oljepris, Iraks regimetype, posisjon i oljemarkedet og tilbøyeligheten til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser i 1990. Oljepris, regimetype og posisjon i oljemarkedet besitter dermed forklaringskraft på Iraks tilbøyelighet til å søke tilgang på Kuwaits oljeressurser i 1990. Studien finner samtidig grunnlag for å hevde at Iraks invasjon og okkupasjon av Kuwait 1990 er den eneste mellomstatlige oljebaserte ressurskrigen i tidsperioden 1965-2003, hvor objektet for aggresjon produserer mer enn 0,31 prosent av verdens totale oljeproduksjon på tidspunktet for konfliktinitiering. Med kun én observasjon kan imidlertid ikke studiens slutninger om disse bestemte årsakssammenhengene overføres til andre steder eller tider enn på tidspunktet for Iraks invasjon av Kuwait 1990.

8.1 Videre forskning

Et studiens mest interessante funn var det lave antallet mellomstatlige oljebaserte ressurskriger i tidsperioden 1965-2003. Det lave antallet oljebaserte ressurskriger antyder at effekten av oljepris, regimetype og staters tilbøyelighet til ressurskrig er svake. Det vil være interessant å belyse i hvilken grad de svake sammenhengene også er gjeldende for andre strategisk viktige ressurser.

I sin studie *Military Use of Natural Resources: The case for conversion and control*, fra 1980, redegjør Helge Hveem og Raino Malnes inngående for flere ikke- fornybare ressurser av strategisk viktighet for verdens militærsystemer. For å avdekke om den svake sammenhengen mellom pris og tilgjengelighet på strategiske ressurser og ressurskrig også er gjeldende for andre ikke- fornybare ressurser enn olje ville et interessant forskningsopplegg tatt for seg i et utvalg av relevante ressurser og studert i hvilken grad det kan påvises bestemte årsakssammenhenger mellom pris og tilgjengelighet på ressursene og staters tilbøyelighet til å bruke militære virkemidler for å sikre seg tilgang på disse. Og om regimetype har forklaringskraft på i hvilken grad noen stater oftere enn andre stater søker tilgang på strategiske ressurser som innsatsfaktor i verdens militære systemer.

Litteraturliste

- Adelman, Morris A. (1993). Modelling World Oil Supply. *The Energy Journal*, Vol. 14, Nr. 1, ss. 1-32.
- Adelman, Morris A. (1995). *The Genie out of the Bottle: World Oil Since 1970*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Basedau, Matthias, Annegret Mähler og Miriam Shabafrouz (2011). Revisiting the Resource-Conflict Link: A Systematic Comparative Test of Casual Mechanisms in Four Major Oil-Exporting Countries. *GIGA Working Papers*, Nr. 175, ss. 1-29.
- Beblawi, Hazem og Giacomo Luciani (1987). *Nation, State and Integration in the Arab World: The Rentier State*. London, UK: Routledge.
- British Petroleum (2012a). *Historical Data*. Hentet fra BP Statistical Review: [http:// www.bp.com/statisticalreview](http://www.bp.com/statisticalreview) [Lesedato 10.09.2012]
- British Petroleum (2012b). *Historical Data*: Hentet fra BP Statistical Review: <http://www.bp.com/statisticalreview> [Lesedato 10.09.2012]
- British Petroleum (2012c). *Historical Data*. Hentet fra BP Statistical Review: <http://www.bp.com/statisticalreview> [Lesedato 10.09.2012]
- Bueno de Mesquita, Bruce og Alistair Smith (2010). Leader Survival, Revolutions and the Nature of Government Finance. *American Journal of Political Science*, Vol. 54, Nr. 4, ss. 936- 950.
- Bueno de Mesquita, Bruce og Alistair Smith (2011). *The Dictator's Handbook: Why Bad Behavior is Almost Always Good Politics*. New York, NY: Public Affairs.
- Claes, Dag Harald (2001). *The Politics of Oil-Producer Cooperation*. Boulder, CO: Westview Press.
- Claes, Dag Harald (2003a). Globalisation and State Oil Companies: the Case of Statoil. *Journal of Energy and Development*, ss. 43- 64.
- Claes, Dag Harald (2003b). Oljen som amerikansk motivasjon. I B. E. Rasch, J. H. Matlary, & P. K. Mydske, *Spillet om Irak* (ss. 31-59). Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Claes, Dag Harald (2005). The United States and Iraq: Making Sense of the Oil Factor. *Middle East Policy*, Vol. 12, Nr. 4, ss. 48-57.
- Collier, Paul & Anke Hoeffler (2004) Gried and grievence in civil war. *Oxford Economic Papers*. Vol. 56 Nr. 4, ss. 563-595
- Cordesman, Anthony H., Joseph C. Wilson, Ray Takeyh og Geoffrey Kemp (2002). War with Iraq: A Cost-Benefit Analysis. *Middle East Policy*, Vol. 9, Nr. 4, ss. 1-24.

- Correlates of War (COW) (2011) *The New COW War Data, 1816- 2007 (v4.0) - Inter-state War Data*. <http://www.correlatesofwar.org/> [Lesedato 10.08.2012]
- Danspeckgruber, Wolfgang F. og Charles R.H. Tripp (1996). *The Iraqi Aggression Against Kuwait*. Boulder, CO: Westview Press.
- de Soysa, Indra, Erik Gartzke og Tove Grete Lie (2009). *Blood, Oil, and Strategy: On the Relationship Between Petroleum and Interstate Disputes*. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet.
- Ehteshami, Anoushiravan og Gerd Nonneman (1991). *War and Peace in the Gulf*. Reading, UK: Ithaca Press.
- El-Gamal, Mahmoud A. og Amy Myers Jaffe (2010). *Oil, Dollars, Debt, and Crises: The Global Curse of Black Gold*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Elster, Jon (2007). *Explaining Social Behavior: More Nuts and Bolts for the Social Sciences*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Freedman, Lawrence og Efraim Karsh (1994). *The Gulf Conflict*. London, UK: Faber and Faber Limited.
- Freedom House (2012a) *Country ratings and status, FIW1973-2012*:
<http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world>. [Lesedato 10.08.2012]
- Freedom House (2012b) *Country ratings and status, FIW1973-2012*:
<http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world>. [Lesedato 10.08.2012]
- Freedom House (2012c) *Country ratings and status, FIW1973-2012*:
<http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-world>. [Lesedato 10.08.2012]
- Galtung, Johan (2003). *Professor Johan Galtung om Irak*. Hentet fra Aftenposten Nettprat: <http://tux1.aftenposten.no/nettprat/galtung03/> [Lesedato 24.09.2012]
- Gause III, F. Gregory (2010). *The International Relations of the Persian Gulf*. New York, NY: Cambridge University Press.
- George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gerring, John (2005). Causation: A Unified Framework for the Social Sciences. *Journal of Theoretical Politics*, Vol. 17, Nr. 2, ss. 163- 198.
- Gerring, John (2008). *Case Study Research: Principles and Practices*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Gleditsch, Nils Petter (1998). Armed Conflict and the Environment: A Critique of the Literature. *Journal of Peace Research*, Vol. 35. Nr. 3, ss. 381-400.

- Gleditsch, Nils Petter et al (2002), Armed Conflict 1946- 2001: A New Dataset, I Journal of Peace Research, Vol. 39, Nr. 5. Ss. 615-637.
- Hannesson, Rögnvaldur (1998). *Petroleum Economics: Issues and Strategies of Oil and Natural Gas Production*. Westport, CT: Quorum Books.
- Hegre, Håvard (2007) Demokratiske fred i *Statsvitenskapelig Leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget. ss 45-46.
- Hellevik, Ottar (2006). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hovi, Jon (2008). *Spillteori: En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hovi, Jon og Bjørn Erik Rasch (1996). *Samfunnsvitenskapelige analyseprinsipper*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hveem, Helge (1986). Minerals as a Factor in Strategic Policy and Action. I A. H. Westing, *Global Resources and International Conflict: Environmental Factors in Strategic Policy and Action* (ss. 55-84). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Hveem, Helge og Raino Malnes (1980). *Military Use of Natural Resources: The Case for Conversion and Control*. Oslo: International Peace Research Institute.
- Ikenberry, G. John og Daniel Deudney (2009). The Myth of the Autocratic Revival: Why Liberal Democracy Will Prevail. *Foreign Affairs*, Vol. 88, Nr. 1, ss. 23-37.
- Jaffe, Amy Myers og Robert A. Manning (2000). The Shocks of a World of Cheap Oil. *Foreign Affairs* Vol. 79 Nr.1, ss. 16- 29.
- Kagan, Robert (2004). *Of Paradise and Power*. New York, NY: Vintage Books.
- Kagan, Robert og William Kristol (2009). The Right War for the Right Reasons. *Kompendium i STV4258B - Amerikansk utenrikspolitikk*, ss. 57- 67.
- Karl, Terry Lynn (1997). *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-States*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Karsh, Efraim (1988). Military Power and Foreign Policy Goals: The Iran-Iraq War Revisited. *International Affairs*, Vol. 64, Nr. 1, ss. 83-95.
- Karsh, Efraim (1990). Geopolitical Determinism: The Origins of the Iran-Iraq War. *Middle East Journal*, Vol. 44, Nr. 2, ss. 256-268.
- Karsh, Efraim (2009). *Essential Histories: The Iran-Iraq War 1980-1988*. Oxford, UK: Osprey Publishing Ltd.
- Karsh, Efraim og Inari Rautsi (2002). *Saddam Hussein: A Political Biography*. New York, NY: Grove Press.

- King, Gary, Robert Keohane og Sidney Verba (1994). *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Klare, Michael T. (2008). *Rising Powers, Shrinking Planet: How Scarce Energy is Creating a New World Order*. Oxford, UK: Oneworld Publications.
- Klare, Michael T. (2002). *Resource War: The New Landscape of Global Conflict*. New York, NY: Owl Books.
- Krauthammer, Charles (1991). The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*, Vol. 70, Nr. 1, ss. 23-33.
- Kuhn, Thomas (2003). *The Copernican Revolution*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Leder, Frederic og Judith N. Shapiro (2008). This Time it's Different: An Inevitable Decline in World Petroleum Production Will Keep Oil Product Prices High, Causing Military Conflicts and Shifting Wealth and Power from Democracies to Authoritarian Regimes. *Energy Policy*, Vol. 36, Nr. 8, ss. 2850-2852.
- Lund, Torleif (red.) (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub.
- Malthus, Thomas R. (2004). *An Essay on the Principle of Population*. London, UK: J. Johnson.
- Maugeri, Leonardo (2006). *The Age of Oil: The Mythology, History, and Future of the World's Most Controversial R(esource)*. Guilford, CT: The Lyons Press.
- Melby, Svein (2009). *Obama og amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk*. Oslo Files on Security and Defence 02/2009. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Morse, Edward L. (2009). Low and Behold: Making the Most of Cheap Oil. *Foreign Affairs*, Vol. 88, Nr. 5, ss. 36-52.
- Noreng, Øystein (2003). *Olje på bålet: Om USA og Irakkrigen*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- OPEC (2011) Annual Statistical Bulletin 2010/2011 Edition:
http://www.opec.org/opec_web/en/publications/202.htm [Lesedato: 10.10.2012]
- Parra, Francisco (2010). *Oil Politics: A Modern History of Petroleum*. New York, NY: I.B. Tauris.
- Peters, Susanne (2004). Coercive Western Energy Security Strategies: "Resource War" as a New Threat to Global Security. *Geopolitics*, Vol. 9, Nr. 1, ss. 187-212
- Pipes, Daniel (1983). A Border Adrift: Origins of the Iraq-Iran War.
<http://www.danielpipes.org/164/a-border-adrift-origins-of-the-iraq-iran-war> [Lesedato: 10.10.2012]

- Ragin, Charles C. (1987). *The Comparative Method*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Ragin, Charles C. (2000). *Fuzzy-Set Social Science*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Ross, Michael Lewin (2001). Does Oil Hinder Democracy? *World Politics*, Vol. 53, Nr. 3, ss. 325-361.
- Ross, Michael Lewin (2012). *The Oil Curse: How Petroleum Wealth Shapes the Development of Nations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sarkees, Reid, Meredith (2010) *The COW Typology of War: Defining and Categorizing Wars* (version4):http://www.correlatesofwar.org/COW2%20Data/WarData_NEW/COW%20Website%20-%20Typology%20of%20war.pdf [Lesedato: 10.08.2012]
- Skog, Ole-Jørgen (2010). *Å forklare sosiale fenomener: En regresjonsbasert tilnærming*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stiglitz, Joseph E. og Linda J. Bilmes (2008). *The Three Trillion Dollar War: The True Cost of the Iraq Conflict*. New York, NY: W.W. Norton.
- Strüver, Georg (2010). Too Many Resources or Too Few? What Drives International Conflicts? *GIGA Working Papers*, Nr. 147, ss. 1-30.
- Strüver, Georg og Tim Wegenast (2011). Ex oleo bellare? The Impact of Oil on the Outbreak of Militarized Interstate Disputes. *GIGA Working Papers*, Nr. 162, ss. 1-25.
- Swearingen, Will D. (1988). Geopolitical Origins of the Iran-Iraq War. *Geographical Review*, Vol. 78, Nr. 4, ss. 405-416.
- Taleb, Nassim Nicholas (2010). *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. London, UK: Penguin Books.
- UCDP/PRIO (2009) Armed Conflict Dataset. Version 4-2009.
http://www.prio.no/Global/upload/CSCW/Data/UCDP/2009_UCDP_PRIO%20Armed%20Conflict%20Dataset%20v4_2009.pdf [Lesedato: 19.10.2012]
- United Nations Security Council (2002) Security Council resolution 1441:
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dda0f63l> [Lesedato: 21.08.2012]
- Walt, Stephen M. (2012). *Foreign Affairs*. Top 10 Lessons of the Iraq War:
http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/20/top_ten_lessons_of_the_iraq_war?page=0,1&hidecomments=yes [Lesedato: 03.09.2012]
- White House Press Release (2002a) *President Signs Iraq Resolution*.
<http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2002/10/20021016-1.html>
[Lesedato 11.10.2012]

- White House Press Release (2002b) *President Signs Iraq Resolution*. :
<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/10/20021016-1.html>
[Lesedato: 11.10.2012]
- Wright, Claudia (1981). Implications of the Iraq-Iran War. *Foreign Affairs*, Vol. 59, Nr. 2, ss. 275-303.
- Yates, Douglas A. (1996). *The Rentier State in Africa: Oil Rent Dependency and Neocolonialism in the Republic of Gabon*. Trenton, NJ: Africa World Press, Inc.
- Yergin, Daniel (2009). *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power*. New York, NY: Free Press.
- Yergin, Daniel (2011). *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*. London: Penguin Books Ltd.
- Yetiv, Steve A. (2004). *Crude Awakenings*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Yetiv, Steve A. (2004). *Crude Awakenings: Global Oil Security and American Foreign Policy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Østerud, Øyvind (2003). Irak i USAs geopolitiske strategi. I Bjørn Erik Rasch, Janne Haaland Matlary & Per Kristen Mydske, *Spillet om Irak* (ss. 15-29). Oslo: Abstrakt Forlag AS.
- Østerud, Øyvind (2005). *Statsvitenskap: Innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.

1. Vedlegg. BPs Historiske oversikt av oljepris

Hentet fra BP (2012)

Spot crude prices

US dollars per barrel	Dubai \$/bbl*	Brent \$/bbl†	Nigerian Forcados \$/bbl	West Texas Intermediate \$/bbl‡
1974	10.41	–	–	–
1975	10.70	–	–	–
1976	11.63	12.80	12.87	12.23
1977	12.38	13.92	14.21	14.22
1978	13.03	14.02	13.65	14.55
1979	29.75	31.61	29.25	25.08
1980	35.69	36.83	36.98	37.96
1981	34.32	35.93	36.18	36.08
1982	31.80	32.97	33.29	33.65
1983	28.78	29.55	29.54	30.30
1984	28.06	28.78	28.14	29.39
1985	27.53	27.56	27.75	27.98
1986	13.10	14.43	14.46	15.10
1987	16.95	18.44	18.39	19.18
1988	13.27	14.92	15.00	15.97
1989	15.62	18.23	18.30	19.68
1990	20.45	23.73	23.85	24.50
1991	16.63	20.00	20.11	21.54
1992	17.17	19.32	19.61	20.57
1993	14.93	16.97	17.41	18.45
1994	14.74	15.82	16.25	17.21
1995	16.10	17.02	17.26	18.42
1996	18.52	20.67	21.16	22.16
1997	18.23	19.09	19.33	20.61
1998	12.21	12.72	12.62	14.39
1999	17.25	17.97	18.00	19.31
2000	26.20	28.50	28.42	30.37
2001	22.81	24.44	24.23	25.93
2002	23.74	25.02	25.04	26.16
2003	26.78	28.83	28.66	31.07
2004	33.64	38.27	38.13	41.49
2005	49.35	54.52	55.69	56.59
2006	61.50	65.14	67.07	66.02
2007	68.19	72.39	74.48	72.20
2008	94.34	97.26	101.43	100.06
2009	61.39	61.67	63.35	61.92
2010	78.06	79.50	81.05	79.45
2011	106.18	111.26	113.65	95.04

*1974-1985 Arabian Light, 1986-2011 Dubai dated.

†1976-1983 Forties, 1984-2011 Brent dated.

‡1976-1983 Posted WTI prices, 1984-2011 Spot WTI (Cushing) prices.

Source: Platts.

2. Vedlegg. Kausalkjeden i utvikling og etablering av renteniststater

Don Babai, "The Rentier State /Economy-Model, Patterns of Casation . Hentet fra Yates 1996:36).

CHAIN OF CAUSALITY IN A RENTIER STATE

